

משנה מסכת בבא קמא (מ)

פרק א • פרק ב • פרק ג • פרק ד • פרק ה • פרק ו • פרק ז • פרק ח • פרק ט • פרק י

פרק א

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#)

פרק ב

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#)

פרק ג

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#) [משנה י](#) [משנה יא](#)

פרק ד

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#)

פרק ה

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#)

פרק ו

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#)

פרק ז

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#)

פרק ח

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#)

פרק ט

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#) [משנה ט](#) [משנה י](#) [משנה יא](#) [משנה יב](#)

[פרק י](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#) [משנה ט](#) [משנה י](#)

[א](#)

[פרק](#)

[פרק א](#) - [משנה א](#)

אֲרֵבֶּעָה [א](#) אָבוֹת נְזִיקִין [ב](#), הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַמְּבֻעָה וְהַהֲבֵיעַר [ו](#). לֹא הָרִי הַשּׁוֹר כְּהָרִי הַמְּבֻעָה [ז](#), וְלֹא הָרִי הַמְּבֻעָה כְּהָרִי הַשּׁוֹר. וְלֹא זֶה וְזֶה, שֵׁישׁ בְּהֵן רוּחַ חַיִּים, כְּהָרִי הָאֵשׁ [יב](#), שְׂאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים. וְלֹא זֶה וְזֶה, שְׂדֵרְכּוֹן לִילֵף וְלַהֲזִיק, כְּהָרִי הַבּוֹר, שְׂאִין דְּרֵכּוֹ לִילֵף וְלַהֲזִיק. הַצַּד הַשְּׂוֶה שְׂבָהֵן, שְׂדֵרְכּוֹן לַהֲזִיק וְשְׂמִירְתּוֹ עֲלֵיף [יד](#). וְכִשְׁהַזִּיק, חָב [טו](#) הַמְּזִיק לְשֵׁלֶם תַּשְׁלוּמֵי [טז](#) נֶזֶק בְּמִיטֵב הָאָרֶץ:

ר"ע מברטנורה [אֲרֵבֶּעָה אָבוֹת נְזִיקִין](#). מְשׁוּם דְּאִיכָא לְכֹל חַד מִנֵּיהּוּ תוֹלְדוֹת, קָרִי לְהוּ אָבוֹת [ג](#): הַשּׁוֹר. הוּא הָרֶגֶל, דְּהֵינּוּ מֵה שְׂהַבְּהֵמָה מְזֻקָת בְּרִגְלֵיהָ דְּרֵף הַלּוּכָה, כְּדָכְתִּיב (שְׁמוֹת כב) וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָהּ. וְתִנְיָא וְשִׁלַּח זֶה הָרֶגֶל וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה לב) מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר. וְתוֹלְדָה דְּרֵגֶל הִיא כְּשֵׁהַזִּיקָה בְּגוּפָהּ

דָּרָךְ הַלּוּכָה, אוּ בַשְּׁעָרָה דָּרָךְ הַלּוּכָה שֶׁנִּדְבְּקוּ כָּלִים בַּשְּׁעָרָה וּגְרַרְתָּן וּשְׁבַרְתָּן. אוּ בַשְּׁלִיף שְׁעָלֶיהָ, וְהוּא מִשְׁאוֹי שֶׁבְּאַמְתַּחֲתוֹת וּבַמְרַצוּפִין שְׁעָלֶיהָ. אוּ בַזוּג שֶׁבְּצוּאָרָה: **וְהַבּוֹר**. הַפּוֹתַח בּוֹר בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים וְנִפְל שָׁמָּה שׁוֹר אוּ חֲמוֹר וְמֵת אִם הַבּוֹר עֵמֶק עֶשְׂרֵה טַפְחִים, אוּ הֶזֶק אִם הוּא פְּחוֹת מֵעֶשְׂרֵה טַפְחִים, דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת כ"א) כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר וְגו'. וְתוֹלְדָה דְּבוֹר, כְּגוֹן כִּיחוּ וְנִיעוּ **[ז]** לְאַחַר שְׁנַחוּ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְהִזִּיקוּ: **וְהַמְבֵּעָה**. זֶה הַשּׁוֹן, שֶׁאֲכָלָה בְּהִמְתּוֹ בַּשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ, כְּדַכְתִּיב (שֵׁם כ"ב) וּבַעַר בַּשְּׂדֵה אַחֵר. וְנִקְרָא הַשּׁוֹן מְבֵעָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּעָמִים מְכַסֶּה פְּעָמִים מְגָלָה, מִלְּשׁוֹן נָבְעוּ מִצְּפָנָיו (עוֹבְדָה א) דְּמִתְרַגְּמִינָן אֲגַלְלָן מִטְּמֵרוֹהִי **[ה]**. וְתוֹלְדָה דְּשׁוֹן הַיָּא, כְּשִׁנְתַּחֲכָה בַּפְּתַל לְהַנְּאִתָּה כְּדָרָךְ הַבְּהֵמוֹת שֶׁמִּתַּחֲכָכוֹת וּשְׁבַרָה אֶת הַכְּתֵל, אוּ טִנְפָה פְּרוֹת כְּשִׁנְתַּחֲכָה בְּהוֹן לְהַנְּאִתָּה: **וְהַבְּעֵר**. זוּ הַדְּלָקָה שֶׁיִּצְאָה וְהִזִּיקָה, כְּדַכְתִּיב (שְׁמוֹת כ"ב) כִּי תִצֵּא אֵשׁ וְגו' וְנֶאֱכַל גְּדִישׁ אוּ הַקָּמָה אוּ הַשְּׂדֵה. וְתוֹלְדָה דְּאֵשׁ, אֲבָנוּ וּסְפִינּוּ וּמִשְׁאוֹ שֶׁהִנִּיחוּ בְּרֵאשׁ גָּגוּ וְנִפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ, דּוּמִיָּא דְּאֵשׁ שֶׁהָרוּחַ מוֹלִיכָה. וְהָא דְּלֹא חָשִׁיב תִּנְא דִּידָן קָרוֹן בְּכָלֵל אֲבוֹת נְזִיקִין, מִשּׁוּם דְּלֹא מִירִי אֵלָא בְּנִזִּיקִין שֶׁהִם מוּעָדִים מִתַּחֲלָתָן, כְּלוּמַר שֶׁמִּשְׁלָמִין נֶזֶק שְׁלֵם מִתַּחֲלָתָן, אֲבָל בְּתַמִּין וְאַחֵר כְּדִ מוּעָדִים לֹא קֵא מִירִי: **לֹא הִרִי הַשּׁוֹר כְּהִרִי הַמְּבֵעָה**. כְּלוּמַר, אִי כְּתֵב רַחֲמָנָא שׁוֹר לֹא נִפִּיק מְבֵעָה מְנִיָּה, דְּהוּא אֲמִינָא רְגַל דְּהִזְקָה מְצוּי חִיבִיָּה רַחֲמָנָא, שׁוֹן דְּאִין הִזְקָה מְצוּי לֹא חִיבִיָּה רַחֲמָנָא. וְאִי כְּתֵב רַחֲמָנָא שׁוֹן, הוּא אֲמִינָא שׁוֹן דִּישׁ הִנְאָה לְהִזְקָה חִיב, רְגַל דְּאִין הִנְאָה לְהִזְקָה אִינוּ חִיב. וְאִי כְּתֵב רַחֲמָנָא שׁוֹן וְרְגַל וְלֹא כְּתֵב אֵשׁ, הוּא אֲמִינָא שׁוֹן וְרְגַל שִׁישׁ בְּהוֹן רוּחַ חַיִּים, כְּלוּמַר שֶׁבְּאִים מִכַּח בְּעֵלֵי חַיִּים, חִיב, אֲבָל אֵשׁ שְׁאִין בְּהוֹן רוּחַ חַיִּים לֹא לְחִיב. וְאִם נִכְתְּבוּ שֶׁלְּשִׁתָּן וְלֹא כְּתֵב רַחֲמָנָא בּוֹר, הוּא אֲמִינָא הִנִּי לְחִיבּוֹ שֶׁדָּרְכָן לִילָךְ וְלְהִזִּיק, אֲבָל בּוֹר שְׁאִין דָּרְכּוֹ לִילָךְ וְלְהִזִּיק לֹא לְחִיב עָלֶיהָ. מִשּׁוּם הַכִּי אֲצִטְרִיכוּ כְּלָהוּ. וּבִגְמָרָא מְסִיק דְּאִי כְּתֵב בּוֹר וְחַד מִהֶנּוּ **[ח]** אֶתּוֹ כְּלָהוּ שְׁאָר, לְבַד מְקָרוֹן, בְּהַצַּד הַשּׁוּה שֶׁבְּהוֹן שֶׁדָּרְכָן לְהִזִּיק. וְלֹא הִצְרִיכוּ כְּלָן אֵלָא מִפְּנֵי שֶׁהוֹן חֲלוּקִים בְּהַלְכוּתֵיהוֹן, שִׁישׁ בְּזָה מַה שְׁאִין בְּזָה. שׁוֹן וְרְגַל פְּטוּרִים בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים **[ט]**, מַה שְׁאִין כֹּן בְּבוֹר וְאֵשׁ. בּוֹר פְּטוּר בִּיָּה קֵרָא אֲדָם וְכָלִים **[י]** דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת כ"א) וְנִפְל שָׁמָּה שׁוֹר אוּ חֲמוֹר, דְּדָרְשִׁינָן שׁוֹר וְלֹא אֲדָם, חֲמוֹר וְלֹא כָּלִים, מַה שְׁאִין כֹּן בַּשְּׁאָר אֲבוֹת נְזִיקִים. אֵשׁ פְּטוּר בּוֹ אֶת הַטְּמוֹן **[יא]**, שְׁאֵם הִיוּ בְּגָדִים טְמוּנִים בְּגָדִישׁ פְּטוּר הַמְּבֵעֵיר, דְּכַתִּיב (שֵׁם כ"ב) אוּ הַקָּמָה, מַה קָּמָה בְּגָלוּי אֵף כָּל בְּגָלוּי. וּבַשְּׁאָר אֲבוֹת נְזִיקִים לֹא פְטוּר אֶת הַטְּמוֹן: **הַצַּד הַשּׁוּה שֶׁבְּהוֹן וְכו'.** אֵף אֲנִי אֲבִיא כָּל שֶׁדָּרְכּוֹ לְהִזִּיק וּשְׁמִירְתּוֹ עָלֶיךָ **[יב]**, שְׁאֵם הִזִּיק נִתְחִיב הַמְּזִיק לְשֵׁלֵם תַּשְׁלוּמֵי הַנֶּזֶק שֶׁהִזִּיק: **בְּמִיטֵב הָאָרֶץ**. מַעֲדִית שֶׁבְּנִכְסֵיו **[יג]**, מִן הַמְּשֻׁבָּח שֶׁבְּהֵם, אִם בָּא לְתַן לוֹ קָרְקַע בְּתַשְׁלוּמֵי נֶזֶקוֹ, דְּכַתִּיב (שֵׁם) מִיטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיטֵב כְּרָמוֹ יִשְׁלֵם. אֲבָל אִם בָּא לְתַן לוֹ מִטְּלָטְלוֹן, קִימָא לוֹ כָּל מְלֵי מִיטֵב הוּא, דְּאִי לֹא מִזְדָּבוּן הִכָּא מִזְדָּבוּן בְּמִתָּא אַחֲרִיתִי, וְיִהִיב לִיָּה כָּל מַאי דְּבַעֵי וְאֶפְלוּ סִבִּין **[יד]**. וְהִנֵּי מְלֵי לְנִזְקִין. אֲבָל לְבַעַל חוֹב, אִי אִית לִיָּה זּוּזֵי מְחִיבִינָן לִיָּה לְמִיתָן זּוּזֵי, וְאִי לִית לִיָּה זּוּזֵי יִהִיב לִיָּה מִטְּלָטְלֵי מַאי דְּבַעֵי, וְאִי מְגַבֵּי לִיָּה אֲרַעָא יִהִיב לִיָּה בְּבִינּוּנִית. וְשִׁכִּיר, אֶפְלוּ לִית לִיָּה זּוּזֵי לְמִשְׁכִּיר לֹא מְצִי יִהִיב לִיָּה בְּאֲגָרִיָּה אֵלָא זּוּזֵי, וּמְחִיבִינָן לִיָּה לְזַבּוּנֵי מִנְכָּסִיָּה עַד דְּמִשְׁכַּח זּוּזֵי וְיִהִיב לִיָּה: (ר"ע מִבְּרִטְנוֹרָה).

עִיקַר תּוֹי"ט [א] אַרְבַּעָה. מְנִינָא לְמַעוּטֵי דְּרַבֵּי אוּשְׁעִיָּא וְדְּרַבֵּי חֲזִיא [דְּמִנּוּ נְמִי לְנִזְקֵי גוֹפִין]. דְּתִנְא דִּידָן בְּנִזְקֵי מְמוּנָו קַמִּירִי, בְּנִזְקֵי גוֹפּוֹ לֹא קַמִּירִי. גְּמָרָא: **[ב] נְזִיקִין**. שְׁעוּשִׁין נֶזֶק. וְנִזְקִין שֵׁם הַהֶזֶק. הַר"ן. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[ג]** לְהֶנּוּךְ דְּכַתִּיבֵי בְּקֵרָא בְּהַדְּאָא. רַש"י: **[ד]** כִּיחוּ רַק הִפָּה. נִיעוּ לַחוֹת הַחֹטֵם. רַש"י וְעִין עוֹד. תּוֹלְדָה דְּבוֹר לְקַמּוֹן מִשְׁנָה ג', וּפְרָק י' דְּבַבָּא מְצִיעָא מִשְׁנָה ד': **[ה]** וְהָא דְּלֹא נִקְט שׁוֹן, דְּהוּא אֲמִינָא אֶפְלוּ הִיכָא

דָּאִין הַנָּאָה לְהִזְקָה, וּלְפִיכָךְ נִקְט לִישָׁנָא דְּמַבְעָה, דְּמִשְׁמַע לִישָׁנָא דְּגַלּוּי כּוּי דְּהִינוּ לְהַנָּאָתָה. שְׁפַעְמִים נִגְלִין פְּעַמִּים נִכְסִין, דְּהִינוּ בְּשַׁעַת אֲכִילָה. נְמוּקֵי יוֹסֵף: **[ו]** וְהַבְּעֵר. יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת אֲמַאי לֹא תִּנִּי אֵשׁ. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר דָּאֵשׁ יֵשׁ לְהַבִּין מִסְתַּמָּא שְׁהוּא בְּעִנְיָן שְׂדוּלְק הָאֵשׁ בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ, וְקָרָא קָאָמֵר כִּי תִצָּא אֵשׁ, אֲפִלוּ מַעְצָמָה, לְכָךְ קָאָמֵר הַהַבְּעֵר, וְהוּא לִישָׁנָא דְּקָרָא לֹא תִבְעֵרוּ וְכוּי, וּמִיָּרִי מִסְתַּמָּא דְּבִשְׁלוֹ הוּא מְדַלִּיק, הַכָּא נִמְי דְּכֻוֹתִיָּה. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[ז]** לֹא הָרִי כּוּי. פְּרוּשׁ אֵין קָלְתוּ שֶׁל שׁוֹר כְּקָלְתוּ שֶׁל מַבְעָה, דְּהוּא אֲמִינָא רְגַל כּוּי, כְּמוֹ שְׁכַתְּבַת הַר"ב, וּלְפִיכָךְ אֵי כְּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר לֹא אֲתִי מַבְעָה מְנִיָּה, שְׁהוּא קִיל מְנִיָּה. וְהָא דְּלֹא שְׁנָאָה מִשְׁנַתְּנוּ הַקַּל וְחֹמֵר כְּמוֹ שְׁאָמֵר לֹא זֶה וְזֶה [שִׁישׁ בְּהַם רוּחַ חַיִּים], מִשׁוּם דְּחַד מַחַד קַל לְמַצָּא חֹמֵר בְּאַחַד מִבְּחֵבְרוֹ. תּוֹסְפוֹת. וְעֵין עוֹד: **[ח]** אָבֵל מְבוֹר לְחוּד לֹא נְפִיק, דְּאִיכָא לְמַפְרָךְ מַה לְבוֹר שְׁתַּחֲלַת עֲשִׂיתוּ לְנֹזֵק כּוּי. וְהַתַּנָּא הָאָרִיךְ, לְהַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר. תּוֹסְפוֹת: **[ט]** דְּכַתִּיב וּבַעַר בְּשִׁדְּהָ אַחֵר. רַש"י: **[י]** כְּדִי נָסִיב לָהּ, דְּהָא בּוֹר אֲצֻטְרִיכָא לִיָּה לְמַכְתָּב, דְּלֹא אֲתִי מְכוּלְהוּ, כְּדַתְּנָן בְּמַתְּנִיתָין. רַש"י וְתוֹסְפוֹת: **[יא]** וּלְרַבִּי יְהוּדָה דְּמִשְׁנָה ה' פָּרָק ו' דְּמַחֲזִיב טָמוֹן, יֵשׁ לּוֹמֵר כְּמוֹ שְׁכַתְּבוּ הַתּוֹסְפוֹת דְּהוּא מְצִי לְמִימַר דְּכֻלְהוּ אֲצֻטְרִיךְ לְמַכְתָּב, דְּאִי הוּא נְפִיקָא מְבוֹר וּמַחַד מְהַנְדֵּךְ הוּא פְּטָרִי בְּהוּ פְּלִים. וּלְרַבִּי יְהוּדָה אֵין הִכִּי נִמְי דְּאֲצֻטְרִיךְ מִשׁוּם הִכִּי: **[יב]** הָאֵשׁ. וְהָא דְּלֹא הִדֵּר וְתִנִּי לֹא הָרִי הָאֵשׁ כְּפָרִי שְׁנִיָּהִם כְּדָקָא הִדֵּר בְּרִישָׁא, מִשׁוּם דְּטָרְחָא לִיָּה מְלַתָּא. נְמוּקֵי יוֹסֵף. סְבִירָא לִיָּה דִּישׁ בְּאֵשׁ מַה שְׁאֵין בְּשְׁנִיָּהִם לְפִי שְׁכַח אַחֵר מְעַרְבַּ בּוֹ וְאֵין הוּלְךְ לְדַעְתּוֹ כְּמוֹ שׁוֹרוֹ. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[יג]** אָף עַל גַּב דְּלֹא דְּמִי לְחַד מְהִנִּי אַבוֹת, אֵי יְכוּלִין לְאַתּוּי מַתְּרִתִּי אוֹ מַתְּלַת אוֹ מְטַפִּי בְּהַצַּד הַשְּׁוֹה לְחַיּוּבָא, מְחִיבִינָן לִיָּה. הַר"ן: **[יד]** וְשְׁמִירְתָן כּוּי. שְׁנַתְּחִיבְתָּ בְּשְׁמִירְתָן מַחֲמַת שְׁהִם מְמוּנָךְ, אוֹ שְׁנִמְסָרוּ לָךְ לְשִׁמְרוֹן, אוֹ שְׁעֲשִׂיתָ בְּהִם מַעֲשָׂה שְׁתַּתְּחִיב בְּשְׁמִירְתָן כּוּי. לְאַפּוֹקִי הִיכָא דְּמִסְרִינְהוּ לְאַחֲרִים לְנִטְרִינְהוּ כְּדַחְזִי, וּפְשַׁע בְּהוּן הַשׁוֹמֵר, דְּהַשְׁנִי חֵיב וְהָרָאשׁוֹן פְּטוֹר. וּלְאַפּוֹקִי נִמְי הִיכָא דְּנִטְרִינְהוּ כְּאוֹרְחִיָּהוּ וְאַזִּיקוּ, דְּפְטוֹר. נְמוּקֵי יוֹסֵף: **[טו]** חֵב. הָאֵי תְּנָא יְרוּשְׁלָמִי הוּא, דְּתִנִּי לִישָׁנָא קְלִילָא, וְלֹא תִנִּי חֵיב. גְּמָרָא: **[טז]** תְּשֻׁלוּמִי. לְהִכִּי נִקְט לְשׁוֹן הַשְּׁלָמָה, דְּפַחַת נְבִלָה מִשְׁעַת מִיתָה עַד שְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין, דְּנִזְקָ הוּי. וְהַמּוֹתֵר מְשַׁלֵּם לוֹ מִזִּיק. בְּגְמָרָא דִּף י. וְהוּא הַדִּין דְּשִׁבְחָה דְּבִין מִיתָה לְהַעֲמָדָה בְּדִין, דְּנִזְקָ הוּי. נְמוּקֵי יוֹסֵף. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[יז]** דְּהָא מִיטַב שְׁדָּהוּ דְּהָאִיךְ דְּקָא מְשַׁלֵּם מִשְׁמַע. גְּמָרָא: **[יח]** וְלִפְנֵינָן מְבוֹר דְּכַתִּיב בֵּיהּ יָשִׁיב, לְרַבּוֹת שְׁוֹה כְּסָף. נְמוּקֵי יוֹסֵף: (עִיקָר תּוּי"ט).

רמב"ם ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וכו': אלו הארבעה עיקרין מן הנזיקין הם נזיקין ההוים מממונו. והשור ר"ל רגל השור כלומר הנזק ההוה מדריסתו ושברו מה שישבר ויקלקל בדרך הלוכו ברגליו. והמבעה ר"ל השן והוא הנזק המגיע מאכילתו למה שיאכל ממנו ונקראת השן בזה השם מעין פעולתו לפי שהיא תשרש ותבקש מה שתאכל כמו שנאמר איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו. לא הרי השור כהרי המבעה ר"ל כי מה שהוצרך הכתוב למנות אלו הארבעה נזיקין אחד אחד לפי שאי אפשר להתלמד קצתם מקצתם בקל וחומר לפי שבכל אחד מהם יש ענין שאין כן באחר על זה ההיקש לא ראי הרגל שהזיקה מצוי כראי השן שאין הזיקה מצוי ולא ראי השן שיש הנאה להזיקה כראי הרגל שאין הנאה להזיקה ולא ראי זה וזה שיש בהם רוח חיים כראי האש שאין בו רוח חיים ולא זה וזה שדרכו לילך ולהזיק כראי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק ולפי שבכל אי ואי יש בו ענין שאין כן באחר הוצרך הכתוב לבאר בכל אי מהם שהוא חייב בהיזק. וזה הצריכות אינו לפי שאילו כתב השי"ת הדין בבור ובאחד מאותן השלשה הנשארים היינו לומדים מהם השנים הנותרים בדרך הצד השוה כמו שזכר ואמנם חלקם הכתוב לארבעה דינים ליתד כל מין מהם בדין זולתי האחר שן ורגל לפוטרו ברה"ר בור לפטור בו את הכלים אש לפטור בו את הטמון ועוד יתבאר כל זה ולא הוצרך למנות בכלל האבות קרן לפי שיש בו חילוק מועד ותם כמו שהתבאר הכתוב. ואמרו הצד השוה שבהן וכו' רצה לומר אף כל שדרכו להזיק ושמירתו עליך אם הזיק חב המזיק

לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ כמו שנאמר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם. וכבר ביארנו זה בחמישי מגיטין. ולאלו אבות תולדות תולדה דרגל אם הזיקה בגופה או בשערה דרך הילוכה. תולדה דשן נתחככה בכותל להנאתה וטנפה פירות להנאתה. תולדה דהבער אבנו סכיננו ומשאו שהניחן בראש הגג ונפלו ברוח מצויה והזיקו. תולדה דבור רוקו וניעו וכיוצא בהם ועוד יתבאר דיני אלה העקרים ותולדותיהם: (רמב"ם)

פרק א - משנה ב

כָּל שְׁחִבְתִּי בְּשִׁמְרָתוֹ, הַכְּשָׁרְתִּי אֶת נֶזְקוֹ. הַכְּשָׁרְתִּי
בְּמִקְצַת נֶזְקוֹ, חִבְתִּי בְּתִשְׁלוּמֵי כְּהֶכְשֵׁר כָּל נֶזְקוֹ.
נְכָסִים שְׂאִין בָּהֶם מְעִילָה **{כ}**, נְכָסִים שֶׁל בְּנֵי בְרִית,
נְכָסִים הַמֵּיחָדִים, וּבְכָל מְקוֹם חוּץ מִרְשׁוֹת
הַמֵּיחָדָת לַמַּזִּיק וּרְשׁוֹת הַנֶּזֶק וְהַמַּזִּיק. וְכִשְׁהַזִּיק
{כד}, חֵב הַמַּזִּיק לְשֵׁלֵם תִּשְׁלוּמֵי נֶזֶק בְּמִיטֵב הָאָרֶץ:

ר"ע מברטנורה כָּל שְׁחִבְתִּי בְּשִׁמְרָתוֹ וכו'. כָּל דָּבָר שֶׁנִּתְחַיֵּבְתִּי לְשָׁמְרוֹ:
הַכְּשָׁרְתִּי אֶת נֶזְקוֹ. אִם לֹא שִׁמְרָתִּי כְּרָאוּי וְהַזִּיק, אֲנִי הוּא שֶׁהַכְּשָׁרְתִּי וְזִמְנָתִּי
אוֹתוֹ הַזֶּקֶק, וְאֲנִי חַיֵּב עָלָיו. כְּגוֹן הַמוֹסֵר שׁוֹרוֹ לְחַרֵּשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן, חַיֵּב, שֶׁעָלָיו
הִזָּה מִטַּל שְׁמִירַת שׁוֹרוֹ וְהָרִי לֹא שָׁמְרוּ כְּרָאוּי לוֹ: הַכְּשָׁרְתִּי בְּמִקְצַת נֶזְקוֹ וכו'.
וְאִם תִּקְנָתִי וְזִמְנָתִי מִקְצַת הַנֶּזֶק, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא זִמְנָתִי וְתִקְנָתִי אֶת כָּלוֹ,
נִתְחַיֵּבְתִּי עָלָיו כְּאֵלוֹ זִמְנָתִי כָלוֹ. כְּגוֹן הַחוֹפֵר בּוֹר תִּשְׁעָה בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים וּבֵא
אַחַר וְהַשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה, וְנִפְלַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וְמֵת **{יט}**, הָאֲחֵרוֹן חַיֵּב, אֵף
עַל פִּי שֶׁלֹּא תִקָּן אֲלֵא מִקְצַת הַנֶּזֶק, כְּאֵלוֹ עָשָׂה כָּל הַנֶּזֶק, כִּיּוֹן דְּבִתְשַׁעָה לִיכָּא
מֵיתָה: **נְכָסִים שְׂאִין בָּהֶם מְעִילָה**. וְעַל אֵיזָה נְכָסִים אֲנִי חַיֵּב לְשֵׁלֵם אִם הַזִּיקְתִּי,
עַל נְכָסִים שְׂאִין בָּהֶם מְעִילָה, כְּגוֹן נְכָסִים שְׂאִינָן הַקֹּדֶשׁ. שְׂאִם הַזִּיקְתִּי נְכָסִים
שֶׁל הַקֹּדֶשׁ אֲנִי חַיֵּב לְשֵׁלֵם, דְּכִתִּיב שׁוֹר רָעָהוּ וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הַקֹּדֶשׁ. וְהוּא הַדִּין
לְכָל שְׂאֵר נְזָקִים: **נְכָסִים שֶׁהֵם שֶׁל בְּנֵי בְרִית**. שְׂאִם הַזִּיק נְכָסִים שֶׁל נְכָרִי,
פְּטוֹר: **נְכָסִים הַמֵּיחָדִים**. שְׂגִישׁ לָהֶם בְּעֵלִים מֵיחָדִים, שְׂאִם הַזִּיק נְכָסִים שֶׁל
הַפֶּקֶר, פְּטוֹר **{כא}**: **חוּץ מִרְשׁוֹת הַמֵּיחָדָת לַמַּזִּיק**. בְּכָל מְקוֹם שֶׁהַזִּיקוֹ נְכָסוֹ
אֶת נְכָסֵי חֵבְרוֹ, חַיֵּב הַמַּזִּיק, חוּץ מִרְשׁוֹת הַמֵּיחָדָת לַמַּזִּיק. שְׂאִם נְכָנס שׁוֹר נֶזֶק
בְּרִשׁוֹת הַמַּזִּיק וְהַזִּיקוֹ שׁוֹר הַמַּזִּיק, פְּטוֹר, דְּאָמַר לִיהַ תּוֹרָדָּ בְּרִשׁוֹתֵי מַאי בְּעֵי.
וְדוֹקָא כִּשְׁהַזִּיקוֹ נְכָסוֹ, אֲבָל הַמַּזִּיק עֲצָמוֹ שֶׁחָבַל בְּחֵבְרוֹ **{כב}**, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
עוֹמֵד בְּרִשׁוֹתוֹ, חַיֵּב, דְּאָמַר לִיהַ הַנְּחָבֵל נְהִי דְאִית לָךְ רִשׁוּתָא לְאִפּוֹקִי, לְאִזּוֹקִי
לִית לָךְ רִשׁוּתָא: **וּרְשׁוֹת הַנֶּזֶק וְהַמַּזִּיק**. וּרְשׁוֹת הַמֵּיחָדָת לַנֶּזֶק וְלַמַּזִּיק, כְּגוֹן

חֲצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְהִזִּיק שׁוֹרוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם בְּאוֹתָהּ חֲצֵר בְּשׁוֹן וְרָגַל, פְּטוֹר **[כג]**.
וְהוּא שֶׁתְּהִיָּה אוֹתָהּ חֲצֵר מֵיַחֲדָת לְשׁוֹרִים גַּם כֵּן. אָבֵל אִם הִיתָה מֵיַחֲדָת לְפָרוֹת
וְלֹא לְשׁוֹרִים, וְהִזִּיק בְּשׁוֹן וְרָגַל, חַיֵּב. וְאִם הִזִּיק בְּקָרוֹ, בְּכָל עֲנָן חַיֵּב: (ר"ע
מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ט] אָבֵל אִם נִזְק, פְּלִיגֵי תַנְאִי. וּמְכַל מְקוֹם פְּסָקוֹ פְּמֵאן דְּאָמַר אָף
לְנִזְקֵין הָאֲחֵרוֹן חַיֵּב. וְהִטְעַם מִפְּנֵי שֶׁהָאֲחֵרוֹן הֶעֱתִיקוּ מִמִּדַּת נִזְקֵין לְמִדַּת מִיתָה,
וּמִפְּנֵי כֵּךְ חַיֵּב בְּנִזְקֵין, כְּגוֹן קְדָשִׁים קְלִים שְׂאִין בְּהֵם מְעִילָה מַחֲיִים, אֶלְא אֲמוּרִים לְאַחַר
זְרִיקַת דָּם. מִנִּי רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי הִיא דְּאָמַר מִמוֹן בְּעֵלִים הוּא כּוֹי: **[כא]** בְּגִמְרָא פְּרִיד,
מֵאן תְּבַע לֵיהּ. אֶלְא דְּנַגַח תּוֹרָא דְּהֶפְקֵר לְתוֹרָא דִּידָן, וְקַדְם וְזָכָה בּוֹ אַחַר. אִי נִמְי
נַגַח וְאַחַר כֵּךְ הֶקְדִּישׁ וְאַחַר כֵּךְ הֶפְקֵר, שְׁנֵאֲמַר וְהוּעַד בְּבַעְלֵיו וְהִמִּית אִישׁ וְגוֹי הַשׁוֹר
יִסְקַל וְגַם בְּעֵלָיו יוּמָת. וּמִשְׁמַע שֶׁיְהִיָּה לוֹ בַּעַל בְּשַׁעַת מִיתָה וְהַעֲמָדָה בְּדִין וְגִמְרָא דִּין.
וְהִיא קְרָא אָף עַל גַּב דְּבַשׁוֹר שֶׁהִמִּית אָדָם כְּתִיב, אִם אֵינוֹ עֲנָן לְמִיתָה, דְּשַׁבְעָה שׁוֹר
כְּתִיבֵי, תַנְהוּ עֲנָן לְנִזְקֵין. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[כב]** לָאו דְּוָקָא לְחַבְרוֹ, דְּהוּא הַדִּין
לְשׁוֹר נִמְי דִּינָא הַכִּי, וְאַשְׁגַּרְת לִישְׁנָא דְּגִמְרָא נַקֵּט. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[כג]** דְּבַעֲיָנָן
וּבַעַר בְּשַׁדָּה אַחַר. וּמִשׁוּם הַכִּי אִם הִיתָה מֵיַחֲדָת לְפָרוֹת וְכוּי וְהִזִּיק בְּשׁוֹן וְרָגַל, חַיֵּב,
דְּשַׁדָּה אַחַר קָרִינָן בֵּיהּ. רַשִׁ"י: **[כד]** וְכִשְׁהִזִּיק כּוֹי. לְאַתּוּנֵי קָרוֹ, דְּכְתִיב כִּי יַגַּח, וְאִין
נְגִיחָה אֶלְא בְּקָרוֹ כּוֹי. גִּמְרָא. וְכִשְׁהִזִּיק כּוֹי דְּרִישָׂא, לֹא דְרִשִׁינָן לֵיהּ, דְּלָאוּ תַרְא הוּא.
רַשִׁ"י: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כֹּל שֶׁחֲבַתִּי בְּשִׁמִּירְתוֹ הַכְּשֵׁרִיתִי אֶת נִזְקוֹ כּוֹי: הַכְּשֵׁר זֶה שֶׁל מִשְׁנֵה זֶה שֶׁם נּוֹפֵל
עַל תַּקּוֹן הַדָּבָר וְהַכְּנֵתוֹ לְקַבֵּל דִּין מִן הַדִּינִים כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּתַחֲלַת עִירוּבֵין וְאִמַר שֶׁכֹּל
מֵה שִׁתְּחַיִּיב בְּשִׁמִּירְתָן שֶׁלֹּא יִזְיַק לְאָדָם אוֹתוֹ הַדָּבָר מוֹכֵן הוּא כִּי בְּכָל עֵת שִׁיזִיק
וְאִפִּילוֹ שֶׁלֹּא מַדְעַת בַּעֲלָיו יִתְחַיִּיב בְּתַשְׁלוּמִים כִּיוֹן שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ וְזֶהוּ טַעַם אִמְרוּ
הַכְּשֵׁרִיתִי וְכִמוֹ כֵּן כֹּל מֵה שֶׁהַכְּשִׁיר. מִקְצַת נִזְקוֹ יִתְחַיִּיב עָלָיו כְּאִילוֹ הַכְּשִׁיר כֹּל נִזְקוֹ
כְּגוֹן הַבּוֹר שֶׁזָּכְרָנוּ לֹא יִתְחַיִּיב עָלָיו מֵה שֶׁרָאוּי לְהִתְחַיִּיב עַל נִזֵּק הַבּוֹר עַד שִׁיְהִיָּה
עִמוּק י' טַפְחִים וְאִין הַפְּרֵשׁ בֵּין שִׁיחְפוֹר בּוֹר י' טַפְחִים אוֹ שִׁיחְפוֹר טַפַּח בְּבוֹר שֶׁהִיָּה
עִמוּק ט' טַפְחִים וְעִשְׂאוֹ עִמוּק עֶשְׂרֵה לְפִי שְׁכִיּוֹן שֶׁהִכִּינוּ לְהִיזֵק הֵנָּה הוּא כְּאִילוֹ חִפְרוּ
מִתַּחֲלַתוֹ וְזֶהוּ שֶׁאִמַר הַכְּשֵׁרִיתִי מִקְצַת נִזְקוֹ חֲבַתִּי בְּתַשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ כְּהַכְּשֵׁר כֹּל נִזְקוֹ
אַחַר כֵּן הִתְנַה חֲמִשָּׁה תַנְאִים וְאִמַר כִּי לֹא יִתְחַיִּיב הָאָדָם לְשֵׁלֵם בְּהִיזֵק הַמַּגִּיעַ
מִמְמוֹנוֹ אִם יַחֲסֵר תַנְאֵי מֵאֵלּוֹ הַחֲמִשָּׁה תַנְאִים. הָאֶחָד. שֶׁלֹּא יִהְיוּ אוֹתָם נִכְסִים
מִהַקְדָּשׁ לְפִי שֶׁשׁוֹרוֹ אִם הוּא חֲטָאֵת אוֹ אִשֶׁם וְהִזִּיק לֹא יִתְחַיִּיב שׁוֹם דָּבָר וְזֶהוּ עֲנִין
שֶׁאִמְרוּ נִכְסִים שְׂאִין בְּהֵן מְעִילָה כִּי הַקְדָּשִׁים מִי שִׁיְהֵנָּה מֵהֶם יִתְחַיִּיב קָרְבָן מְעִילָה
[כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִסֵּי מְעִילָה]. וְהַשְּׁנִי שִׁיְהִיָּה הַנִּיזֵּק בֵּן בְּרִית אָבֵל אִם נַגַח שׁוֹרוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל
לְשׁוֹרוֹ שֶׁל כְּנַעֲנִי לֹא יִשְׁלַם הַיִּשְׂרָאֵל שׁוֹם דָּבָר כְּמוֹ שִׁיְתְּבָאָר. וְהַשְּׁלִישִׁי שִׁיְהִיָּה אוֹתָם
נִכְסִים שֶׁהַגִּיעַ מֵהֶם הַהִיזֵק מִיּוֹחֲדִים וְהַבְּעֵלִים מִיּוֹחֲדִים אָבֵל אִם אִמַר שׁוֹרֵךְ הִזִּיק
וְאִמַר הָאֲחֵר שׁוֹרֵךְ הִזִּיק וְלֹא יִתְבַרֵר אִיזָה מִשֶׁר הַשׁוֹרִים הִזִּיק אוֹ כֶּשֶׁהֶפְקִיר שׁוֹרוֹ
וְהִזִּיק שְׂאִין לוֹ בַּעֲלִים מִיּוֹחֲדִים בְּשַׁעַת הַהִיזֵק לֹא יִתְחַיִּיב בַּעַל אוֹתוֹ הַהִיזֵק תַשְׁלוּמֵין
אָבֵל אִם הַחִזִּיק אַחַר בְּאוֹתוֹ הַשׁוֹר הַמִּזִּיק אַחַר שֶׁהִזִּיק זָכָה בּוֹ כַּדִּין כֹּל הַפְּקֵר.
וְהַרְבִּיעִי שִׁיְהִיָּה הַהִיזֵק נַעֲשֶׂה חוּץ מִרְשׁוֹת הַמִּיּוֹחֲדָת לְמִזִּיק אָבֵל אִם נִכְנַס שׁוֹרוֹ שֶׁל
רְאוּבֵן לְבֵיתוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן וְהוּזַק לֹא יִתְחַיִּיב שְׁמַעוֹן שׁוֹם דָּבָר לְפִי שִׁיְאִמַר לוֹ שׁוֹרֵךְ
בְּרִשׁוֹתֵי מֵאִי בַעִי וְאִם הִזִּיקוּ שְׁמַעוֹן וְהוּא בַּעֲצָמוֹ כְּגוֹן שֶׁהַכְּהוּ וּפְצַעוּ אוֹ הַמִּיתוֹ חַיִּיב
לְשֵׁלֵם לְפִי שִׁיְאִמַר לוֹ נִהִי דְאִית לָךְ רִשׁוֹתָא לְאִפּוֹקִי לְאִזּוֹקִי לִית לָךְ רִשׁוֹתָא.
וְהַחֲמִישִׁי שִׁיְהִיָּה הַהִיזֵק נּוֹפֵל בְּרִשׁוֹת שְׁנֵיהֶם כְּגוֹן שִׁיְהִיָּה חֲצֵר מִשׁוֹתֵף לְנִיזֵק וְלִמִּזִּיק
וְכֶשֶׁהִזִּיק שׁוֹרוֹ בְּאוֹתוֹ חֲצֵר בְּשׁוֹן וְרָגַל לֹא יִתְחַיִּיב שׁוֹם דָּבָר אָבֵל אִם הִזִּיק בְּקָרוֹ
יִתְחַיִּיב כְּמוֹ שִׁיְתְּבָאָר וּבִיאָר וּבִלְבַד שֶׁתְּהִיָּה הַרְשׁוֹת מִשׁוֹתֵפֵת בֵּינֵיהֶם מִיּוֹחֲדָת
לְפִירוֹת וְלְשׁוֹרִים אָבֵל אִם הִיתָה מִיּוֹחֲדָת לְפִירוֹת וְעַבֵר אֶחָד מִן הַשׁוֹתֵפִין וְהַכְּנִיס בּוֹ

שורו והזיק בשן ורגל חייב ואע"פ שהוא רשות לשניהם וכשישלמו אלו התנאים כולם והזיקו המזיק חייב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ: (רמב"ם)

פרק א - משנה ג

שום כסף, ושׁוה כסף, בפני בית דין, ועל פי עדים
בני חורין בני ברית. והנשים **ל** בכלל הנזק. והנזק
והמזיק בתשלומין:

ר"ע מברטנורה שום כסף. שום זה של נזקים לא יהא אלא בכסף. שיהו בית דין שמין כמה שׁוה הנזק וכדו ישלם לו. ואם הזיקה פרתו של ראובן טליתו של שמעון שדרסה עליו ברשות הנזק ושברתו, ואחר כדו ארע שנשברה רגלה של פרה זו של ראובן בטליתו של שמעון ברשות הרבים דהוי נמי בור ברשות הרבים **כה**, אין אומרים הואיל וזה הזיק וזה הזיק יצא הזקו של זה בהזקו של זה, אלא שמין שני הנזקים בדמים, ומי שהזיק לחברו יותר, ישלם **כו**: **ושׁוה כסף.** וכשבאים לשלם ההזק מנכסי היתומים, לא יפרעו אלא מן הקרקעות שהם שׁוה כסף, ולא ממטלטלין **כז** שהם עצמם כסף. דכל מידי דמטלטל חשוב כאלו הוא כסף, דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי: **בפני בית דין.** והשווא והתשלומין של נזקים לא יהיו אלא בפני בית דין ממחין **כח**, ולא בפני בית דין של הדיוטות: **ועל פי עדים בני חורין ובני ברית.** לאפוקי עבדים ונכרים **כט** שאינם כשרים לעדות של נזקין: **והנשים בכלל הנזק.** בין שהזיקה היא את אחרים, בין שאחרים הזיקוה, דין האיש ודין האשה שוין בנזקין: **והנזק והמזיק בתשלומין.** פעמים שהנזק שניד עם המזיק בתשלומין של נזק. כגון אם פחתה הנבלה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, שפחת נבלה דנזק הוא, בין בתם בין במועד **לא**, ונמצא שאין המזיק משלם לו אפלו אותו חצי נזק שזכתה לו תורה אם הוא תם, או נזק שלם אם הוא מועד, הרי שהנזק הוא מפסיד ושניד בתשלומין הללו עם המזיק: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט כה שכל ממונו של המזיק במקום שמנח שם דומה לבור והוי תולדתו: **כו** ואפלו הנה נראה שהנזקין שוין, לא אמרינן יצא זה בזה בלא שומא. לפי שמתוד השומא יעלה בדקדוק כו. נמוקי יוסף: **כז** דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי ועין תוספות יום טוב לדין דהאידינא כמו שאיתא במשנה ג' פרק ט' דכתבות: **כח** דנין דיני קנסות. רש"י. ואף על גב דמתניתין לא איירי בקנסות, דהא שור לרגלו ומבעה לשנו מפרשינן ליה, מפל מקום מרמוז לנו התנא במתניתין אפלו במילי דלא איירי ברישא. תוספות: **כט** בגמרא עבד צריכותא לאשמעינן תרויהו. ואם תאמר מאי

שָׁנָא הָכָא דְאַשְׁמְעִינָן דְּפְסוּלִים, הָא פְּסוּלִים לְכָל עֲדוּת. כְּתַב הַרְמְבֵי"ם דְּסִלְקָא דְעֵתְהָּ דְאִמְיָנָא דְנִקְל בְּנִזְיָקִין לְרַב מְאֲרַעִיהֶם וּלְמַעוּט הַזְדַּמְנוּת עֲלֵיהֶם עֲדוּת פְּשָׁרִים, לְפִי שְׁהִתְכַּאוּת [בֵּין הָאֲנָשִׁים וּבֵין הַבְּהֵמוֹת] עַל הָרַב בְּמַעַמְד עֲמֵי הָאָרֶץ הָעֶבְדִּים וְהַנְּכָרִים הֵם. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: [ל] וְהַנְּשִׁים. דְּהַשְׁוֶה אִשָּׁה לְאִישׁ. תּוֹסְפוֹת: [לא] וְאָף עַל גַּב דְּתַנּוּ לֵה חֲדָא זְמַנָּא בְּתַשְׁלוּמֵי נְזִק. מְפָרֵשׁ בְּגִמְרָא חֲדָא בְּתַם וְחֲדָא בְּמוּעֵד, וְצָרִיכָא כו': (עֵיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם שום כסף ושוה כסף בפני ב"ד וע"פ עדים כו': לפי שזכר מה הם הנזקים באיזה תנאים יתחייב האדם לשלם כל ההיזק המגיע מנכסיו והתחיל לבאר היאך ישלם ואמר ששמין הנזק בדמים לא שיצא דבר בדבר כגון אם אכל שור פירות לא נאמר לבעל הפירות טול מהשור חלק מה שאכל משלך אלא נשום מה שאכל לו בדמים וכופין לבעל השור לשלם. ומה שאמר שוה כסף רצה לומר כי הב"ד לא ישלמו הנזקין מיתמי אלא מן הקרקע לא מן המטלטלין כי המטלטלים הם עצמם כסף. ואמר כי הם לא ירדו אלא במה שישוה כסף הוא הקרקע ודין זה מיוחד ביתומים בלבד אמנם המזיק עצמו כשישלם שיעור מה שהזיק מן המטלטלין נסתלק יד ב"ד מקרקעותיו. ואותה שומא והתשלומין לא יהיו אלא בב"ד מומחין ולא הדיוטות ובעדים בני חורין ובני ברית אבל לא בעדות עבדים או נכרים שהוצרך למעטם לפי שיעלה על הדעת שנוותר ונקל בעדות הנזקין לרוב מאורעיהם ולמיעוט מה שיזדמן שיהיה עליהם עדים כשרים לפי שההכאות בין האנשים ובין הבהמות ג"כ רוב היותם במעמד עמי הארץ ועבדים והעכו"ם לכן הודיענו שלא יקבלו הב"ד אלא עדים כשרים כמו בשאר העדיות. ואין הפרש בין האנשים והנשים בנזקים בין שהיא מזקת או נזוקת. ומה שאמר הניזק והמזיק בתשלומין רמזו אלו הדברים שחייבין עליהם חצי נזק כמו שיתבאר שישלם המזיק חצי הנזק ויפסיד הניזק החצי וזה החצי גם הוא לא יתקיים אלא במה שיתקיים הנזק שלם ר"ל בעדים ובב"ד מומחין ונכסי בני ברית ושאר התנאים מלבד מה שאמר במיטב הארץ כי זה אינו ראוי בחצי נזק כמו שיתבאר: (רמב"ם)

פרק א - משנה ד

חֲמִשָּׁה תַּמְיִן וְחֲמִשָּׁה מוּעֲדִין, הַבְּהֵמָה אֵינָה מוּעֲדָת [לב] לֹא לָגַח וְלֹא לָגֹף וְלֹא לְשֵׁךְ [לג] וְלֹא לְרֹבֵץ וְלֹא לְבֹעֵט. הַשֵּׁן מוּעֲדָת לְאֹכַל אֶת הָרְאוּי לָהּ, הָרֶגֶל מוּעֲדָת לְשֵׁבֶר בְּדָרֶךְ הַלּוּכָה, וְשׁוֹר הַמוּעֵד, וְשׁוֹר הַמְזִיק בְּרִשׁוֹת הַנְּזִק, וְהָאָדָם [לד] הַזָּאב [לז] וְהָאָרִי וְהַדָּב וְהַנְּמִר וְהַבְּרָדֶלֶס וְהַנְּחָשׁ, הָרִי אֵלּוּ מוּעֲדִין

{לח}. רבי אליעזר אומר, בזמן שהן בני תרבות **{לט}**, אינן מועדין. והנחש מועד לעולם. מה בין תם **{מ}** למועד. אלא שהתם משלים חצי נזק מגופו, ומועד משלים נזק שלם מן העליה:

ר"ע מברטנורה חמשה תמין. שאינם רגילים להזיק, ואם הזיקו משלמין חצי נזק: **וחמשה מועדין**. שהם רגילין להזיק, ומשלמין נזק שלם: **לא לגח**. בקרו: **ולא לגף**. דחיפת כל הגוף. וכלהו הווי תולדה דקרו ומשלמין חצי נזק. הרי חמשה תמין: **ושור המועד**. שלש פעמים לגח או לגף או לרבץ או לבעט או לשד. הרי הן חמשה מועדים לשלם נזק שלם. ולגבי מועד חשיב להו חד **{לד}**: **ושור המזיק ברשות הנזק**. אפלו קרו תמה, הוי מועד לשלם נזק שלם. ומתניתין אתיא כמאן דאמר **{לה}** משנה קרו בחצר הנזק שמשלמת נזק שלם ואפלו היא תמה. ואין כן הלכה: **והאדם**. הוי מועד מתחלתו נמי, ומשלם נזק שלם אם הזיק: **הזאב והארי וכו'**. מועדים מתחלתו. והא דלא חשיב להו בכלל חמשה מועדים דלעיל ולהו אחד עשר מועדים, משום דהני לא שכיחי בישוב: **ברדלס**. חיה שקורין לה בערבי אלצב"ע: **רבי אליעזר אומר וכו'**. ואין הלכה כרבי אליעזר: **מן העליה**. מעדית שבנכסיו **{מא}**. ואפלו אין הנוגח שוה שעור הנזק. דבמועד פתיב (שמות כא) ישלם שור תחת השור, ולא פתיב ביה דמגוף הנוגח יפרע: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {לב} אינה כו'. משום דתני שן ורגל דמועדין מתחלתו נקט אינה מועדת ולא תני הבהמה תמה: **{לג} לשד**. נשיכה פיון דאין הנאה להזקה כשו, הוי תולדה דקרו. רביצה ובעיטה פיון דאין הזקן מצוי כרגל הווי תולדה דקרו. גמרא: **{לד}** דעל ידי העדאה דעדים אתו בהו חיוב נזק שלם. הלכך חדא מלתא היא. רש"י: **{לה}** כלומר הך בבא דמתניתין. אבל רישא על כרחי רבנן היא. דהשן מועדת כו' על כרחי בחצר הנזק, דבעינן ובער בשדה אחר, ויתנן הבהמה אינה מועדת כו' אלמא קרו בחצר הנזק חצי נזק משלם. והכי קאמר בגמרא, רישא רבנן וסיפא רבי טרפון. ועין תוספות יום טוב: **{לו} והאדם**. הרי חמשה. ובבעלי חיים קמירי, להכי לא חשיב בור ואש. רש"י: **{לז} הזאב**. וחסורי מחסרא והכי קתני, ויש מועדים אחרים פיוצא באלו, הזאב כו'. גמרא: **{לח} מועדין**. אפלו בנשיכה ובכל נזקין. רש"י: **{לט} תרבות**. שגדלן אדם בביתו. רש"י: **{מ} מה כו' אלא**. אין לפרש כפשוטו, דהא איפא עוד דשיר, על פי עצמו דקנסא הוא ומודה בקנס פטור, וחצי כפר דתם פטור. אלא הוא כמו אין בין. ועין תוספות יום טוב: **{מא} דמאי עליה**, מעלה שבנכסיו כו'. גמרא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ה' תמין וה' מועדין הבהמה אינה מועדת כו': מה בין תם למועד כו': תם נקרא הדבר המזיק בלא הרגל ואין דרכו שיבא ממנו אותו ההיזק אלא שאירע בדרך המקרה. ומועד נקרא הדבר אשר הרגל שיבא ממנו אותו המעשה תמיד או על הרוב. ונגיחה לא תהיה אלא בקרו ונגיפה תהיה באיזה אבר שיזדמן מאיברי הגוף. ושור המועד שאומר עליו והועד בבעליו וגו' הוא שנגיחתו על הרוב. ומה שאמר ושור המזיק ברשות הניזק הוא דעת מי שסובר **{כ}** אפי' התם ברשות הניזק ישלם נזק שלם ודינו אצלו כדין מועד. ועוד יתבאר שאין הדין כן ומשנה זו חסרה ויש להשלים לשונה ולומר כן ה' תמין הן מתחלתו ואם הועדו מועדין ושן ורגל מועדין מתחלה ויש מועדין אחרים כיוצא בהם והם הזאב וכו'. ומה שלא הוצרך למנותם כולם ויאמר אחד עשר מועדין הן לפי שמציאותן בישוב מעט וכ"ש שאינן

נראים במדינות. וברדלס הוא החיה הנקראת בלשון ערבי אלצבע. ומה שאמר מן העליה ר"ל ממיטב נכסיו והמובחר שבהם כמו שאמרו הנזקין שמין להם בעידית. ואין הלכה כר' אליעזר : (רמב"ם)

ב

פרק

פרק ב - משנה א

כיצד הרגל מועדת. לשבר בדרך הלוקה. הבהמה מועדת להלך כדרך ולשבר. היתה מבעטת (ב), או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים, משלים חצי נזק. דרסה (ד) על הכלי ושברתו, ונפל על כלי ושברו, על הראשון משלים נזק שלם, ועל האחרון משלים חצי נזק. התרנגולים מועדין להלך (ה) כדרך ולשבר. היה דליל קשור ברגליו, או שהיה מהדס ומשבר את הכלים, משלים חצי נזק :

ר"ע מברטנורה **כיצד הרגל מועדת.** פלומר, באיזה דבר הרגל מועדת. ומשגי, לשבר בדרך הלוקה (א). בכך היא מועדת, שמשברת כלים דרך הלוקה: **הבהמה מועדת.** רישא תנא אבות, רגל ממש, שדרסה ברגליה. וסיפא תנא תולדות, שבהמה מועדת להלך כדרך ולשבר בגופה ובשערה ובשליף שעליה דרך הלוקה: **היתה מבעטת.** שנוי הוא זה, ותולדה דקרון, הלכך חצי נזק ותו לא: **או שהיו צרורות מנתזין.** אף על גב דלאו שנוי הוא אלא אורחיה הוא, אף על פי כן חצי נזק ותו לא, דהלכתא גמירא לה. וברשות הנזק קאמר, דברשות

הַרְבֵּים פְּטוּר, דְּצָרוּרוֹת תּוֹלְדָה דְרַגְלָא נִינְהוּ לְפָטְרָם בְּרִשּׁוֹת הַרְבֵּים {ג}: וְנִפְלַע עַל פְּלִי אַחֵר. רֵאשׁוֹן נְזָקִי רַגְלָא הֵן וּמִשְׁלֵמַת נְזָק שְׁלָם. וְהֶאֱחָרוֹן עַל יְדֵי צָרוּרוֹת נִשְׁבֵּר, הַלְכָּד חֲצִי נְזָק: דְּלִיל קִשּׁוּר בְּרַגְלָא. כָּל דְּבַר הַנִּקְשָׁר בְּרַגְלָא הִתְרַנְּגַלְתָּ קְרוּי דְּלִיל. וְאִית דְּגָרְסִי דְּלִי: מְהֵדָס. מְרַקֵּד. וְאִית דְּמַפְרָשֵׁי חוּפְרָא בְּרַגְלָא בְּאַרְצָא, כְּדָרְךָ הִתְרַנְּגוּלִים: מְשַׁלְּם חֲצִי נְזָק. דְּדָלִיל הֵינּוּ צָרוּרוֹת, דְּבִאֲוֹתוֹ דְּלִיל אֲדִינְהוּ לְצָרוּרוֹת עַל הַפְּלִים. וְהֵדוּס נִמְי כְּגוֹן שְׁהֵתִיז וְאוֹתוֹן צָרוּרוֹת שְׁבָרוּ הַפְּלִים: (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט {א} וְאִף עַל גַּב דְּאִמְרוֹן לֵה בְּפָרְק דְּלַעִיל, אִיִּדִי דְּבַעֵי לְמַתְנִי תּוֹלְדָה דְּהֵינּוּ הַבְּהֵמָה מוּעֵדָת [וכו'], תִּנְא אָב בְּשִׁשְׁבָּרָה בְּרַגְלָא מִמֶּשׁ. נְמוּקֵי יוֹסֵף: {ב} מְבַעֲטָת. אֲגַב דְּשׁוּהָ לְצָרוּרוֹת נְקֻט לֵה הַכָּא. תּוֹסְפּוֹת: {ג} וְתוֹ נִפְקָא מִנְהָ דְּהוּי תּוֹלְדָה דְּרַגְלָא, הֵינּוּ לְשַׁלְּם מִן הַעֲלִיָּה, פִּינּוֹן דְּמוּעֵד מִתְחַלְתּוּ, אֶלְא דְּהַלְכָּה אֶפְקִיָּה לְחֲצִי נְזָק. וְעֵינ תּוֹסְפּוֹת יוֹם טוֹב: {ד} דְּרִסָּה כּוּ'. וְאִף עַל גַּב דְּכָבֵר שְׁמַעְנּוּ, מִכָּל מְקוֹם אֶצְטְרִיךְ לְאֶשְׁמַעֲינּוּ, דְּסִלְקָא דְּעֵתְךָ אֲמִינָא מְשַׁנָּה הִיא בְּהַד דְּרִסָּה הוּאִיל וְדְרִסָּה בְּחֻזְקָא כָּל כְּדָ שְׁנַתִּז הַשְּׁבָר עַל פְּלִי אַחֵר וְשְׁבָרוּ, מִסְתַּמָּא לְהַזִּיק נִתְפַּוְנָה, קָא מְשַׁמַּע לֹן דְּלֵא. אִי נִמְי קָא מְשַׁמַּע לֹן דְּמִשְׁכַּחַת לִיָּה נְזָק וְחֲצִי נְזָק בְּחַד מְעַשָּׂה בְּהַדְדֵי פְּהַאי גּוֹנָא. נְמוּקֵי יוֹסֵף: {ה} לְהַלְדָּ. תִּנְא רַגְלָא וְהוּא הַדִּין שָׁן. נְמוּקֵי יוֹסֵף. וְעֵינ תּוֹסְפּוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כיצד הרגל מועדת לשבר בדרך הלוכה כו': העיקר בזה המין כולו מן הנזקין שכל נזק שיבא מן הבהמה כשהיא עושה (מהם) [מה] שמנהגה לעשות תמיד או על הרוב זה הוא האמור עליו כדרכה משלם נזק שלם ושלא כדרכה הוא שיהיה אותו הדבר שעשתה תעשה אותו על המיעוט או שבא ממנה באמצעות מעשה אתר ולא היתה הבהמה היא הפועלת אותה הפעולה פעל ראשון על זה יתחייב חצי נזק וזה הוא החצי נזק המחייב בצרורות הנתזים מתחת רגליה כי הוא ישלם מן העליה כמו שנבאר בשמיני מזו המסכת. ופירוש דליל דבר שהיה קשור ברגלה ומהדס שיחפור ברגליו בארץ וזה עושין התרנגולים יותר משאר העופות: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ב

כִּיצַד הַשָּׁן מוּעֵדָת. לְאָכַל אֶת הָרְאוּי לָהּ. הַבְּהֵמָה {ו} מוּעֵדָת לְאָכַל פְּרוֹת וְיִרְקוֹת. אֶכְלָה כְּסוּת אוֹ כְּלִים, מְשַׁלְּם חֲצִי נְזָק. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים. בְּרִשּׁוֹת הַנְּזָק, אֲבָל בְּרִשּׁוֹת הַרְבֵּים, פְּטוּר. אִם נִהְיִית, מְשַׁלְּם מֵה שְׁנֵהֲנִית. כִּיצַד מְשַׁלְּם מֵה שְׁנֵהֲנִית. אֶכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחֻבָּה, מְשַׁלְּם מֵה שְׁנֵהֲנִית. מְצִדֵי

הַרְחָבָה, מְשַׁלֵּם מַה שְׁהֵיזִיקָה. מְפַתַּח הַחֲנוּת, מְשַׁלֵּם מַה שְׁנֶהְנִית. מִתּוֹךְ הַחֲנוּת, מְשַׁלֵּם מַה שְׁהֵיזִיקָה :

ר"ע מברטנורה **כיצד השן מועדת.** באיזה דבר היא מועדת. ומשני, לאכל את הראוי לה: **משלם חצי נזק.** דמשנה הוא: **במה דברים אמורים וכו'.** אאכלה פרות או ירקות קאי, דברשות הרבים פטור דבעינן ובער בשדה אחר. אבל אכלה כסות וכלים אפלו ברשות הרבים חייב חצי נזק, דעבדי אנשי דמנחי כסות וכלים ברשות הרבים לפי שעה, והוי קרו ברשות הרבים וחייב **[ז]**: **משלם מה שנהנית.** לאו תשלומין מעליה, אלא אם אכלה דבר שדמיו יקרים רואים אותו כאלו הן שערים **[ח]**, ואינו משלם אלא דמי שערים בזול, שהוא שלישי פחות ממה שהם נמכרים בשוק. ואם אכלה דבר שדמיו פחותים מן השערים, משלם דמי אותו דבר שאכלה בזול. ואם אכלה דבר שהזיק לה, כגון שאכלה חטים, הואיל ולא נהנית, פטור: **מצדי הרחבה משלם מה שהזיקה.** אם הלכה ועמדה בצדי הרחבה במקום שאין דרך שורים ללכת שם, לאו כרשות הרבים דמי, ומשלמת מה שהזיקה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[ז]** **הבהמה.** הינו שן הינו בהמה, אלא דקתני שן דחיה קתני שן דבהמה לאשמעינן דאף על גב דבעירה כתיב חיה בכלל בהמה כו', ודאיתא מדרשא חביבא ליה ונקטיה ברישא. גמרא: **[ז]** כלומר דאי לאו הכי כל המשנה ובא אחר ושנה בו פטור. גמרא: **[ח]** כפי שהיה צריך לקח שערים למאכלה. רש"י. והרמב"ם כתב כגון חמור שאכל עפר ליטראות תמרים, ישלם דמי עפר ליטראות משערים: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כיצד השן מועדת לאכול את הראוי לה כו': מה שאמר במה דברים אמורים הוא חוזר על מה שאמר אכלה פירות או ירקות אבל אכלה כסות או כלים **[אפי']** ברה"ר חייב חצי נזק כי דרך בני אדם להניח כסות או כלים ברה"ר כפי צורך שעה. ופ"י מה שנהנית כי ישלם מנכסיו מה שראוי לשיעור אותה אכילה מן הדבר שדרך אותה בהמה לאכלו כגון חמור שאכל עשרה ליטרים תמרים ישלם בעל אותו החמור דמי עשרה ליטרים משעורין. ואם היו השעורים יקרים יותר משלם דמי התמרים בלבד ועל זה הדרך תקיש ותדין. וכשהניחה תוך הרחבה ונטתה אל הצדדין ואכלה אז משלם מה שהזיקה: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ג

הכֵּלֵב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ **[ט]** מֵרֹאשׁ הַגֶּג וְשִׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹעֵדִין. הַכֵּלֵב

שְׁנֵטל חֲרָרָה וְהִלָּךְ לְגַדִּישׁ, אֲכַל הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק הַגְּדִישׁ, עַל הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֵם, וְעַל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק:

ר"ע מברטנורה מְפַנֵּי שֶׁהוּן מוֹעֲדִין. לְקַפֵּץ. וּבְרִשׁוֹת הַנֶּזֶק קֹאֵמֵר, דְּתוֹלְדָה דְרַגְלָא
הִיא: חֲרָרָה. עוֹגָה שְׁנֵטְלָא פִּית עַל גְּבִי גַחְלִים {י}: עַל הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֵם.
דְּהוּי שׁוֹן בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק {יא}: וְעַל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק. דְּהוּי כְּמוֹ צְרוּרוֹת
{יב}, דְּהִלְכְתָא גְמִירֵי לֵה שְׁמֵשְׁלֵם חֲצֵי נֶזֶק: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ט} שְׁקַפְצוּ. וְלֹא שְׁנַפְלוּ, כְּגוֹן הִיכָא דְמְקַרְבוּ כְּלִים לְכַתֵּל וְאִי הוּוּ קַפְצֵי
לְבָרָא מִמְנָא הוּוּ קַפְצֵי, וְכִי נִפְלוּ אֲנִס הוּא וּפְטוּרִים, דְּהָא לָאוּ פְּשִׁיעָה הִיא אֲפִלוּ
לְעֵנִין קַפְצָה, דְּהָא כִּי קַפְצֵי לְבָרָא הוּוּ קַפְצֵי. אֲבָל אִי הוּוּ בְּעֵנִין שְׁכַשְׁיִקְפָצוּ הוּוּ תַבְרִי,
כִּי נִפְלוּ נְמֵי חֲזִבִים. וְאִף עַל גַּב דְּבִנְפִילָה אֲנִיסֵי הוּא, הִנֵּה תַחֲלָתוּ בְּפִשְׁעָה לְגַבֵּי
קַפְצָה וְסוּפוּ בְּאֲנִס, וְחֲזִב. וּמִתְנִיתִין דְּמַרְחִקוּ הַכְּלִים, וּמְשׁוּם הִכִּי חֲזִב עַל הַקַּפְצָה.
וְעַל הַנְּפִילָה נְמֵי הִיָּה חֲזִב, אֲבָל מְשׁוּם הִכִּי לֹא קַתְנִי נִפְלָה, לוּמֵר דְּלַפְעָמִים פְּטוּר
בְּנִפְיָה וְהֵינֵנוּ הִיכָא דְמְקַרְבֵי, וְאִזּוּ פְטוּר אִף עַל הַקַּפְצָה. נְמוּקֵי יוֹסֵף: {י} וּפְעָמִים
שְׁהַגְחִלִים נִדְבָקִים בָּהּ. הַרְמַב"ם: {יא} דְּבִגְדִישׁ שֶׁל בְּעַל הַחֲרָרָה, דְּהַשְׁתָּא הוּוּ בְּרִשׁוֹת
הַנֶּזֶק, דְּבְעֵינֵן וּבְעֵר בְּשִׂדָה אַחֵר. בְּגַמְרָא: {יב} דְּבִאֲדֵי אֲדוּיֵי הִיא מִתְנִיתִין, וְעַל כֵּלָּה
גְּדִישׁ חֲצֵי נֶזֶק. וּבְהִכִּי מִתְפָּרֵשׂא מִתְנִיתִין טְפִי שְׁפִיר. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב. וְאִיכָּא
נְמֵי אוּקִימְתָא בְּגַמְרָא בְּאַנְחֵי אֲנוּחֵי, וְעַל מְקוֹם הַחֲרָרָה נֶזֶק שְׁלֵם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שְׁקַפְצוּ מֵרֵאשׁ הַגַּג כּו': חֲרָרָה עוֹגָה דְקָה וּפְעָמִים שְׁהַגְחִלִים
נִדְבָקִים בָּהּ וְכִשְׂאֲכַל אוֹתָהּ בַּגְּדִישׁ וְהִדְלִיק הַגְּדִישׁ בְּאוֹתָהּ הַגְחִלָת הֵנָּה בְּאֲכִלוּ הַעוֹגָה
עוֹשָׂה כְּדָרוֹ וּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֵם וּבְהִדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ מְשׁוּנָה וּלְפִיכֵךְ יִשְׁלֵם חֲצֵי נֶזֶק:
(רמב"ם)

פֶּרֶק ב - מִשְׁנָה ד

אֵיזָה הוּא תָם {יג}, וְאֵיזָה הוּא מוֹעֵד. מוֹעֵד, כָּל
שְׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְתָם, מְשִׁיחִזֵּר בּוֹ שְׁלֹשָׁה
יָמִים, דְּבְרִי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מְאִיר אוֹמֵר, מוֹעֵד,
שְׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְתָם, כָּל שְׂיָהוּ הַתִּינוּקוֹת
מִמְשִׁמֵּשִׁין בּוֹ וְאֵינּוּ נוֹגְחִים {יד}:

ר"ע מברטנורה **מְשִׁיחֵזֶר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים**. שְׂרֹאָה שְׁוֹרִים וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ, חוֹזֵר לְתַמּוֹתוֹ: **שְׁלֹשׁ פְּעָמִים**. וְאֶפְלוּ בְיוֹם אֶחָד. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי [מְאִיר]. דְּלֹא הָוִי מוֹעֵד עַד שְׁיַעֲדוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים: **מִמְשִׁמְשִׁים בּוֹ**. מוֹשְׁכִים אוֹתוֹ וּמְשַׁחֲקִים בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ. וּבְהָא הִלְכָה [כְּרַבִּי מְאִיר], שְׁאִין שׁוֹר מוֹעֵד חוֹזֵר לְתַמּוֹתוֹ עַד שְׁיָהוּ תִינּוּקוֹת מְשַׁחֲקִים בּוֹ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(יג) תם**. פְּשִׁטָּא, דְּכָל שְׁלֹא הוֹעֵד תָּם הוּא. אֶלָּא הֵכִי קָא בְּעִי, אֵיזָהוּ שְׁיִקְרָא תָּם אַחֲרֵי הַעֲדָאָה. נְמוּקֵי יוֹסֵף: **(יד) וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ**. דִּי אֶפְלוּ בְּפַעַם אַחַת, דְּמִסְתַּמָּא חוֹזֵר לְתַמּוֹתוֹ כּוֹי. וּמִכָּל מְקוֹם חֲזָרָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה יָמִים פְּשִׁטָּא דְּסָגִי. הֲרָא"ש: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם איזה הוא תם ואיזה הוא מועד כו': ממשמשין ר"ל שמושכין אותו ומשחקים בו ואינו מנגחם. והלכה כר' יהודה בפירוש שור המועד והלכה כר"מ בפירוש שור תם. וכל זמן שהועד השור לנגיחה לא יחזור לתמותו עד שישחקו בו הנערים ולא יזיקם בנגיחה: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ה

שׁוֹר הַמְּזִיק בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק כִּי־צַד. נִגַּח, נִגְף, נֶשֶׁד, רִבֵּץ, בָּעֵט, בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים, מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק. בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר נֶזֶק שְׁלֵם **{טו}**, וְחֲכָמִים אוֹמְרִים חֲצֵי נֶזֶק. אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן, וּמָה בְּמִקּוֹם שֶׁהִקְלַעַל הַשּׁוֹן וְעַל הָרֶגֶל בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים, שֶׁהוּא פְּטוֹר, הֶחֱמִיר עֲלֵיהֶם בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק לְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֵם, מְקוֹם שֶׁהֶחֱמִיר עַל הַקֶּרֶן בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים, לְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק, אֵינוֹ דִּין שֶׁנֶּחֱמִיר עֲלֵיהֶם בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק לְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֵם. אָמְרוּ לוֹ, דִּין לִבָּא מִן הַדִּין לְהִיּוֹת כְּנִדּוֹן, מָה בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים חֲצֵי נֶזֶק, אִף בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק חֲצֵי נֶזֶק. אָמַר לָהֶם, אֲנִי לֹא אָדוֹן קֶרֶן מְקָרוֹ, אֲנִי אָדוֹן קֶרֶן מְרֻגֵל **{יז}**. וּמָה בְּמִקּוֹם שֶׁהִקְלַעַל הַשּׁוֹן וְעַל הָרֶגֶל, בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים, הֶחֱמִיר

בְּקֶרֶן, מְקוֹם שֶׁהַחֲמִיר עַל הַשּׁוֹן וְעַל הַרְגֵל, בְּרִשׁוֹת
הַנֶּזֶק, אֵינּוּ דִין שֶׁנֶּחְמָר בְּקֶרֶן. אָמְרוּ לוֹ, דִּין לִבְּא
מִן הַדִּין לְהִיּוֹת כְּנִדּוֹן, מֵהַ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים חֲצֵי נֶזֶק,
אִף בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק חֲצֵי נֶזֶק :

ר"ע מברטנורה נגח נגף וכו'. כָּל תּוֹלְדוֹת קֶרֶן הֵן {טו} : דִּין לִבְּא מִן הַדִּין לְהִיּוֹת
כְּנִדּוֹן. קֶרֶן בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק שְׁאֵתָה מִבֵּיא מִדִּין קֶרֶן בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, דְּקָאֲמַרְתָּ קֶרֶן
שֶׁהַחֲמִיר עָלֶיהָ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים אֵינּוּ דִין שֶׁנֶּחְמָר עָלֶיהָ בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק, דִּין לְהִיּוֹת
כְּנִדּוֹן, כְּקֶרֶן בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְלֹא יִהְיֶה חֵיב בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק אֲלָא חֲצֵי נֶזֶק כְּמוֹ
שֶׁהוּא חֵיב בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים : אֲנִי לֹא אֲדוֹן קֶרֶן מְקָרוּ. כִּדְאָמְרוּ לְעִיל, אֲלָא קֶרֶן
מִרְגֵל. מְקוֹם שֶׁהַחֲמִיר עָלָיו בְּשׁוֹן וְרֵגֶל אֵינּוּ דִין שֶׁנֶּחְמָר בְּקֶרֶן : דִּין לִבְּא מִן הַדִּין.
דְּסוּף סוּף אִי לֹא קֶרֶן בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים לֹא מִשְׁפַּחַת צַד קַל וְחֹמֶר. וְרַבֵּי טְרַפּוֹן
אִף עַל גַּב דְּבַעַלְמָא אֵית לֵיה דִּין, דְּמִדְאֹרִיְתָא הוּא, דְּכַתִּיב (בְּמִדְבָר יב) הֲלֹא
תִּכְלֹם שִׁבְעַת יָמִים, קַל וְחֹמֶר לְשִׁכְיָנָה {יח} אֲרַבְעָה עָשָׂר יוֹם, אֲלָא דִּין לִבְּא מִן
הַדִּין לְהִיּוֹת כְּנִדּוֹן, הַלְכָּד תִּסְגֵּר שִׁבְעַת יָמִים וְתוֹ לֹא, מִכָּל מְקוֹם הַכָּא לֵית לֵיה
דִּין, דְּסַבִּירָא לֵיה לְרַבֵּי טְרַפּוֹן דְּכִי אֲמַרְיֵנּוּ דִּין הֵיכָא דְלֹא מְפָרִיךְ קַל וְחֹמֶר, כְּגוֹן
הַתָּם דְּשִׁבְעַת יָמִים דְּשִׁכְיָנָה לֹא כְּתִיבֵי, אֲתָא קַל וְחֹמֶר אֵיְתִי אֲרַבִּיסָר, אֲתָא
דִּין אֲפִיק שִׁבְעָה, וְאוּקֵי שִׁבְעָה, אֲשַׁתְּכַח דְאֵהֲנִי קַל וְחֹמֶר לְהֲנִי שִׁבְעָה
דְּאוּקִימָנָא וְלֹא אֲפָרִיךְ לְגַמְרֵי. אֲבָל הַכָּא חֲצֵי נֶזֶק כְּתִיב בֵּין בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים בֵּין
בְּחֶצֶר הַנֶּזֶק, וְאֲתָא קַל וְחֹמֶר וְאֵיְתִי חֲצֵי נֶזֶק אֲחֲרִינָא וְנַעֲשֶׂה נֶזֶק שְׁלָם, אִי
דְרִשְׁתָּ דִּין וְתוֹקְמִיָּה אֲחֲצֵי נֶזֶק כְּדַמְעַקְרָא, אֲפָרִיךְ לֵיה קַל וְחֹמֶר וְלֹא אֵהֲנִי וְלֹא
מִיְדֵי. וְרַבֵּן סָבְרֵי דְאֲפִלוּ הֵיכָא דְמְפָרִיךְ קַל וְחֹמֶר אֲמַרְיֵנּוּ דִּין. וְהִלְכָּה
כְּחֻכְמִים : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {טו} רצונו לומר מנגף ואילך. דְּאֵלוּ נֶגַח קֶרֶן גּוֹפִיָּה {היא} : {טז} נֶזֶק שְׁלָם.
דְּאָמַר קָרָא יְשָׁלֵם, תְּשַׁלּוּמֵין מְעַלְיָא, וְלֹא תִילֵף בְּקַל וְחֹמֶר מְקָרוּ שְׁלֹא לְחֵיב אֲלָא
חֲצֵי נֶזֶק. כִּדְאִיתָא בְּגַמְרָא : {יז} קֶרֶן מִרְגֵל. כְּלוֹמַר קֶרֶן בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק מִרְגֵל בְּרִשׁוֹת
הַנֶּזֶק. וַיָּמָּה אִם בְּמִקוֹם שֶׁהַקַּל עַל הַשּׁוֹן וְעַל הַרְגֵל בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים הַחֲמִיר בְּקֶרֶן, נִמְצָא
שֶׁרְגֵל קָלָה וְקֶרֶן חֲמוּר. מְקוֹם שֶׁהַחֲמִיר עַל הַשּׁוֹן וְרֵגֶל הַקְּלִים לְשָׁלֵם נֶזֶק שְׁלָם בְּרִשׁוֹת
הַנֶּזֶק, אֵינּוּ דִין שֶׁנֶּחְמָר בְּקֶרֶן שֶׁהוּא חֲמוּר. נִמְצָא דְאֵתִינּוּ לְמִילֵף קֶרֶן חֲמוּרָה מִרְגֵל
הַקְּלָה וְלֹא קֶרֶן מְקָרוּ. נִמּוּקֵי יוֹסֵף : {יח} יוֹתֵר מְעַט מִשִׁבְעָה, וְכִיּוֹן דְאֲפִיקִיתִיָּה
מִשִׁבְעָה דְהֵינּוּ הֶסְגֵר, אוּקְמָה אֲשַׁנֵּי הֶסְגֵרוֹת. תּוֹסְפוֹת. וְעִינְ תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : (עיקר
תוי"ט).

רמב"ם שור המזיק ברשות הניזק כיצד נגח נגף נשך כו' : כִּשְׁנַתְלַמַּד דִּין מִן הַדִּינִין
בְּקַל וְחֹמֶר (וְהוּא) לֹא יִהְיֶה אוֹתוֹ הַלְמַד גְּדוֹל מֵאֲשֶׁר לִמַּד מִמֶּנּוּ אֲבָל יִהְיֶה כְּמוֹתוֹ וְהוּא
מֵה שְׁאֵמַר דִּין לִבְּא מִן הַדִּין לְהִיּוֹת כְּנִדּוֹן וְאִין בּוֹהַ מַחְלוּקַת לְפִי שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה
וְהוּא מֵה שְׁאֵמַר בְּמֵרִים וְאֲבִיָּה יֵרֶק יֵרֶק בְּפִנְיָה הֲלֹא תִכְלֹם שִׁבְעַת יָמִים ק"ו לְשִׁכְיָנָה
כִּי אִם יִקְצוּף [האם] עָלָיו יִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ שִׁבְעַת יָמִים כ"ש מִי שֶׁקֶצֶף הַשִּׁי עָלָיו שְׂרָאוּי
שִׁיסְתֵּר יָמִים הַרְבֵּה אֲבָל אִמֵּר הַכְּתוּב תִּסְגֵּר שִׁבְעַת יָמִים הֵנָּה שֵׁם דִּין הַשִּׁכְיָנָה הַלְמַד
מִן הָאֵב כְּדִין הָאֵב. וְאִמְנֵם עֵיקַר הַמַּחְלוּקַת ר' טְרַפּוֹן וְחֻכְמִים הוּא כִּי ר"ט אוֹמַר
סוּף מֵה שְׁאֵנוּ אוֹמְרִים דִּין לִבְּא מִן הַדִּין לְהִיּוֹת כְּנִדּוֹן כְּשֶׁנֶּרְצָה לְחִיבֵי זֶה הַדְּבַר אֲשֶׁר
נִתְלַמַּד דִּין שְׁלֹא לְמַדְנוּהוּ קוֹדֵם וְאִז לֹא יִהְיֶה אוֹתוֹ הַדִּין גְּדוֹל מִן הַדִּין אֲשֶׁר נִתְלַמַּד
מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁלְמַדְנוּ לְקֶצֶף הַשִּׁכְיָנָה הַסְתֵּר שִׁבְעַת יָמִים וְזֶה דְבַר שְׁלֹא יִדְעֵנוּ קוֹדֵם לְכֵן
אִמְנֵם כְּשִׁיְהִיָּה אֲצַלְנוּ דִּין יְדוּעַ בְּדַבַּר מִן הַדְּבָרִים כְּמוֹ חֲצֵי נֶזֶק וְאֲחִי"כ נִלְמַד אוֹתוֹ

בק"ו אם לא תוסיף לו דין ותשימהו נזק שלם יהיה זה הקל וחומר לשוא ולא יוסיף לנו ידיעת שום דבר שזה חצי נזק ידוע היה מבלי הקל וחומר ובכיוצא בזה לא נאמר דיו לבא מן הדין להיות כנדון לפי שלא בא מן הדין אבל ידוע היה חצי נזק. וחכ"א כי אפי' בכיוצא בזה נאמר דיו לבא מן הדין להיות כנדון כי לא בא מן הדין אבל ידוע היה (חצי) נזק. ואמנם בארתי לך ענין זה שלא יעלה בדעתך שרבי טרפון לא היה דורש עיקר זה בשאר המקומות כי הוא אמנם בזה המקום בלבד שלא היה דורש אותו כמו שבארנו. והלכה כחכמים : (רמב"ם)

פרק ב - משנה ו

אָדָם מוֹעֵד לְעוֹלָם, בֵּין שׁוֹגֵג, בֵּין מְזִיד, בֵּין עַר, בֵּין יֵשׁוּן. סֵמָא אֶת עֵין חֲבֵרוֹ וְשִׁבַר אֶת הַכְּלִים, מִשְׁלֵם נְזֶק שְׁלֵם :

ר"ע מברטנורה **בין ער בין ישון**. אם הִזִּיק יֵשׁוּן וּבָא אַחַר וְיֵשׁוּן בְּצַדוֹ, וְהִזִּיק שְׁנֵי לְרֵאשׁוֹן, חַיֵּב. וְאִם הִזִּיק רֵאשׁוֹן לְשֵׁנִי, פְּטוֹר **(כ)**. וְאִם שָׁכְבוּ יַחַד, כָּל אֶחָד מֵהֶם שֶׁהִזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ חַיֵּב, לְפִי שֶׁשְׁנֵיהֶם מוֹעֲדִים זֶה לָזֶה : **סֵמָא אֶת עֵין חֲבֵרוֹ**. אֶפְלוּ בְּשׁוֹגֵג **(כא)** חַיֵּב בְּנֶזֶק. אֲבָל לֹא בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים **(כב)**, דְּלֹא מַחֲיֵב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֶלָּא מְזִיד, אוֹ קְרוֹב לְמְזִיד : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(יט) ישון**. משום שוֹגֵג אֶצְטְרִיךְ. דְּלֹא תִימָא דְּלֹא מַחֲיֵב שׁוֹגֵג אֶלָּא כְּשֶׁהוּא עַר, אֲבָל יֵשׁוּן אֲנוּס הוּא, קָא מְשַׁמַּע לֵן. נְמוּקֵי יוֹסֵף : **(כ)** הוּא מֵהִירוּשָׁלַיִם. וְטַעַמָא דְּשֵׁנִי הֵבֵא אֶצְלוֹ הוּא פּוֹשַׁע. נְמוּקֵי יוֹסֵף : **(כא)** בְּגִמְרָא זְלִיף לִיה מְקָרָא : **(כב)** מְדַקְתְּנִי סֵמָא דּוּמִיָּא דְּשִׁבַר הַכְּלִים, מֵה הָתֵם נְזֶק אֵין, אַרְבָּעָה דְּבָרִים לֹא, אֵף סֵמָא כּוּי. גִּמְרָא. וְלִשׁוֹן אֶפְלוּ שְׁפַתְבֵּי הַר"ב, אֵינוּ מְדַקֵּי. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אדם מועד לעולם בין שוֹגֵג בין מְזִיד וכו' : כשֵׁאֲדָם יֵשׁוּן וּבָא אַחַר וְיֵשׁוּן בְּצַדוֹ הַשְּׁנִי הוּא הַמוֹעֵד לְרֵאשׁוֹן וְאִם הִזִּיק שְׁנֵי לְרֵאשׁוֹן חַיֵּב וְאִם הִזִּיק הַרֵאשׁוֹן שֶׁהִיא יֵשׁוּן בַּתְּחִלָּה לְאוֹתוֹ שֶׁבֵּא לִישְׁכֵּב בְּצַדוֹ פְּטוֹר וְאִם שָׁכְבוּ שְׁנֵיהֶם בִּיחַד כֹּל מִי שִׁזִּיק מֵהֶם לְחֲבֵירוֹ חַיֵּב לְפִי שֶׁשְׁנֵיהֶם מוֹעֲדִין זֶה לָזֶה : (רמב"ם)

פרק ג - משנה א

המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה ושברה, פטור. ואם הזק בה, בעל החבית **(ב)** חייב בנזקו. נשברה **(ג)** כדו ברשות הרבים, והחלק אחד במים, או שלקה בחרסיה, חייב. רבי יהודה אומר, במתכוון, חייב. באינו מתכוון, פטור:

ר"ע מברטנורה המניח את הכד וכו' ושברה פטור. לפי שאין דרך בני אדם להתכוון בדרךים **(א)**: ואם הזק בה בעל החבית חייב. ואפלו הפקירה, שכל המפקיר נזקיו שלא היה לו רשות מתחלה לעשותו, כאלו לא הפקירו: או שלקה בחרסיה חייב. דסבר נתקל פושע הוא **(ד)** ולא אנוס הוא, ולכך חייב: במתכוון חייב. אם נתכוון לזכות בחרסיה **(ה)** ובמים אחר שנשברה כדו, חייב בהזקן, דהוי ליה בורו שהזיק. ואם לא נתכוון לזכות בהו, הואיל ועקרו אנוס הוא, דסבר נתקל לאו פושע הוא, הרי החרסים והמים הפקר **(ו)** לאחר שנאנוס, ולפיכך פטור. והלכה כרבי יהודה דנתקל לאו פושע הוא. ומאחר דאנוס הוא ולא נתכוון לזכות בחרסים ובמים, הוי כאלו לא היו מעולם שלו ופטור על נזקייהם: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(א)** משום דאדם בעל מחשבות הוא ואגב טרדא דלביה לאו אורחא לעיוני ומיזל. נמוקי יוסף. ועין תוספות יום טוב: **(ב)** החבית. פתח בכד וסיים בחבית, לומר לך הינו כד הינו חבית. למאי נפקא מנה, למקח וממכר. עין בגמרא: **(ג)** נשברה. שלא הניח אלא נתקל ונשברה. והינו דהר"ב קרי ליה נתקל למזיק בכדו שנשבר: **(ד)** כלומר ובלאחר נפילה פליגי. דהא בדברי רבי יהודה מפרש במתכוון, אם נתכוון לזכות בחרסיה כו', הינו אחר הנפילה, דאי בשעת נפילה לא שיד לומר נתכוון לזכות בחרסיה אלא מתכוון לשברה כפרוש רש"י. וקשה דאם כן תרתי למה לי, מים וחרסים. ובגמרא, חדא לשעת נפילה **(דביה נמי פליגי)**, וחדא לאחר נפילה, ועין תוספות יום טוב: **(ה)** דמתכוון להשליכה ממש ליכא למימר, דאם כן הוה משמע דבכגון האי הוא דמחייב רבי יהודה, אבל אם לא כוון להשליכה אף על גב דהוי פושע לגבי נפילה פטור, וליתא, דעד כאן לא פטרי רבנן דרבי מאיר אלא במפקיר נזקיו דנתקל: **(ו)** הוה ליה כהפקור דאתי ממילא. הרי"ף: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המניח את הכד ברשות הרבים כו': נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים כו': עיקר הוא אצלנו אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים ולפיכך אם בא אדם ונתקל בה פטור ולא נאמר היה לך להתבונן היאך אתה הולך. ומה שאמר נשברה כדו והוחלק אחד מהם במים חייב שענינו כי כשיזיק אדם בעת נפילתו או שבר שום דבר שחייב הנכשל לשלם מה שהזיק הוא דעת ר"מ שאומר נתקל פושע הוא אבל חכמים אומרים כי הוא אנוס בעת נפלו ואינו חייב כלום ודעת דברי יהודה שאומר דנתקל פושע הוא אם נתכוין לקחת החרסים. לפי שהוא אנוס כמו שבארנו וכאילו לא היה [ל] מעולם באותן החרסים רשות. והלכה כר"י ולא כר"מ: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ב

השופך [ז] מים ברשות הרבים, והזיק בהן אחר, חייב בנזקו [ח]. המצניע את הקוץ, ואת הזכוכית, והגודר את גדרו בקוצים [ט], וגדר שנפל [יא] לרשות הרבים, והזיקו בהן אחרים, חייב בנזקו:

ר"ע מברטנורה השופך מים ברשות הרבים. אף על גב דברשות קעביד, כגון בימות הגשמים שמתר לשפך מים ברשות הרבים, אפלו הכי אם הזיק בהן אחר, חייב בנזקו: המצניע את הקוץ וכו'. וכגון שהצניע ברשות הרבים. וכן הגודר גדרו בקוצים והפריחן לרשות הרבים. אבל המצמצם בתוך שלו והזיק בהן אחר [י], פטור. שאין דרך בני אדם להתחבך בפתלים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ז] השופך כו'. ואפלו אפקרינהו, דהכא שופך ומצניע שלא באנס, וקיימא לו לעיל דמפקיר נזקיו שלא באנס לכלי עלמא חייב. נמוקי יוסף: [ח] בנזקו. פרוש, דעצמו ולא כליו: [ט] בקוצים. שעשה גדר קוצים, דסתם גדר של אבנים הוא, דכתוב [משלי כד] וגדר אבניו נהרסה. רש"י: [י] שנסמך אדם שם יותר מן הראוי. נמוקי יוסף: [יא] שנפל. כיון דאניס צריך לו לאוקמי דה סייפא בדלא אפקרינהו ואתזק לאחר נפילה, דהנה ליה לסלק ולא סלק, דבהכי מודה רבי יהודה, כדתנן אם נתפון כו'. נמוקי יוסף: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם השופך מים ברשות הרבים והזיק בהן אחר כו': מה שאמר המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר גדרו בקוצים והזיק בהן אחר חייב זהו כשהוציאו לרשות הרבים אבל אם עשה זה בסוף מצרו אינו חייב כלום. לפי שעיקר הוא אצלנו אין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ג

המוציא את תבנו ואת קנשו לרשות הרבים לזבלים, והזק בהן אחר, חייב בנזקו, וכל הקודם בהן זכה **(יב)**. רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל המקלקליו ברשות הרבים והזיקו, חייבין לשלם, וכל הקודם בהן זכה. ההופך **(יד)** את הגלל ברשות הרבים, והזק בהן אחר, חייב **(טו)** בנזקו:

ר"ע מברטנורה לזבלים. שיירקבו התבן והקש, ונעשים זבל לזבל שדות וכרמים: כל הקודם בהן זכה. דקנסיהו רבנן: כל המקלקלים ברשות הרבים. ואפלו עושים ברשות **(יג)**, כגון בשעת הוצאת זבלים. אם הזיקו חייבים: ההופך את הגלל. צואת בקר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (יב) זכה. ואף על גב דכהפקר הם חייב בנזקו, דמפקיר נזקיו שלא באנס חייב: **(יג)** וקשה דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל דמשנה ה' פרק י' דבבא מציעא. ושמא אין הענינים שונים. תוספות. וענן תוספות יום טוב: **(יד)** ההופך. מדלא קתני המגביה שמע מנה בלמטה משלשה ובמתכונן לזכות בו, דחייב משום ממונו. אבל אם הגביה שלשה, דאסתלקא מעשה ראשון, אף על פי שלא נתפון לזכות בו חייב, דהא קימא לן מפקיר נזקיו שלא באנס חייב. בגמרא: **(טו)** חייב. ואלו כל הקודם בהן זכה לא קתני. דגלל דבר שאין בו שבח ברשות הרבים הוא, לא קנסו. גמרא. דמאן דמפיק להו לנקות חצרו הוא דמפיק, ולא עביד לשהויי התם. ר"ן: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המוציא את תבנו ואת קשו לרשות הרבים כו': זה שאמרנו כל הקודם בהם זכה בהם קנס. וגלל צואת הבקר ואפילו בשעת הוצאת זבלים אם הזיק חייב: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ד

שְׁנֵי קִדְרִין שֶׁהָיוּ מְהַלְכִין זֶה אַחֵר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנִפֵּל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בְּרִאשׁוֹן, הָרִאשׁוֹן חַיֵּב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי:

ר"ע מברטנורה הָרִאשׁוֹן חַיֵּב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי. וְכַגּוֹן שֶׁהָיָה יָכוֹל לְעַמֵּד וְלֹא עָמַד, דְּפוֹשֵׁעַ הוּא. אֲבָל לֹא הָיָה יָכוֹל לְעַמֵּד, פְּטוֹר {זט}, דִּהָא קִימָא לֹן נִתְקַל לְאוּ פּוֹשֵׁעַ הוּא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {טז} וְאִם עַל פִּי שְׂלֵא הִזְהִיר לָזֶה שֶׁנִּתְקַל בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טְרוּד בְּנִפְשׁוֹ. גְּמָרָא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה כו': זהו כשיהיה יכול הנופל לקום ולא קם אלא (שעמד) [נשאר] מושכב עד שנכשל בו זולתו ולכן הוא אם לא היה יכול לקום ונכשל בו זולתו לא יתחייב כמו שבארנו נתקל אנוס הוא: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ה

זֶה בָּא בְּחִבֵּיתוֹ, וְזֶה {יז} בָּא בְּקוֹרְתּוֹ, נִשְׁבְּרָה כְּדוֹ שֶׁל זֶה בְּקוֹרְתּוֹ שֶׁל זֶה, פְּטוֹר, שֶׁלְזֶה רְשׁוּת לְהִלָּךְ וְלָזֶה רְשׁוּת לְהִלָּךְ. הָיָה בַּעַל קוֹרֵה רִאשׁוֹן, וּבַעַל חֲבִית אַחֲרוֹן, נִשְׁבְּרָה חֲבִית בְּקוֹרֵה, פְּטוֹר בַּעַל הַקּוֹרֵה. וְאִם עָמַד {יח} בַּעַל הַקּוֹרֵה, חַיֵּב {יט}. וְאִם אָמַר לְבַעַל הַחֲבִית עָמַד, פְּטוֹר. הָיָה בַּעַל חֲבִית רִאשׁוֹן וּבַעַל קוֹרֵה אַחֲרוֹן, נִשְׁבְּרָה חֲבִית בְּקוֹרֵה, חַיֵּב. וְאִם עָמַד בַּעַל חֲבִית, פְּטוֹר. וְאִם אָמַר לְבַעַל קוֹרֵה עָמַד, חַיֵּב. וְכֵן זֶה בָּא בְּנִירוֹ {כ} וְזֶה בְּפִשְׁתָּנוֹ:

ר"ע מברטנורה **היה בעל קורה ראשון וכו' פטור**. שנה מהלך פדרכו וזה מהר ללכת : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **זוה כו'**. ופגע זה בזה. רש"י: **יח** **עמד**. כגון שלא הוה ליה לעמד, והינו שלא עמד אלא לנוח. אבל עמד לתקן הקורה דאורחיה הוא, פטור. דהא במשנה ד' לעיל לא מחיבין ליה לנתקל אלא כשהיה יכול לעמד, שמע מנה דכל פי אורחיה לא הוי פושע. גמרא: **יט** **חיב**. ולא אתולדה דבור מחיבין ליה, דאם כן לא חיב אהבית, דבור פטור בכלים. אלא כיון שאינו מטל לארץ ולא שליט בגופיה, אלא קאי אנפשיה, כמאן דאזקיה בידיים דמי. נמוקי יוסף: **כ** **בנרו כו'**. יש לומר דקא משמע לו דאף דפשתו בהריחו האש נשרף וברי הזקא הוה ליה לבעל הנר לזהר ביותר ולעולם נחיביה, קא משמע לו. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם זה בא בחביתו וזה בא בקורתו נשברה כדו כו': עיקר הוא אצלנו כי מי שהוא רץ משנה הוא ואם הזיק שום אדם בעת מרוצתו חייב א"כ אותה שעה הוא ערבי שבתות או ערבי ימים טובים לפי שבני אדם נחפזים ללכת בדבר מצוה. ומש"ה זו חסרה וראוי לומר כן אם היה א' רץ וא' מהלך בערבי שבתות וי"ט או שהיו שניהם רצים בשאר ימות השנה והזיקו זה את זה פטורין : (רמב"ם)

פרק ג - משנה ו

שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים אחד רץ ואחד מהלך, או שהיו שניהם רצים, והזיקו זה את זה, שניהם פטורין **כג** :

ר"ע מברטנורה **אחד רץ ואחד מהלך וכו'**. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, אחד רץ ואחד מהלך בערבי שבתות וימים טובים **כא**, או שהיו שניהם רצים בשאר ימות השנה, שניהם פטורים. דבערבי שבתות וימים טובים מי שרץ רץ ברשות, שהולך לדבר מצוה להכין לצרכי שבת ויום טוב **כב**, ומשום הכי פטור. ובשאר ימות השנה כששניהם רצים, הואיל ושניהם משנים, שניהם פטורים : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **כא** **אבל בגמרא קאמר נמי בין השמשות** : **כב** **ובסתמא לצרכי שבת** דינינו ליה, דזיל בתר רבא, ואפלו לא נקיט מידי בידיים, דהא בעי למימר עשרתם וערבתם כו', או למימשא פניו ידיו ורגליו, או לשנויי כסותיה. אבל אי בריר דלא רהיט אלא לשאר צרכיו דלא שיכי בהו צרכי שבת, כבחל דמי. נמוקי יוסף. וברמב"ם משמע דאפלו רץ לשאר צרכיו ברשות הוא, כדי שלא תפגס שבת והוא אינו פנוי. ועין שלחן ערוך סימן שע"ח. ועין תוספות יום טוב: **כג** **פטורין**. שכל

אחד גרם לעצמו חבלה זו. ולא הזיקו ממש במתפונן אלא כלומר הזיקו זה בזה. תוספות. וכתב הנמוקי יוסף, דבערב שבת, שמה שהוא בחל משנה בערב שבת הוא ברשות, לא שנא מהלכים זה לקראת זה או זה אחר זה פטורים. אבל שניהם רצים, דפטורים בחל משום דכי הדדי נינהו, איכא לאפלוגי כדפלוגי לעיל בין מהלכין זה לקראת זה או זה אחר זה. או מהר האחרון או עמד הראשון : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שנים שהיו מהלכין ברה"ר אחד רץ כו' : עיקר הוא אצלנו כי מי שהוא רץ משנה הוא ואם הזיק שום אדם בעת מרוצתו חייב אא"כ אותה שעה הוא ערבי שבתות או ערבי ימים טובים לפי שבני אדם נחפזים ללכת בדבר מצוה. ומש"ה זו חסרה וראוי לומר כן אם היה א' רץ וא' מהלך בערבי שבתות וי"ט או שהיו שניהם רצים בשאר ימות השנה והזיקו זה את זה פטורין : (רמב"ם)

פרק ג - משנה ז

המבקע ברשות היחיד והזיק **כד** ברשות הרבים, ברשות הרבים והזיק ברשות היחיד, ברשות היחיד והזיק ברשות אחר **כה**, ח"ב **כו** :

ר"ע מברטנורה המבקע. עצים : והזיק ברשות היחיד. של אחרים : ברשות היחיד. שלו : והזיק ברשות היחיד אחר. של אחרים : ח"ב. ואף על גב דברשותיה קעביד ולא שכחי רבים שם דנימא הוה ליה לעיוני, אפלו הכי ח"ב : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **כד** והזיק. שנתזה חתיכה מן העץ המתבקע או נשל הפרזל מן העץ. נמוקי יוסף : **כה** אחר. בגמרא מצרכין להו. דאי אשמעינן מבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים, הוה אמינא משום דהוה ליה לאסוקי אדעתיה דאי מטא בקעת התם היה מזיק כיון שרבים מצויין שם. אבל כשמבקע ברשות הרבים והזיק ברשות היחיד שאין רבים שם אימא לא מחיב. ואי אשמעינן מבקע ברשות הרבים, משום דלא ברשות קא עביד, דמאן זחיב ליה רשותא, אבל מבקע ברשות היחיד דברשות קא עביד אימא לא מחיב. ואי אשמעינן הני תרתי, הא משום דשכיחי כו' והא כו', אבל כשמבקע והזיק הכל ברשות היחיד אימא לא, צריכא. וכתב הנמוקי יוסף דלא זו אף זו קתני : **כו** ח"ב. נזק שלם. דכחו הוא וכגופו דמי, וקנימא לו אדם מועד לעולם. נמוקי יוסף : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המבקע ברשות הרבים והזיק ברה"י כו' : הודיענו כי המבקע כשהזיק חייב בין שהוא ברשותו בין שהוא שלא ברשותו ובין שהזיק במקום שהרבים מצויין בו והוא רה"ר או במקום שאין הרבים מצויין בו והוא רה"י : (רמב"ם)

פרק ג - משנה ח

שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה אֶת זֶה, מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתֵר חֲצֵי נֶזֶק **[כז]**. שְׁנֵיהֶם מוֹעֲדִים, מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֵם. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוֹעֵד, מוֹעֵד בִּתְּם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֵם, תָּם בַּמּוֹעֵד מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתֵר חֲצֵי נֶזֶק. וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בְּזֶה, מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֵם. אָדָם בַּמּוֹעֵד וּמוֹעֵד בְּאָדָם, מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֵם. אָדָם בִּתְּם וְתָם בְּאָדָם, אָדָם בִּתְּם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֵם, תָּם בְּאָדָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתֵר חֲצֵי נֶזֶק. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אִף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם, מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֵם:

ר"ע מברטנורה בַּמּוֹתֵר חֲצֵי נֶזֶק. שְׁמִין מֵה הִזְקוּ שֶׁל זֶה יוֹתֵר עַל נֶזֶקוּ שֶׁל זֶה, וּבִאוֹתוֹ מוֹתֵר מְשַׁלֵּם מִי שֶׁהִזִּיק יוֹתֵר, אֶת הַחֲצֵי: מוֹעֵד בִּתְּם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתֵר. כְּלוּמֵר אִם הוּא הִזִּיק אֶת הַתָּם יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁהִזִּיקוּ תָּם **[כח]**: אָדָם בִּתְּם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֵם. דְּאָדָם מוֹעֵד לְעוֹלָם: וְתָם בְּאָדָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתֵר חֲצֵי נֶזֶק. דְּכֹתִיב (שְׁמוֹת כ"א) אוֹ בֶן יִגַּח אוֹ בֵּית יִגַּח כְּמִשְׁפֵּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ, כְּמִשְׁפֵּט שׁוֹר בְּשׁוֹר כֶּדָּ מִשְׁפֵּט שׁוֹר בְּאָדָם, מֵה שׁוֹר בְּשׁוֹר תָּם מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק וּמוֹעֵד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֵם, אִף שׁוֹר בְּאָדָם תָּם מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק וּמוֹעֵד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֵם: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אִף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֵם. דְּדַרְיֵשׁ כְּמִשְׁפֵּט הַזֶּה, לְדִינָא דְסָלִיק הָאִי קָרָא מְנִיָּה, דְּבִשׁוֹר מוֹעֵד מִיָּרִי. וְהִכִּי קָאָמַר קָרָא, כְּמִשְׁפֵּט הַזֶּה שֶׁל שׁוֹר מוֹעֵד שֶׁמְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֵם, יַעֲשֶׂה לוֹ לְכָל שׁוֹר שֶׁנִּגַּח אֶת הָאָדָם וְאֶפְלוּ הוּא שׁוֹר תָּם. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[כז]** חֲצֵי נֶזֶק. וּמְגוּפוֹ. דְּאִם הִאֶחָד אֵינּוּ שׁוֹה כָּל כֶּדָּ, אֵינּוּ מְנַכֵּה לוֹ אֶלָּא מֵה שְׁיֻכַּל לְגַבּוֹת מְגוּפוֹ. נְמוּקֵי יוֹסֵף: **[כח]** וְכֵן לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְכֹתֵב עָלָיו הִרְאִ"שׁ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, לוֹמֵר לָךְ שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֵם בְּנִגְיַחָהּ זֹו. כְּגוֹן אִם חָבַל מוֹעֵד בִּתְּם חֲמִשִּׁים וְתָם בַּמּוֹעֵד אַרְבָּעִים, הַדִּין נוֹתֵן שְׁיֻשְׁלָם הַמּוֹעֵד בִּתְּם שְׁלֹשִׁים, קָא מְשַׁמַּע לָן שְׁאִין מְשַׁלֵּם אֶלָּא עֲשָׂרָה, דְּהִינּוּ יוֹתֵר עַל מֵה שֶׁהִזִּיקוּ תָּם. וְסִבְרַתּוּ מִשׁוּם שֶׁהִתְחִילוּ כְּאֶחָת אִין כָּאֵן חֲבָלָה אֶלָּא בַּמּוֹתֵר. הִרְאִ"שׁ. וְעִין תוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שני שוורים תמים שחבלו זה את זה כו' : משלמין במותר הוא שישום כמה יתחייב זה במה שהזיק וכמה יתחייב השני ג"כ ואם נשתוו הנזקין יצא הא' בא'. ואם הותיר נזק הא' שהיה ראוי לשלם הא' מהם יותר ממה שראוי לשלם האחר ישלם מי שהזיקו יותר שיעור המותר ובזה אין צריך למשול משל לפי שהוא מבואר. ומה שאמר הכתוב או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו מחלוקת ר' עקיבא וחכמים בפ"י זה הפסוק חכמים אומרים כמשפט שור בשור כך משפט [שור] באדם כלומר שהתם חייב חצי נזק והמועד נזק שלם וכבר קדם לנו שהכל מסכימין אדם מועד לעולם ור"ע אומר כמשפט הזה שהוא שור המועד לפי שבו הכתוב הזה מדבר כך יהיה לעולם דין שור שחבל באדם בין שהוא מועד בין שהוא תם. ואין הלכה כרבי עקיבא : (רמב"ם)

פרק ג - משנה ט

שור שָׁוה מְנַה שְׁנַגַח שׁוֹר שָׁוה מְאִתִּים, וְאִין הַנְּבִלָה יָפָה כְּלוּם, נוֹטֵל אֶת הַשׁוֹר {כט}. שׁוֹר שָׁוה מְאִתִּים שְׁנַגַח שׁוֹר שָׁוה מְאִתִּים, וְאִין הַנְּבִלָה יָפָה כְּלוּם, אָמַר רַבִּי מֵאִיר, עַל זֶה נֶאֱמַר (שמות כא) וּמָכְרוּ אֶת הַשׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת פְּסָפוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, וְכֵן הִלְכָה, קִיַּמְתָּ וּמָכְרוּ אֶת הַשׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת פְּסָפוֹ, וְלֹא קִיַּמְתָּ {ל} (שם) וְגַם אֶת הַמֵּת יַחְצוּן, וְאִיזָה, זֶה שׁוֹר שָׁוה מְאִתִּים שְׁנַגַח שׁוֹר שָׁוה מְאִתִּים, וְהַנְּבִלָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז, שְׁזָה נוֹטֵל חֲצֵי הַחַי וְחֲצֵי הַמֵּת, וְזֶה נוֹטֵל חֲצֵי הַחַי וְחֲצֵי הַמֵּת :

ר"ע מברטנורה וכן הלכה. ודאי כן הלכה דמנה נותן לו דהינו חצי נזק. אבל אין זה שור האמור בתורה, דקימת ומכרו את השור החי וגוי. ופלגתא דרבי מאיר ורבי יהודה הוא בשבח נבלה, כגון שבשעת מיתה לא היתה שוה כלום, ונתיקרה אחר כך והיא שוה להאכילה לכלבים או למכרה לנכרי, רבי מאיר סבר שבח נבלה דנזק הוי, ולא שקיל בה מזיק כלום אלא נותן לו חצי נזקו, והינו דקאמר רבי מאיר על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את פספו, כלומר שצריך לתן לו דמי חצי נזקו מדמי שור החי ואינו מנכה לו כלום בעבור השבח שהשביחה הנבלה. ורבי יהודה סבר דחצי שבח נבלה דמזיק הוי,

וּכְשֶׁבָא מִזִּיק לְשֵׁלֶם לְנִזְק דְּמֵי חֲצֵי נִזְקוֹ, מְנַכֵּה לוֹ חֲצֵי שְׁבַח שְׁהַשְׁבִּיחָה הַנְּבִלָה מִשְׁעַת מִיתָה עַד שְׁעַת הַעֲמֻדָה בְּדִין, וְהֵינּוּ דְקָאֵמַר רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי מֵאִיר קִימַתּוּ וּמְכָרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְלֹא קִימַתּוּ וְגַם אֶת הַמֵּת יַחְצוּן, שְׁצָרִיד לְחֻלְק הַשְּׁבַח שְׁהַשְׁבִּיחַ הַמֵּת, וְשָׁקֵל לִיה מִזִּיק פְּלַגָּא. וְהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה : (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט [כט] הש"ר. קא משמע לן דהחלט השור כרבי עקיבא. ודלא כרבי ישמעאל דאמר יושם השור, דמזיק בעל חוב דנזק הוא, ויתן לו המזיק דמי השור. גמרא: [ל] **ולא קיימת כו'.** ורבי מאיר מקימו פחת שפחתה מיתה מחצין בחי, שאם פחתה משעת מיתה ועד שעת העמדה בדין, פחת דנזק. ורבי יהודה אי למחצין בחי לחוד קאיתי, אם כן נכתב ואת, מאי וגם, שמע מנה תרתי, דשתפיה רחמנא בשבחה. ומיהו אם עלה השבח יותר מהזקו לא פליג בשבחה דבעלים משלמין ואין בעלים נוטלין. גמרא. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים כו': שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים כו': מחלוקת ר"י ור"מ בשבח נבלה. וזה לפי שעיקר בידינו נבלה לבעלים כלומר לניזק וישומו אותה לו בשויה והוא מה שאמר הכתוב והמת יהיה לו וישלם לו עליו חצי נזק אם היה תם או נזק שלם אם הוא מועד כי מה שאמר יתברך וחצו את כספו ר"ל שיתחייב הניזק במחצית החציון לבד וזהו מה שאמרו פחת שפחתתו מיתה חולקין והוא הנראה למעיין. ומה שנאמר ומכרו את השור החי רצונו לומר שהתם משלם חצי נזק מגופו כמו שקדם ואין בכל העקרים האלו מחלוקת. אבל מחלוקת ר"מ ור' יהודה כשהנבלה שוה סמוך למיתה על דרך המשל דינר והוסיפו דמיה והיא שוה קודם שיעמדו בדין שני דינרין ר"י אומר וגם את המת יחצו יחשב לו בדינר וחצי וישלם לו לתשלום חצי נזק כי הדינר שהותיר חולקין אותו ור"מ אומר לא יחשב לו אלא הדינר שהוא היה שוה בשעת מיתה כמו שנא' והמת יהיה לו כלומר כל מה שהותיר המת במותו לניזק. וכמו כן כשהנבלה אינה יפה כלום בשום פנים בשעת מיתה ואח"כ היא שוה כסף ר"מ אומר לא יחשב באותן הדמים אלא יתן לו חצי נזק וזהו שאמר על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו ור' יהודה אומר יחשב לו בחצי מה ששוה הנבילה לפי שדמיה כולן שבח הוא כי לא היתה שוה שום דבר בשעת מיתתה והוא מה שאמר ר"י לחלוק עליו קיימת ומכרו את השור החי ולא קיימת וגם את המת יחצו. והלכה כר"י: (רמב"ם)

פרק ג - משנה י

יש חיב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו, פטור על מעשה שורו וחיב על מעשה עצמו. שורו שביש, פטור [לא], והוא שביש, חיב. שורו שסמא את עין עבדו, והפיל את שנו, פטור, והוא שסמא

אֶת עֵין עֶבֶדוֹ, וְהִפִּיל אֶת שְׁנוֹ, חֵיב. שׁוֹרוֹ שְׁחָבַל בְּאָביו וְאִמּוֹ **{לב}**, חֵיב, וְהוּא שְׁחָבַל בְּאָביו וְאִמּוֹ, פְּטוֹר. שׁוֹרוֹ שְׁהַדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ בְּשַׁבַּת **{לג}**, חֵיב, וְהוּא שְׁהַדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ בְּשַׁבַּת, פְּטוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַחֵיב בְּנִפְשׁוֹ:

ר"ע מברטנורה שׁוֹרוֹ שְׁפִישׁ פְּטוֹר. דְּכַתִּיב אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ, וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ. אִי נִמְי, אִין הַמְבִישׁ חֵיב אֶלֶּא כְּשֶׁמְבִישׁ בְּכֹנֶה, וְשׁוֹר לֹא מְכוּן לְבִישׁ הוּא: שׁוֹרוֹ שְׁסִמָּא אֶת עֵין עֶבְדוֹ פְּטוֹר. וְאִין הָעֶבֶד יוֹצֵא בֶן חוֹרִין עַל יָדוֹ: וְהוּא שְׁסִמָּא אֶת עֵין עֶבְדוֹ חֵיב. שְׁנֶאֱמַר (שְׁמוֹת כ"א) לְחַפְּשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ: שׁוֹרוֹ שְׁחָבַל בְּאָביו וְבִאִמּוֹ חֵיב. בְּתִשְׁלוּמֵי נֶזֶק: וְהוּא שְׁחָבַל בְּאָביו וְבִאִמּוֹ פְּטוֹר. מִן הַתִּשְׁלוּמִין. שְׁאִין אָדָם מֵת וּמְשַׁלֵּם: שׁוֹרוֹ שְׁהַדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ בְּשַׁבַּת חֵיב. חֲצִי נֶזֶק. דְּמִשְׁנֵה הוּא **{לד}**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{לא}** פְּטוֹר. הוּא הַדִּין לְשַׁאֵר אַרְבַּעָה דְּבָרִים לְבַד מִנֶּזֶק, דְּאָדָם חֵיב וְשׁוֹר פְּטוֹר. וְכָל שְׁכֹן בְּשַׁת, דְּבַעֲי כֹנֶה טְפִי. אֶלֶּא דְנֶקֶט בְּשַׁת לְאִשְׁמַעֲיִן הוּא דוּמְיָא דְשׁוֹרוֹ, מַה שׁוֹרוֹ מִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק וְאִין מִתְכַּוֵּן לְבִישׁ, אִף הוּא אִף עַל גַּב שְׁאִין מִתְכַּוֵּן חֵיב. נְמוּקֵי יוֹסֵף: **{לב}** בְּאָביו וְאִמּוֹ. דְּמַרְיָה. נְמוּקֵי יוֹסֵף: **{לג}** שׁוֹרוֹ כֹּוֹ בְּשַׁבַּת. שׁוֹר אֶפְלוּ בְּחַל חֵיב. וּמִיָּהוּ חֲצִי נֶזֶק, דְּמִשְׁנֵה הוּא. אֶלֶּא נֶקֶט שׁוֹר בְּשַׁבַּת לְאִשְׁמוּעֲיִן דְּמִרֵי בְּאָדָם דוּמְיָא דְשׁוֹר דְּעֶבֶד בְּשׁוּגְג וְאֶפְלוּ הַכִּי פְּטוֹר מִתִּשְׁלוּמִין. נְמוּקֵי יוֹסֵף: **{לד}** וְלֹא דְמִי לְחַרְרָה דְּפָרֶק בִּי מִשְׁנֵה גִ' דְּצָרוּרוֹת קָרִי לָהּ. וְנִפְקָא מִנָּה לְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה, דְּחַרְרָה אֹרְחָא שְׁנִדְבָקִין בֵּיה גְּחָלִים: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה וכו': עוד יתבאר לך כי המבייש ואפ"י הוא אדם לא יחוייב בדין הבשת עד שיהיה מתכוין כ"ש כשביישו שורו שהוא פטור. וכבר ידעת כי מן העקרים שלנו אין אדם מת ומשלם ובארנו זה בשלישי ממסכת כתובות. ומה שאמרו הוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו חייב ר"ל שיצא העבד בן חורין כמו שפ"י הכתוב זו היא החובה שנתחייב בה: (רמב"ם)

פרק ג - משנה יא

שׁוֹר שְׁהִיָּה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחַר, וְהִזִּק, זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְדֵף הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר לֹא כִי **{לה}**, אֶלֶּא בְּסַלַע לָקָה, הַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הִרְאָתָה. הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִים

אחר אחד, זה אומר שורף הזיק, וזה אומר שורף הזיק, שניהם פטורין. אם היו שניהן של איש אחד, שניהן חיבין. היה אחד גדול ואחד קטן, הנזק אומר גדול הזיק, והמזיק אומר לא כי, אלא קטן הזיק. אחד תם ואחד מועד **לט**, הנזק אומר, מועד הזיק, והמזיק אומר לא כי, אלא תם הזיק, המוציא מחברו עליו הראיה. היו הנזקין שנים, אחד גדול ואחד קטן, והמזיקים שנים, אחד גדול ואחד קטן, הנזק אומר, גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן, ומזיק אומר לא כי, אלא קטן את הגדול וגדול את הקטן. אחד תם ואחד מועד, הנזק אומר, מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן, והמזיק אומר לא כי, אלא תם את הגדול ומועד את הקטן, המוציא מחברו עליו הראיה:

ר"ע מברטנורה בסלע לקה. מתחבד היה בסלע ולקה: היו שנים רודפין אחר אחד. שני שורים של שני בני אדם רודפים אחר שור של אדם אחד: שניהם פטורים. דתרוניהו מדחו ליה: שניהם חיבים. בגמרא מפרש למתניתין כגון ששניהם תמיון, שאין התם משלים אלא מגופו. וכי איתנהו לתרוניהו קמן משתלים הנזק חצי נזקו מבין שניהם **לו**, אבל ליתנהו לתרוניהו מצי אמר ליה זיל איתי ראיה דהאי תורא אזקד ואשלים לך **לז**: גדול הזיק. ויש בגופו שנה חצי נזק: קטן הזיק. ודמי הקטן תקח **לח**, ומותר חצי נזקד תפסיד: קטן הזיק את הגדול. ואף על פי שחצי נזקו של גדול מרבה, לא תקח אלא קטן שלי, וחצי נזקו של קטן שלד קח מן הגדול. וכל הנד המוציא מחברו עליו הראיה דתנינן במתניתין, אם לא הביא ראיה אין לו פלוס, ואפלו דמי תם, ואפלו קטן שהודה לו אין לו, שהטוען את חברו חטין והודה לו בשערים פטור **מ** אף מדמי שערים. ואי תפס הנזק **מא** שעור מה שהודה לו המזיק, לא מפקינן מניה **מב**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט לה לא כי. פרוש לא כן היה. ומצינו לישנא דלא כי בטענת שמה, הלכך מצית למימר דנזק טוען ברי ומזיק טוען שמה, ואפלו הכי תנן המוציא מחברו עליו הראיה. ואם כן שמעינן מהא מתניתין תרתית, חדא דאפלו היכא דיש רגלים לדבר דהאי תורא אזקיה מדחזינהו דקא רדיף בתריה, לא אמרינן איהו אזקיה אפלו בברי ושמה. ואידך, דגרמא בנזקין פטור, דהא הקא דמוודה נתבע דבסלע לקה מחמת האיך דהוה קא רדיף בתריה, ואשתכח דאיהו גרם ליה למלקא בסלע, ואפלו הכי פטור. הרמ"ה ונמוקי יוסף: **לו** ודוקא כי איכא סהדי דחד מניהו אזיק הוא דאמרינן שניהם חיבים. אבל היכא דליכא סהדי בהכי, אף על גב דמוודה מריהו דחד מניהו אזיק, פטור. דהא אפלו יודה דהאי תורא הוא דאזיק נמי לא מחיב, דקיימא

לן פלגא נזקא קנסא, ומודה בקנס פטור. נמוקי יוסף: [לז] ולא אמרינן כיון דחילט השור כמו שפתיב במשנה ט', משעת נגיחה קם ליה ברשות הנזק, וממה נפשך אית ליה חלק באחד מהם, להוי כשני שורים של שני שתפים שאם נאבד האחד נאבד לשניהם, קא משמע לן דשאני הכא שלא נתברר באיזה מהן הוה ליה חלק, מצי למימר אייתי ראיה דהאי הוא דאזק. הרא"ש: [לה] רש"י. ותמהני דהא קימא לן יחלט השור. ואם כן לא יוכל לסלקו בזוי. ולשון נמוקי יוסף, והקטן תקח. תוספות יום טוב. ולי נראה לישיב דברי רש"י ז"ל על פי מה שפתיבתי לעיל באות ל"ו בשם הנמוקי יוסף דדוקא כי איכא סהדי דחד מניהו אזיק כו' אם כן כל הצדדים הנאמרים הינו לחיבו בתשלומין דהרי על כל פנים אחד מממונו הזיק, אבל לענין להחליט השור כיון דאין העדים יודעים איזה מהן הזיק אמרינן לענין החלטת הקטן דלמא הגדול הזיק, ולעולם אינו משלם לו רק דמי הקטן. ולשון הנמוקי יוסף, והקטן תקח, אינו לענין החלטת השור שישלנו בלא חפץ הבעלים אי רוצה לסלקו בדימים, אלא שפרוש טענת המזיק הוא. ואף אי נימא לפרש לשון לא כי שהמזיק אומר ברי שהקטן הזיק, עם כל זה לענין ההוא חיובו דהחלטת השור הוי מודה בקנס, דהא מצד העדאת העדים אי אפשר להחליט שום אחד מהן, עוד זאת דהוי טענו חטין והודה לו בשערים דהרי הנזק אומר שהגדול נחלט לו ואין לו בגוף הקטן כלום, ודוקא לחיב ממון אמרינן דעל כל פנים דמי הקטן יקח. ואין כאן מקום להאריך: [לט] מועד. אשמעינן דאפלו לרבי אליעזר דאמר בבבא בתרא דף צ"ג גמל האוחר בין הגמלים בידוע שזה הרגו, מודה הכא דלא תלינן במועד, כיון דשניהם רצין. תוספות: [מ] ובאחד תם ואי נמי בששניהם תמים בלאו האי טעמא פטור, דהא מודה בקנס פטור: [מא] הינו אי תפס בסהדי. אבל בלא סהדי דאית ליה מגו דלא היו דברים מעולם אפלו שעור תביעתו, כשתובע ברי, לא מפיקנן מניה. ועין תוספות יום טוב: [מב] ואף על פי שמודה בקנס פטור. פלגא נזקא שאני משאר קנסות, שאם תפס אין מוציאין מידו. הרא"ש: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק כו': כל זה מבואר וברור ומה שאמר המוציא מחברו עליו הראיה אם לא יביא ראיה אין לו כלום. ואפילו הדבר שהודה בו המזיק אין לו באמרו תם הזיק או קטן הזיק לפי שיעקר הוא בידינו בדינים טענו חטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים אבל אם תפש הניזק שיעור מה שהודה לו המזיק זכה בו ואין מוציאים אותו מידו. וכמו כן אם בא ברשות הטוען חטים שיעור מה שהודה לו מן השעורים אין מוציאין מידו: (רמב"ם)

שור שנגח ארבעה וחמשה שורים זה אחר זה, ישלם לאחרון שבהם. ואם יש בו מותר, יחזיר לשלפניו. ואם יש בו מותר, יחזיר לשלפני פניו. והאחרון אחרון נשכר, דברי רבי מאיר. רבי שמעון אומר, שור שנה מאתים שנגח שור שנה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום, זה נוטל מנה וזה נוטל מנה. חזר ונגח שור אחר שנה מאתים, האחרון [ד] נוטל מנה, ושלפניו, זה נוטל חמשים וזה נוטל חמשים וזה. חזר ונגח שור אחר שנה מאתים, האחרון נוטל מנה, ושלפניו, חמשים וזה, ושנים הראשונים, דינר זהב:

ר"ע מברטנורה שור שנגח ארבעה וחמשה. ובכלם היה תם [א] דמשתלם מגופו: **ישלם.** חצי נזק לאחרון תחלה. בגמרא מוקי למתניתין כגון שתפסו נזק לשור המזיק לגבות ממנו ונעשה עליו שומר שכר [ב]. וכשיצא מתחת ידו והזיק, הנזק הראשון חייב בנזקיו, לפיכך האחרון משתלם חצי נזקו משלם: **ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו.** הכי קאמר, אם יש בו מותר בנזקיו, יחזיר לשלפניו. כגון שחצי נזקו של הראשון היה מנה, וחצי נזק האחרון היה חמשים, והשור שנה מאתים. מתחלה כשנגח שור זה שורו של הנזק הראשון שחצי נזקו מנה, היה לנזק בשור זה מנה, ולבעלים מנה. וכשתפסו הנזק ונגח תחת ידו, אין לבעלים להפסיד מנה שהיה להם בו, שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הנזק שתפסו. וכשהזיק לשני והיה חצי נזקו חמשים, אבד הנזק הראשון מן המנה שלו חמשים ונותן לזה הנזק השני, והמותר עד המנה חוזר לו. והבעלים נוטלים המנה שלהם: **רבי שמעון אומר וכו'.** רבי שמעון סבר שתפי נינהו [ג] הבעלים והנזק בשור המזיק, ושניהם מתחייבים בנזקיו. כיצד, שור שנה מאתים שנגח וכו': **ושלפניו.** זהו נזק ראשון. נוטל חמשים וזה, והבעלים חמשים וזה. דיש לנזק ראשון בו החצי, הלכך משלם חצי תשלומי נזקו: **חזר ונגח שור שנה מאתים.** האחרון נוטל מנה החצי מכל מה שהוא, דמגופו משתלם. ונמצא אותו שלפניו שהיה החצי שלו, משלם מחלקו חצי מנה שנוטל האחרון: **ושנים הראשונים.** נזק ראשון והבעלים שהיה להם לכל אחד רביע, משלמין כל אחד רביעית של נזקו: **דינר זהב.** שהם עשרים וחמשה דינרים של כסף: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] והיכי דמי, כגון שראה שור ונגח, וראה שור ולא נגח, וראה שור ונגח, וראה שתי פעמים ולא נגח, דאפלו מועד לסרוגין לא הוי. רש"י. ומצי לפרושי נמי כגון דלא איעד בבית דין וכדתנן במשנה ד'. אלא משום דמסתמא מיעדין בבית

דין להכי לא פֶּרַשׁ כֵּן : **ב** כְּלוּמַר וּכְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל סְבִירָא לִיה דִּיּוֹשֵׁם הַשּׁוֹר וְלֹא הָוּי אֶלָּא בַּעַל חוּב דִּיּוֹדִיהּ, וּלְפִיכֻד כְּשִׁתְּפִס בְּחוּבוֹ נַעֲשֶׂה שׁוֹמֵר שְׂכָר : **ג** כְּלוּמַר וּכְרַבִּי עֲקִיבָא סְבִירָא לִיה דְּאָמַר יַחְלֹט הַשּׁוֹר לְחֻצֵי נְזֻקוֹ. וְנִמְצָא שְׂאֵם כָּחַשׁ אִו שֶׁבַח הוּא בְּרִשׁוֹת שְׁנִיָּהֶם, לֹא נַעֲשֶׂה שׁוֹמֵר אֶלָּא מִחֻלְקוֹ, דְּעַל כֹּל אֶחָד מִטַּל לְשׁוֹמֵר חֻלְקוֹ. אֲבָל לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל שְׂאִין לוֹ חֵלֶק מְבָרָר בְּגוֹף הַשּׁוֹר, לְשַׁעְבוּדָא בְּעִלְמָא הוּא דְתַפִּיס לִיה, וְהָוּי כְּמוֹ רְאוּבֵן שְׁחִיב לְשִׁמְעוֹן מִנֵּה וְתַפִּס שְׁמַעוֹן מִשָּׁל רְאוּבֵן חֲפָץ שְׁשׂוּה מְאִתֵּיִם כְּדִי לְפָרַע מִמֶּנּוּ, שְׁחִיב בְּשִׁמִּירַת כֹּל הַחֲפָץ. אֲבָל לְרַבִּי עֲקִיבָא הָוּי כְּמוֹ חֲפָץ שֶׁל שְׁנִיָּהֶם שְׁלִפְעָמִים זֶה שׁוֹמֵרוֹ וְלִפְעָמִים זֶה, וְלַעוֹלָם אַחֲרִיּוֹתוֹ עַל שְׁנִיָּהֶם. הָרֵא"ש : **ד** הָאֲחֵרוֹן כו'. וְאִף עַל גַּב דְּקִימָא לָן דְּשִׁתְּפִין חוּלְקִין כְּפִי מִסְפַּר הַשְּׁתַּפִּין לֹא לְפִי הַמַּעוֹת כְּמוֹ שְׂאִיתָא בְּמִשְׁנֵה ד' פְּרָק י' דְּכִתְבֻּת, הִינּוּ טַעְמָא לְפִי שְׁלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ לְדַעַת וְהָוּי לְהוּ כְּלַקַּח זֶה בְּשִׁלּוֹ וְזֶה בְּשִׁלּוֹ, דְּקִימָא לָן דְּחוּלְקִין לְפִי הַמַּעוֹת. הָר"ן : (עִיקַר תוֹר"ט).

רמב"ם שור שנגח ד' וה' שוורים זה אחר זה כו' : כבר בארנו בכתובות שדינר זהב הוא חמשה ועשרים דינרין כסף וכשתפש הניזק השור לגבות ממנו ויצא מתחת ידו והזיק לאחר האחרון גובה חצי נזק שלם ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו ור"ש אינו חולק בזה לפי שכיון שתפש נעשה עליו שומר שכר וחייב בנזקין וכל הדינים האלו הם בשור תם שהעיקר הוא בידינו שמשלם מגופו כמו שבארנו אבל כשהוא מועד אינו צריך לשום דבר מזה לפי שהוא משלם נזק שלם מן העלייה והלכה כר"ש : (רמב"ם)

פרק ד - משנה ב

שור שהיה מועד למינו ואינו **ה** מועד לשאינו מינו, מועד לאדם ואינו מועד לבהמה, מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים **ז**, את שהוא מועד לו משלם נזק שלם, ואת שאינו מועד לו משלם חצי נזק. אמרו לפני רבי יהודה, הרי שהיה מועד לשבתות **ח** ואינו מועד לחל. אמר להם, לשבתות משלם נזק שלם, לימות החל משלם חצי נזק. אימתי הוא תם. משיחזר בו שלשה ימי שבתות :

ר"ע מברטנורה מועד לקטנים. לעגלים **ו** : אמרו לפני רבי יהודה. שאלו תלמידיו ממנו : מועד לשבתות. מפני שהוא בטל ממלאכה ודעתו זחה עליו. אי נמי לפי שרואה בני אדם במלבושים נאים של שבת, חשובים בעיניו נכרים

וְאֵינוּ מְכִירִם : וְאֵינוּ מוֹעֵד לְחַל . מַה דִּינוֹ : מְשִׁיחֵזֵר בּוֹ שְׁלֶשֶׁה יָמֵי שַׁבָּתוֹת .
לְאַחַר שֶׁהוּעֵד לְשַׁבָּתוֹת הָעֵבִירוּ לְפָנָיו שְׁנָרִים בְּשֶׁלֶשׁ שַׁבָּתוֹת {ט} וְלֹא נִגַח, חֲזַר
לְתַמּוּתוֹ, וְאִם חֲזַר וְנִגַח אֵינוּ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצֵי נֶזֶק : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ה} וְאֵינוּ . מְסַקִּינָן בְּגִמְרָא דְלֹא תְנִינָן בְּיָיִו אֶלָּא אֵינוּ מוֹעֵד, וְדִינָא
קְאָמַר, דְּאֵינְדַּל לְחַד מִינָא אָף עַל גַּב דְּלֹא מְתַרְמֵי לִיהּ מִינָא אַחֲרֵינָא לְמַחְזֵי אִי נִגַח
לִיהּ אִי לֹא, מְסַתְמָא אֵינוּ מוֹעֵד אֶלָּא לְאוֹתוֹ מִינ שֶׁהוּעֵד לוֹ. נְמוּקֵי יוֹסֵף : {ו} נִרְאֶה
לִי דְבַעֵי לְפָרֵשׁ קְטָנִים דְּבַהֲמָה מַה הִיא, דְּלֹא תִימָא דְקָה וְגִסָּה, אֶלָּא תַרְוַיְהוּ בְּחַד
מִינָא. וְהוּא הַדִּין בְּאֲדָם. וְעֵינָן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : {ז} לְגִדּוּלִים . מְסַתְמָא אֶפְלוּ לְגִדּוּלִים
דְּהָהוּא מִינָא, וְלֹא אֶמְרִינָן הוּאִיל וּפְרָץ בְּהָהוּא מִינָא, לֹא שְׁנָא גְדוּלִים דִּידיָה וְלֹא
שְׁנָא קְטָנִים דִּידיָה. גְּמָרָא : {ח} לְשַׁבָּתוֹת . בְּעוּ מְנִיָּה בִּינּוֹן דְּמַהֲנֵיָּא חֲזָרָה דְשֶׁלֶשֶׁה יָמִים
לְמַסְתַּר הַעֲדָאָה גְּמוּרָה לְדִידָךְ (בְּפֶרֶק ב' מְשֻׁנָּה ד'), הָרִי כּוֹי וְאֵינוּ מוֹעֵד לִימּוֹת הַחַל
שְׁבִינְתִּים מַהוּ, מִי אֶמְרִינָן בִּינּוֹן דְּחֲזָא בִּימּוֹת הַחַל שְׁבִינְתִּים וְלֹא נִגַח סַתַּר לְהוּ
לְשַׁבָּתוֹת [בִּינּוֹן דְּמַהֲנֵיָּא חֲזָרָה דְשֶׁלֶשֶׁה יָמִים] כָּל שְׁכּוֹן דְּמַהֲנֵיָּא לְמַסְתַּר מְקַצֵּת יָמֵי הַעֲדָאָה.
נְמוּקֵי יוֹסֵף. וְעֵינָן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : {ט} וְלְפָרוּשׁ הַשְּׁנִי צְרִיךְ לֹמַר שֶׁהָעֵבִירוּ לְפָנָיו בְּנֵי
אֲדָם : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שור שהוא מועד למינו ואינו מועד כו' : אמנם מה שהיה מועד למין א' אינו
מועד לשאר המינים אלא הרי הוא בחזקת תם עד שיועד וכאילו אמר שור שהוא
מועד למינו אינו מועד לשאינו מינו וכן ענין שאר ההלכה על הטעם הזה. ודברי ר"י
נכוחים : (רמב"ם)

פרק ד - משנה ג

שור של ישראל שנגח שור של הקדש, ושל הקדש
שנגח לשור של ישראל, פטור, שנאמר (שמות כא) שור
רעהו {י}, ולא שור של הקדש. שור של ישראל שנגח
לשור של נכרי, פטור {יא}. ושל נכרי שנגח לשור של
ישראל, בין תם בין מועד משלם נזק שלם :

ר"ע מברטנורה שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור. דכתיב (חבוקק ג)
עמד וימדד ארץ ראה ויתר גוים, ראה שבע מצות שנצטוו בני נח, בין שלא
קִיְמוּ אוֹתוֹן, עָמַד וְהִתִּיר מְמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל {יב}. וְאוֹמַר (דְּבָרִים לג) הוֹפִיעַ מֵהָר פְּאָרְוֹן,
גָּלָה מְמוֹנָן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְהִתִּירָן. מֵהָר פְּאָרְוֹן, מִשְׁעָה שֶׁסָּבַב וְהִחֲזִיר אֶת
הַתּוֹרָה עַל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְלֹא קִבְלוּהָ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [י] **שנאמר כו'**. ואף על גב דלגבי תם פתיב, בההיא אנפא דחביב בתם חביב במועד פדאיתא בגמרא. הלכך פיון דמעט קרא רעהו, כל היכא דלא שוו נזק ומזיק להדדי ודאי לאו רעהו קרינא בהו ומפטרין, נמוקי יוסף: [יא] **פטור**. בגמרא פריד הא תנינא ליה חדא זמנא (פרק קמא משנה ב') ומשני תני והדר מפרש. וארישא לא פריד, דהך דהכא לגופא, ולעיל לפרושי באיזה הקדש: [יב] משום סיפא אצטריד, דרישא מרעהו נפיק. מהרש"ל. ובגמרא מפרש מאי ואומר. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שור של ישראל שנגח שור של הקדש כו': כשאירע דין ישראל עם כנעני ענין הדין ביניהם כך היה אם היה לנו בדיניהם זכות נדון להם כדיניהם ונאמר להם כך דינכם ואם היה טוב לנו בדיננו נדון להם כפי דיננו ונאמר לו כך דיננו ואל תתמה על דבר זה ואל יקשה בעיניך לפי שמי שאין בו שלימות המדות האנושיות (ר"ל מדות המשפטים בין אדם לחבירו המקיימים את החברה האנושית) אינו בכלל האדם על האמת והמאמר בזה הענין היה צריך דבור בפני עצמו: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ד

שור של פקח שנגח שור של חרש [יג], שוטה וקטן, חביב. ושל חרש, שוטה וקטן, שנגח שור של פקח, פטור. שור של חרש, שוטה וקטן שנגח, בית דין מעמידין להו אפוטרופוס [טו] ומעידין להו בפני אפוטרופוס. נתפקח החרש, נשתפה השוטה והגדיל הקטן, חזר לתמותו, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר, הרי הוא בחזקתו. שור האצטדין אינו חביב מיתה, שנאמר (שמות כא) **כי יגח, ולא שיגחיהו**:

ר"ע מברטנורה ושל חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור. שאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, דמטלטלי הוא, ואמרינן בפרק קמא [דף יד] שוה פסוף מלמד שאין בית דין נזקקים אלא לנכסים שיש להו אחריות, ואוקימנא בדתמי [יד]: **מעמידין להו אפוטרופוס וכו'**. אם החזקו נגחנים, מעמידין להם אפוטרופוס, ולא לשלם חצי נזק אלא לשויה מועד, דכי הדר נגח [טז] משלם מן העליה ונגבו הנזק מקרקע של יתומים [יז]: **חזר לתמותו**. דקסבר מועד שיצא מרשות בעליו ונכנס לרשות בעלים אחרים חזר לתמותו.

דְרָשׁוֹת מְשֻׁנָּה מְשֻׁנָּה אֶת דֵּין הַתְּרָאָתוֹ **{יח}** : שׁוֹר הָאֶצְטָדִין. שְׁמִיחָד לְנִגְיחוֹת, וּמְלַמְדֵּין אוֹתוֹ לְקָדַד : (ר״ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יג} חרש. בְּחֵרֶשׁ שְׂאִינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאִינוֹ מְדַבֵּר עֶסְקִינוּ, דְּהוּי חֵרֶשׁ מְעַקְרוֹ. אֲבָל פְּקֻחַ וְנִתְחַרֵּשׁ, בֵּר דַּעַת הוּא וְחֵיב בְּכָל דֵּינֵין שְׁבִתוֹרָה. נְמוּקֵי יוֹסֵף : **{יד}** וּמְמִילָא דְהוּא הַדֵּין בְּחֵרֶשׁ וְשׁוֹטָה. וְהַתּוֹסְפוֹת תְּמַהוּ דְלֹא דְמִי לְהֵתֵם דְמִירֵי בְּהִזִּיק בְּחֵי הָאֵב מְשׁוּם דְמִטְלִטְלֵי דִיתְמִי לֹא מְשִׁתְעַבְדֵי לְבַעַל חוּב. וּמְסָקֵי דְהֵטַעַם כִּינּוֹ דְחָס רַחֲמָנָא עַל הֵתֵם שְׁלֹא יִשְׁלַם נְזֶק שְׁלַם, הַלְקָד לְגַבֵי יִתְמֵי חָסוּ עֲלֵיהוּ : **{טו}** אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס. וְאִף עַל גַּב דְלְגַבֵי הַזֶּק דְגוֹפִיָהוּ קָא פְּסִיק תְּנָא בְּמִשְׁנָה ד' פְּרָק ח' פְּגִיעַתָּן רַעָה, שְׂאֵנִי הֵתֵם דְלֹא אֶפְשָׁר לְאֶפּוֹטְרוֹפּוֹס לְמִיקָם בְּנִטְיִרוֹתֵיהוּ וְאִי מוֹקְמָא לְמִיגְבָא מְמֻמְוִנֵיהוּ מְכַלִּינָן לְהוּ לְמְמוֹנֵיהוּ. אֲבָל גַּבֵי שְׁוֹרִין אֶפְשָׁר. נְמוּקֵי יוֹסֵף : **{טז}** כְּלוֹמַר אַחַר הַחֶעְדָּא : **{יז}** וְאִף עַל גַּב דְאִין נְזֶקִין לְנִכְסֵי יִתּוּמִים אֶלָּא לְשִׁלְשָׁה דְבָרִים (בְּרִישׁ פְּרָק ו' דְעֵרְכִין), הֵכָא שְׂאֵנִי, דְאִי אֶמְרַתְּ מְעַלִּית אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס מְמַנְעֵי וְלֹא עֲבָדִי. גְּמָרָא. וְאֶפְלוּ לְאֶבָא שְׂאוּל דְמִשְׁנָה ד' פְּרָק ח' דְגִטִּין כו', דְהֵכָא אִינוּ נְחָשֵׁב לְנֶאֱמָן בְּשִׁבִיל זֶה אֶלָּא הוּא פְּשׁוּמַר בְּעַלְמָא שְׁלֹא יִזְיֵק לְעוֹלָם. תּוֹסְפוֹת בְּשֵׁם הִירוּשְׁלָמִי : **{יח}** דִּיכּוּלִּין יִתּוּמִים לְמִימַר אִי הוּוּ מְיַעֲדֵי לִיהַ בְּאֶנְפָא דִילָן הִנּוּ עֲבָדִין לִיהַ שְׁמִירָה מְעַלָּה וְלֹא הִנּוּ נִגְחַ. וְלְפִיכָד דִּינֵינָן לִיהַ כְּתָם עַד שְׁיַעֲיֵד בְּפִנֵי בְּעַלִּים. וְלִית הַלְכָתָא כְּרַבֵי מְאִיר לְגַבֵי רַבֵי יוֹסֵי. נְמוּקֵי יוֹסֵף : (עִיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם שׁוֹר שֶׁל פֶּקַח שֶׁנֶּגַח שׁוֹר שֶׁל חֵרֶשׁ שׁוֹטָה כּו': כְּשִׁירְגִיל בְּנִגְיחוֹת שׁוֹר חֵרֶשׁ שׁוֹטָה וְקִטְוֹן לְהִזִּיק לְבִנֵי אָדָם בְּאוֹתָהּ שְׁעָה מְעַמִּידֵין לְהֵם אֶפּוֹטְרוֹפּוֹסִין. וְאֶצְטָדִין שׁוֹר שֶׁבִנֵי אָדָם מְרַגִּילִין אוֹתוֹ וְהוּא שִׁישַׁלַח זֶה שׁוֹרוֹ וְזֶה שׁוֹרוֹ וִירְמוּז עֲלֵיו בְּקוּל שֶׁכֶּבֶר הִרְגִילוּ בְּכַד כְּדִי שִׁיגְבֵר עַל הַשׁוֹר הָאֲחֵר לְרֵאוֹת אִיזָה מֵהֵם יִנְצַח לְחַבִּירוֹ וְזֶה אִינוּ מְטַבַּע הַשׁוֹר אֲלֵא בְּרִצּוֹן בְּעֲלִיָהֶם וְרַבִּים מְאוּיִלֵי עִם יַעֲשׂוּ זֶה בְּמִינִים הִרְבֵּה מִן הַבְּהֵמוֹת וְהַעוֹפוֹת : (רמב"ם)

פֶּרֶק ד - מִשְׁנָה ה

שׁוֹר שֶׁנֶּגַח אֶת הָאָדָם וְיָמַת, מוֹעֵד, מְשַׁלֵּם כְּפָר **{יט}**, וְתָם, פְּטוֹר מִן הַכְּפָר. וְזֶה וְזֶה חֵיבִים מִיתָה **{כ}**. וְכֵן בְּבֵן וְכֵן בְּבֵת. נֶגַח עֶבֶד אוֹ אִמָּה **{כד}**, נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סְלָעִים, בֵּין שֶׁהוּא יָפָה מָנָה וּבֵין שְׂאִינוֹ יָפָה אֶלָּא דִּינָר אֶחָד :

ר״ע מברטנורה **מועד משלם כפר.** וְאִף עַל גַּב דְּבִקְמָא דְנִגְחַ קְטִלִינָן לִיהַ, אֲשֶׁכְּחִינוּ מוֹעֵד, כְּגוֹן שְׁהֵרַג שְׁלִשָּׁה נְכָרִים. אִי נְמִי, שְׁהֵרַג שְׁלִשָּׁה יִשְׂרָאֵל **{כ}**

טרפה, דאטרפה לא קטלינן ליה, דגברא קטילא קטיל. אי נמי, דקטיל וערק לאגמא **כא** לאחר שהעידו בו: **וכן בבו וכו בבת**. תינוק ותינוקת **כג**, חיב עליהו סקילה וכפר בגדולים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **יט** **כפר**. דכפר במועד פתיב. ומשלם ליורשים כו'. נמוקי יוסף. והינו דמי נזק. ועין תוספות יום טוב: **כ** ובמועד לעובדי כוכבים הוי מועד לישראל. דלא בגרסת גמרא דידן. נמוקי יוסף: **כא** וכלומר שתי פעמים. וכן הוא בגמרא: **כב** **מיתה**. דבתם נמי פתיב סקל וסקל. רש"י: **כג** בגמרא גליף לה. ודוקא בבו קימא ודאי. אבל בן שמנה, ואפלו בן תשעה פחות משלשים, פטור, דמספקא לא מפקינן ממונא. נמוקי יוסף. ועין תוספות יום טוב: **כד** **עבד כו'**. בעבד פנעני המטבל לשם עבדות קאי, דכיון דשיד במצות חיביה רחמנא לתורא קטלא עלויה, דהא מריה דתורא הוה מחיב נמי עלויה קטלא, דכיון דלאו עבדו הוא אינו בדין יום או יומים. אבל אעבד נכרי והוא הדין שפחה לא מחיב תורא קטלא עלויהו, דאפלו נתפון להם והרג את ישראל פטור [פדקתני בהדיא לנכרי והרג בו ישראל], ולענין חיובא דבעלים הוה ליה כמאן דקטליה לתוריה או לחמריה, דאי תם הוא משלם חצי נזק מגופו, מועד משלם נזק שלם מן העליה. נמוקי יוסף: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שור שנגח את האדם ומת מועד משלם כו': השור יהיה מועד לאדם בפנים רבים מכללם שיהרוג שלשה כנענים קודם שיהרוג נפש מישראל: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ו

שור שהיה מתחפף בכתל ונפל על האדם, נתפון להרג את הבהמה והרג את האדם, לנכרי והרג את ישראל, לנפלים והרג בן קימא, פטור:

ר"ע מברטנורה שור שהיה מתחפף בכתל וכו'. פטור מן המיתה. ואם היה מועד, פגון שהיה מועד להתחפף בכתלים ולהפילם על בני אדם, ונתחפף בכתל להנאתו והפילו על האדם ומת **כה**, השור פטור מן המיתה, והבעלים משלמים את הכפר. השור פטור מן המיתה, דכתיב (שמות כא) השור יסקל וגם בעליו יומת, כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים אין חיבין אם הרגו את הנפש עד שיהרגו בכונה, כך השור אינו חיב עד שיהרג בכונה. והבעלים משלמים את הכפר, דכתיב אם כפר, שהיה יכול לכתב כפר יושת עליו, מאי אם כפר, לרבות ההורג שלא בכונה לחיוב כפר **כו**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **כה** וערק לאגמא פדלעיל. ונתחפף כו', פלומר עכשיו בנפילה אחרונה. והוא משנה קצת, שהרג בנפילת הכתל, ולכך לא נחשב מועד אלא מחמת

הראשונות. רש"י: **כז** והוא הדין לכולהו הנד, דאי איעד למקטל בכונה אף על גב דהשתא קטיל שלא בכונה ופטור ממייתה, חזיב בכפר. נמוקי יוסף: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שור שהיה מתחכך בכותל ונפל על האדם כו': ענין אמרו פטור. פטור מן המיתה לפי שהוא חייב בכופר אם היה מועד לזה המעשה כלומר שיהיה מועד להתחכך בכותלים כדי להפילן על בני אדם וכמו כן כל כיוצא בזה: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ז

שור האשה, שור היתומים, שור האפטרופוס, שור המדבר, שור ההקדש, שור הגר שמת ואין לו יורשים, הרי אלו חייבים מיתה. רבי יהודה אומר, שור המדבר, שור ההקדש, שור הגר שמת, פטורים מן המיתה, לפי שאין להם בעלים:

ר"ע מברטנורה שור היתומים. שאין להם אפטרופוס: ושור האפטרופוס. השור של יתומים הוא, אלא שעל האפטרופוס לשמרו: הרי אלו חייבין. דשבעה שור כתובים בפרשה בנוגח אדם. חד לגופיה, וששה לששה שורים הללו **כז**: רבי יהודה אומר שור הקדש שור הגר שמת ואין לו יורשים פטורים מן המיתה. אפלו נגח ואחר כך הקדש, נגח ואחר כך מת הגר, הנה פטור רבי יהודה **כח**. ואין הלכה כרבי יהודה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **כז** ואף על גב דהשנה אשה לאיש לכל ענשין שבתורה, לא אתיא אלא היכא דהפרשה נאמרה בלשון זכר, והשנה הכתוב, דלא תימא לשון זכר דוקא, אבל היכא דכתיב איש אצטרף רבויא, והכא אף על גב דלא כתיב איש אלא לשון זכר הנה ילפינן מנזקין דכתיב בהו איש. תוספות. ושור היתומים, דלא תימא כיון דלאו בני דעה נינהו לא מחייבי. והאפטרופוס, דלא תימא כיון דאיכא שמירה כל דהו ולא נפיש הזקא, אימא חס רחמנא עליהו. והמדבר, אף על גב דלית ליה בעלים. והקדש, אף על גב דאיכא פסדא להקדש. נמוקי יוסף. ושור הגר, דלא תימא דהפקר והקדש דוקא נגח ולבסוף הקדש והפקר, אבל איכא דלא הנה ליה בעלים משעת נגיחה לא, להכי אצטרף. נראה לי: **כח** מדקתני תרתי מדבר וגר, דהנה ליה נמי שור הפקר, הינו רישא כו', אלא לאו הא קא משמע לן דאפלו נגח ולבסוף הפקר. גמרא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שור האשה שור היתומים כו': חזר בתורה מלת שור בדיני נזקי שור שבע פעמים חד לגופיה והשש לרבות אלה המנויין כאן והם שור האשה ושור האפוטרופסין [כו']. ואין הלכה כר"י: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ח

שור שהוא יוצא להסקל **{כט}** והקדישו בעליו, אינו מקדש. שחטו, בשרו אסור. ואם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו, מקדש. ואם שחטו, בשרו מתר:

ר"ע מברטנורה ואם שחטו אסור. באכילה. דכתוב (שמות כא) סקול וסקל השור ולא יאכל את בשרו, ממשמע שנגמר סקול וסקל השור איני יודע שהיא נבלה ונבלה אסורה באכילה, ומה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו, אלא לומר לך שאם קדם ושחטו לאחר שנגמר דינו אסור **{ל}**: הקדישו בעליו מקדש. ונפקא מנה דאי מתהני מניה מעל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{כט}** יוצא כו'. כלומר שנגמר דינו לסקילה, ואפלו לא יצא. נמוקי יוסף: **{ל}** ומאת בשרו דיק בגמרא אף על גב דעבדיה כעין בשר: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שור שהוא יוצא להסקל והקדישו בעליו כו': אמרה תורה סקול וסקל השור ולא יאכל את בשרו וכיון שגזרו עליו סקילה היאך יתכן לאכלו אבל הוצרך לא יאכל לאסרו בהנאה: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ט

מסרו **{לא}** לשומר חנם, ולשואל, לנושא שכר, ולשוכר, נכנסו **{לב}** תחת הבעלים, מועד משלים נזק

שְׁלֵם, וְתָם מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק. קָשְׁרוּ בְּעַלְיוּ בְּמוֹסְרָה, וְנָעַל בְּפָנָיו כְּרָאוּי, וְיָצָא וְהִזִּיק, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוֹעֵד חֵיב, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תָּם חֵיב וּמוֹעֵד פְּטוּר, שְׁנֵאמַר (שמות כא) וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעַלְיוּ, וְשָׁמֹר הוּא זֶה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין {לד} :

ר"ע מברטנורה ונעל בפניו כראוי. בדלת שיכולה לעמד ברוח מצוינה. והינו שמירה פחותה: ומועד פטור. מצד העדאה שבו. אבל צד תמות במקומה עומדת. ומשלים חצי נזק {לג} כתם. דכתיב ולא ישמרנו גבי מועד, הא שמרו כל דהו פטור מצד העדאה: רבי אליעזר אומר, אין לו שמירה. למועד אלא סכין. עד שישחטנו. ושלש מחלקות בדבר. לרבי מאיר בשמירה פחותה חייב ובמעלה פטור. ולרבי יהודה בשמירה פחותה נמי פטור מצד העדאה שבו, אבל חייב על צד תמות שבו, עד שישמרנו שמירה מעלה. ולרבי אליעזר במעלה נמי חייב. והלכה כרבי יהודה. ומיהו לכתחלה מצוה לשחט שור המועד כדי לסלק ההזק: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {לא} מסרו. עד שלא נגח. ולא ארישא קאי, אלא מלתא אחריתא היא. רש"י: {לב} נכנסו כו'. בדלא עבדי שמירה כול קא מירי. ומשום הכי פסיק ותני נכנסו כו'. דאי אפשר לומר דמחייבי בשמירת נזקיו כבעלים, שהרי תם לכלי עלמא לא סגי ליה בשמירה פחותה, ושומר חנם לא אשתעבד לבעלים אלא לשמירה פחותה ואז פלטה שמירתו, אם כן בעל השור שמסרו למי שאינו מחייב לשמרו שמירה מעלה איהו דפשע ומשלים. אלא מאי נכנסו תחת הבעלים, דאי פשעו ביה ויצא והזיק מחייבי בנזקיו כבעלים. נמוקי יוסף: {לג} גמרא. וסברא הוא, דאטו בשביל שנגעשה מועד גרע ופטור אפלו מחצי נזק בשמירה פחותה. והואיל וצריכין אנו לומר צד תמות כו' לחמרא, הוא הדין לקלא, דאינו משתלם אלא מגופו ואין מעמידין אפוטרופוס. ומיהו לפטר בהודאתו לא אמרינן צד תמות כו', דכיון דאיעד לאו קנסא הוא. תוספות: {לד} סכין. כדתנא, רבי נתן אומר מנין שלא יגדל אדם קלב רע בתוך ביתו ואל יעמיד סלם רעוע בתוך ביתו, שנאמר ולא תשים דמים בביתך. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם קשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי כו': מוסרה הוא החבל או כיוצא בו שקושרין אותו בו והלכה כר"י אבל חייב לשחטו כדי להסיר היזקו: (רמב"ם)

פרק ה - משנה א

שור שנגח את הפרה ונמצא עברה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה, אם משנגחה ילדה, ממשלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד. וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה **[ב]** בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה, אם משנגחה ילדה, ממשלם חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הולד:

ר"ע מברטנורה שור שנגח את הפרה. מעברת: ונמצא עברה בצדה. מת: ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה. ולא מת מחמת הנגיחה: אם משנגחה. ומחמת הנגיחה הפילתו: ורביע נזק לולד. דתם חצי נזק, והאי ולד מטל בספק הוא, וחולקין. ומתניתין סומכוס היא דאמר ממון המטל בספק חולקין. אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין, המוציא מחברו עליו הראיה. והלכה כחכמים. ואפלו נזק אומר ברי ומזיק אומר שמא, המוציא מחברו עליו הראיה **[א]**: וכן פרה שנגחה את השור וכו' משלם חצי נזק מן הפרה. אם נמצאת הפרה, כדן תם שמשלם חצי נזק מגופו. ואם לא נמצאת הפרה, משלם רביע נזק מן הולד **[ג]**. שאם היה ידוע שקדם שילדה נגחה היה משלם כל חצי נזק מן הולד, שמעברת שנגחה היא ועברה נגחו. ואם לאחר שילדה נגחה לא היה משלם מן הולד כלום, שהרי הולד לא נגח ואין התם משלם אלא מגופו. עכשיו שהוא בספק, חולקים, ומן החצי נזק שיש לו לשלם משלם רביע נזק מן הולד: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[א]** ואם תאמר והא מחיב שבועה ואינו יכול לשבע הוא, שזה מודה במקצת, בנזק הפרה, ובנזק הולד אומר איני יודע, ומתוך שאינו יכול לשבע משלם. ומסקי דלא אמרינו הכי אלא היכא דהנה ליה למידע, אבל הכא לא הנה ליה לידע אם משנגחה ילדה אם קדם. ודמי ליורשין שאין להם לדעת במילי דאבוהון, וקנימא לן דלא אמרינו מתוך שאינו יכול לשבע משלם, דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם, ולא בין היורשין. תוספות: **[ב]** ולדה. הכא דולד חי הוא קרי ליה ולד: **[ג]** ופשיטא דהוא הדיו נמי אם אין בפרה שעור חצי נזק דמשלם המותר מהולד אי ודאי דנגח קדם שילדה. והשתא אותו מותר משלם המחצה מהולד שהוא רביע אלא דלא שכיח שלא יהא שעור חצי נזק בפרה. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שור שנגח את הפרה ונמצא עוברת בצדה כו': זו המשנה היא על דעת סומכוס שאמר ממון המוטל בספק חולקין ואילו נתברר לנו כי אחר שהפילה זה העובר נגחה לא נתחייב על העובר שום דבר וכן אם נתברר לנו שנגחה והיא מעוברת והפילה יהיה חייב חצי נזק אף מן העובר ולפי שהוא ספק ישלם רביע דמי העובר שהוא חצי החצי וזה כשהוא תם. ואם היה מועד משלם נזק שלם לפרה וחצי נזק לעובר וכן כשנגחה פרה את השור ונמצא ולדה בצדה אם נמצאת הפרה יקח חצי נזק מגופה כמו שקדם ואם אבדה הפרה ולא נמצאת ונמצא הולד משלם ממנו רביע נזק לפי שאילו נתברר לנו כי בעודו בבטנה נגחה שהיה הדין שישלם חצי נזק מן הולד כפי העיקר שבארנו מעוברת היא ועוברת נגחו ולפי שהוא ספק משלם רביע כמו שבארנו ואין הלכה כסומכוס בכל זה המאמר אלא כחכמים שאומרים המוציא מחבירו עליו הראיה ואפי' אם אמר הניזק ברי והמזיק אמר איני יודע לא נוציא ממנו שום דבר אלא בראיה: (רמב"ם)

פרק ה - משנה ב

הקָדָר שֶׁהֶכְנִיס קְדָרוֹתָיו לְחֶצֶר בְּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בְרִשׁוֹת, וְשִׁבְרָתוֹ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת, פְּטוֹר. וְאִם הִזְקָה בָּהוּ, בְּעַל הַקְדָרוֹת חַיֵּב. וְאִם הֶכְנִיס בְרִשׁוֹת **[ד]**, בְּעַל חֶצֶר חַיֵּב. הֶכְנִיס פְּרוֹתָיו **[ה]** לְחֶצֶר בְּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בְרִשׁוֹת, וְאֶכְלָתוֹ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת, פְּטוֹר. וְאִם הִזְקָה בָּהוּ, בְּעַל הַפְּרוֹת חַיֵּב. וְאִם הֶכְנִיס בְרִשׁוֹת, בְּעַל הַחֶצֶר חַיֵּב:

ר"ע מברטנורה וְאִם הִזְקָה בָּהֶם בְּעַל הַפְּרוֹת חַיֵּב. וְהִנֵּי מְלִי שֶׁהִחֲלָקָה וְנִכְשְׁלָה בָּהוּ. אֲבָל אִם אֶכְלָה מִהוּ עַד שְׁמִתָּהּ, בְּעַל הַפְּרוֹת פְּטוֹר, דִּהְוָה לָהּ שֶׁלֹּא תֵאָכֵל **[ו]**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[ד]** בְּרִשׁוֹת כו'. דָּכַל בְּרִשׁוֹת, שְׁמִירַת קְדָרוֹת קִבֵּל עָלָיו בְּעַל הַחֶצֶר, וְאֶפְלוּ נִשְׁבְּרוּ בָרוּחַ. אֲבָל בְּעַל קְדָרוֹת לֹא קִבֵּל עָלָיו מִיָּד, וְהִלְפָּד לֹא מְחַיֵּב בְּעַל הַקְדָרוֹת אֲלֵא כְּשֶׁהֶכְנִיס שֶׁלֹּא בְרִשׁוֹת. גְּמָרָא: **[ה]** פְּרוֹתָיו. לֹא זֶה אֵף זֶה קִתְּנִי. דָּאִי קִתְּנִי קְדָרוֹת הָוָה אֲמִינָא בְרִשׁוֹת חַיֵּב, לְפִי שְׁנוּחוֹת לְשִׁבְרֵי וּמִסְתַּמָּא קִבֵּל עָלֶיהָ נְטִירוֹתָא. אֲבָל פְּרוֹת לֹא. וְאִי תְּנִי פְּרוֹת, שְׁנוּחוֹת לְהִתְקַלְקֵל, אֲבָל בְּהֶמָּה לֹא. תּוֹסְפוֹת: **[ו]** וְהִנֵּנוּ טַעְמָא פִּינּוֹן דְּבִמְתַּפּוֹן מִבִּיא עָלָיו דְּבַר שְׁמִזִּיקוֹ אֵינּוּ רְאוּי זֶה לְהִתְחַיֵּב בְּכָד. תּוֹסְפוֹת: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הקדר שהכניס קדרותיו לחצר בעל הבית כו': מה שאמר בפירות ואם הוזקה בהם ר"ל אם כשלה בהן אבל אם אירע לה נזק מאכילתן אינו חייב כלום בשום ענין שבעל הפירות לא קבל עליו שמירת בהמה של בעל הבית והיה לה שלא תאכל : (רמב"ם)

פרק ה - משנה ג

הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ונגחו שורו של בעל הבית, או שנשכו כלבו {ז} של בעל הבית, פטור. נגח הוא שורו של בעל הבית, חיב. נפל לבורו והבאיש מימיו, חיב. היה אביו או בנו לתוכו, משלים את הכפר. ואם הכניס ברשות, בעל החצר חיב. רבי אומר, בכלן אינו חיב, עד שיקבל עליו לשמור :

ר"ע מברטנורה היה אביו או בנו. של בעל הבית בתוכו. והוא הדין לשאר אנשים, אלא אורחא דמלתא נקט: משלים את הכפר. וכגון שהיה מועד להפיל עצמו על בני אדם בבורות, והאידינא חזי ירקא בבור והפיל עצמו לבור לאכל ירקא והרג את האדם {ח}, שהשור פטור ממיתה הואיל והרג שלא בכונה, והבעלים משלמין את הכפר, דאתרבי כפר אפלו שהרג שלא בכונה כדאמרין לעיל: רבי אומר וכו'. והלכה כרבי. הלכך אם הכניס שורו ברשות בעל הבית סתם ולא קבל עליו לשמור, בעל הבית פטור, דהא לא קבל עליה נטירותא. והמכניס נמי פטור, לפי שהכניס ברשות {ט}: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} או כו'. תימה, תרתי למה לי, וכבר שמעינן לה בסוף פרק קמא וברי ש פרק ב': {ח} ומשפחת לה דאיעד כגון שהרג שלשה נכרים כו', אי נמי שלשה ישראלים טרפה. אבל קטל וערק לאגמא לא משפחת לה, דהא לא עלה מן הבור מאליו. ועין תוספות יום טוב: {ט} וסובר רבי שהרי הוא כאלו הם מתנים בפרוש שיפטור כל אחד בנתיחת שורו ובשאר נזקיו. המגיד: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות כו': זהו כשיהיה אותו השור מועד ליפול על בני אדם בבורות ולפיקד יתחייב כופר ובלבד כשיפיל עצמו לשם בשביל מאכל שראה בבור ולכן לא יתחייב מיתה. והלכה כרבי שאמר שלא יתחייב בעל הבית שום דבר אם לא קבל עליו לשמור וכמו כן בעל השור לא יתחייב שום דבר לפי שברשות הכניס: (רמב"ם)

פרק ה - משנה ד

שור שְהִיָּה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וַיִּצְאוּ יְלָדֶיהָ, פְּטוֹר מִדְּמֵי וְלָדוֹת. וְאָדָם שְהִיָּה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וַיִּצְאוּ יְלָדֶיהָ, מִשְׁלֵם דְּמֵי וְלָדוֹת. כִּי־צַד מִשְׁלֵם דְּמֵי וְלָדוֹת, שְׁמִין **[יא]** אֶת הָאִשָּׁה כַּמָּה הִיא יָפָה עַד שֶׁלֹּא יִלְדָה וְכַמָּה הִיא יָפָה מִשְׁיִלְדָה **[יב]**. אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אִם כֵּן, מִשֶּׁהָאִשָּׁה יוֹלְדָת, מִשְׁבַּחַת. אֲלֹא שְׁמִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת כַּמָּה הֵן יָפִין, וְנוֹתֵן לְבַעַל **[יג]**. וְאִם אֵין לָהּ בַּעַל, נוֹתֵן לְיֹרְשָׁיו. הֵיִתָּה שְׁפָחָה וְנִשְׁתַּחֲרָרָה **[יד]**, אוֹ גִיּוֹרֶת, פְּטוֹר:

ר"ע מברטנורה שור שְהִיָּה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ וכו'. אֵינִי דֹבְעֵי לְמַתְנֵי סִיפָא אָדָם שְהִיָּה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ, תִּנְא רִישָׁא נְמִי שוֹר שְהִיָּה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ. דְאֶפְלוּ הִיָּה מִתְכַּוֵּן לְאִשָּׁה, פְּטוֹר הַשּׁוֹר מִדְּמֵי וְלָדוֹת, שְׁאִין חֵיב בְּדְמֵי וְלָדוֹת אֲלֹא אָדָם בְּלִבְד **[י]**: **אם כן משהאשה יולדת משבחת**. אִם כֵּן דְּכַד שְׁמִין כְּדַקְאֻמְרָתָּהּ, אֲשֶׁתְּכַח דְּלֹא יְהִיב לִיהּ מִינֵי, שְׁהֵרִי מִשֶּׁהָאִשָּׁה יוֹלְדָת מִשְׁבַּחַת, שְׁדְמִיָּה פְּחוּתִין לְמַכַּר קָדָם שְׁתִּלְד, שְׁמַסְכְּנָת הִיא לְמוֹת בְּצַעַר הַלִּידָה **[יג]**: **הֵיִתָּה שְׁפָחָה וְנִשְׁתַּחֲרָרָה**. כְּלוּמַר הֵיִתָּה מִשְׁחֲרָרַת נְשׁוּאָה לְגַר **[טו]** אוֹ לְעַבְד מִשְׁחֲרַר, אוֹ גִיּוֹרֶת נְשׁוּאָה לְאַחַד מֵהֶן, וּמֵת הַבַּעַל, פְּטוֹר. דְּהַמְחֻזֵּיק בְּנַכְסֵי הַגֵּר שְׁמַת וְאֵין לוֹ יֹרְשִׁים, זָכָה, וְזֶה קוּדָם לְזָכוֹת בְּמָה שְׁבִינְדוּ. וְהוּא הַדִּין נְמִי לְיִשְׂרָאֵלִית הַנְּשׁוּאָה לְגַר וּמֵת הַגֵּר, דְּפְטוֹר, דְּהָא דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל. אֲלֹא מִשּׁוּם דְּסַתָּם מִשְׁחֲרָרַת וְגִיּוֹרֶת נְשׁוּאֹת לְגַר וְלִמְשַׁחֲרַר, לְהַכִּי נִקְט שְׁפָחָה וְגִיּוֹרֶת: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[י]** הַכִּי יִלְיָף לִיהּ בְּגַמְרָא מְקַרָּא. וְעֵינָ תוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[יא]** **שְׁמִין כו'**. וַיֵּשׁ בְּכָלל שׁוּמָא זֶה דְּמֵי וְלָדוֹת וּמָה שְׁהָאִשָּׁה נִרְאִית מִשְׁבַּחַת וּבַעֲלַת אַבְרָים מְפָנִי הַעֲבָר וְדְמִיָּה יְקָרִין. וְהַכִּי קְאָמַר, כִּי־צַד מִשְׁלֵם דְּמֵי וְלָדוֹת וּשְׁבַח וְלָדוֹת כו'. גְּמָרָא: **[יב]** **מְשִׁילְדָה**. פְּרוּשׁ בְּלֹא מַכָּה, שְׁיִלְדָה מֵאֲלִיָּהּ. שְׁאֵלוּ פַּחַת הַמַּכָּה, זֶהוּ נִזְק שֶׁהוּא לְאִשָּׁה, וְלֹא דְּמֵי לְנִזְק דְּתַנּוּ רִישׁ פֶּרֶק ו' דְּכַתְּבוֹת לְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָא דִּישׁ גַּם כֵּן לְבַעַל חֶלֶק בְּגִנְיָה. (וּרְשִׁי פֶּתַב דְּהוּא הַדִּין בְּנִזְק דְּהַכָּא) דְּהִתָּם מִיָּרִי בְּנִזְק דְּקִטְיַעַת אַבְר

שְׁמַחְסָרָה מִמְּלֹאכְתּוֹ, מֵה שְׂאִין בֶּן כָּאן שְׁמִירֵי בְּכַחֲשֵׁת גּוֹפָה דְּאִין לוֹ חֲסָרוֹן מִמְּלֹאכְתּוֹ כִּי אִם שָׁבַת בְּעוֹדָה בְּחִלּוּתָהּ, וְאוֹתוֹ מְשַׁלֵּם לְבַעַל. סִמְיָע: (יג) וּמִירֵי רֶבֶן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּמִבְכָּרֶת, שֶׁהִיא מְסַכְּנֶת. אָבֵל שְׂאִינָה מִבְּכָרֶת מוֹדָה לְתַנָּא קָמָא דְּמִשְׁבַּחַת קָדָם שְׂיִלְדָה, וְשָׁמִין הַשְּׁבַח, אָלָא שְׁחוֹלְקִין אוֹתוֹ בֵּין הַבַּעַל וְהָאִשָּׁה. בְּגִמְרָא: (יד) לְבַעַל. שֶׁהַתּוֹרָה זָכְתָה לוֹ, דְּכָתִיב בְּעַל הָאִשָּׁה. רִשְׁיִי. וְאִין זֶה מְדַבְּרֵי רֶבֶן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אָלָא סָתָם מִתְּנִיתִין הִיא. וּלְפִי מַה שְׂאִיתָא לְעִיל דְּשָׁבַח נָמִי לְבַעַל לְדַעַת הַתַּנָּא קָמָא, מִפִּיק לִיה בְּגִמְרָא מִמְּשַׁמַּע שְׁנֶאֱמַר וְיָצְאוּ יִלְדֵיהּ אִינֵי יוֹדַע שְׁהִיתָה הָרָה, מַה תִּלְמוּד לּוֹמֵר הָרָה, לּוֹמֵר לָךְ שָׁבַח הָרִיוֹן לְבַעַל. וְרֶבֶן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סוֹבֵר דְּשָׁבַח וְלָדוֹת דְּהִינּוּ דְּמִי נִפְחָא מִחֲמַת שְׁנִינָהּ בָּא וּלְפִיכָךְ חוֹלְקִין. וְהָרָה דְּרִישׁ, שְׂאִינוּ חֵיב עַד שְׂיִכְנָה דְּנָגַד בֵּית הָרִיוֹן, הִיכָא דְּסָלִיק בִּיה חֲמִימוֹת לְוָלָד, לְאַפּוֹקִי יָד וְרָגַל דְּלֹא: (טו) שְׂאִין רְצוֹנוֹ לּוֹמֵר כְּשֶׁנִּתְגַּיְרָה וְהִיא מְעַבְרָת, כִּי זֶה מְבֹאֵר הוּא. הַרְמְבַ"ם: (טז) וְנִשְׁתַּחֲרָה. וְלֹא נִקֵּט הִיתָה מְשַׁחֲרָת, מְשׁוּם דְּעַל כְּרַחֵף כְּשְׂאִין לָהּ בְּנִים הִימְנוּ קְאָמַר, וְהִינּוּ דְּקָאֱמַר כּו' וְנִשְׁתַּחֲרָה, דְּמִשְׁמַע עֲתָה מְקָרֹב דְּעַדִּין לֹא הִיוּ לָהֶם בְּנִים. רִשְׁיִי: (עֵיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם שור שהיה מתכוין לחבירו והכה את כו': לפי שר"ל אדם שמתכוין לחבירו אמר שור שהיה מתכוין לחבירו ואין הפרש בין שהשור נתכוין לשור ונגח אשה או נתכוין לאשה עצמה לא יתחייב דמי ולדיה כי לא חייבה תורה בזה אלא האדם בלבד ומה שאמר בגיורת שהוא פטור על ולדיה אין רצונו לומר כשנתגיירה והיא מעוברת כי זה מבואר הוא אבל ר"ל כשנתעברה בחיי הגר ומת הגר או כשהפילה אחר מיתת הגר לפי שעיקר הוא בידו כי איתיה לבעל זכי ליה רחמנא ליתיה לא זכי ליה ולפיכך אינו חייב דמי ולדות כשלא יהיה לזה הגר יורשים רצוני לומר בנים שנולדו בדת ישראל והורתן היתה כשהוא ישראל וכבר ידענו דברי רשב"ג כד וכי אשה למי שיוולדת משבחת ואין לעצמה בשבח כלום וזה כי רשב"ג אומר אין דמי ולדות לבעל ושבח ולדות חולקין וחכ"א שבח הריון לבעל ולפיכך משער תנא קמא השבח והדמים ונותן הכל לבעל ובזה בארה הגמ' דברי תנא קמא ואומר כיצד שמין דמי ולדות שמין את האשה כמה היתה יפה. ואין הלכה כרשב"ג: (רמב"ם)

פרק ה - משנה ה

החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים (יז), או ברשות הרבים ופתחו לרשות היחיד (יח), ברשות היחיד ופתחו לרשות היחיד אחר (יט), חייב. החופר בור ברשות הרבים (כ), ונפל לתוכו שור או חמור ומת, חייב. אחד החופר בור, שיח ומערה, חריצין ונעיצין, חייב. אם כן, למה נאמר בור, מה

בור שֵׁשׁ בו כְּדִי לְהַמִּית, עֲשָׂרָה טַפָּחִים, אֶף כֹּל שֵׁשׁ
בו כְּדִי לְהַמִּית, עֲשָׂרָה טַפָּחִים. הֵיוּ פְּחוּתֵינִי מֵעֲשָׂרָה
טַפָּחִים, וְנִפְּל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וְמֵת, פָּטוּר. וְאִם
הִזְק בו, חֵיב **{כג}** :

ר"ע מברטנורה בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד וּפְתָחוֹ לְרִשׁוֹת הַיְחִיד אַחֲרָת. אֶף עַל גַּב דָּאִין
כָּאן צַד רִשׁוֹת הַרְבִּים, חֵיב. וּבִלְבַד אִם הִפְקִיר רִשׁוֹתוֹ, אוֹתָהּ שְׁפִי הַבּוֹר לְתוֹכָהּ :
אַחַד הַחוּפֵר בּוֹר. הוּא עֲשׂוּי עֵגֶל: שֵׁיחַ. אֶרֶץ וְקֶצֶר: מַעֲרָה. מַרְבַּעַת וּמְכֻסָּה
בְּקָרוֹי, אֶלֶּא שֵׁשׁ לָהּ פֶּה **{כא}**: חֲרִיצִין. רַחֲבִים וּמְרַבְּעִים כְּמַעֲרָה, אֶלֶּא שְׂאִינָן
מְקָרִין: נְעִיצִין. קֶצֶרִין מְלֻמְטָה וּרְחָבִים מְלֻמְעָה: מַה בּוֹר שֵׁשׁ בוֹ כְּדִי לְהַמִּית
עֲשָׂרָה טַפָּחִים. דָּסְתָם בּוֹר הוּא גְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפָּחִים **{כב}**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{יז}** לְרִשׁוֹת הַרְבִּים. וְכֹל שֶׁכֵּן אִם חָפַר בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים וּפְתָחוֹ לְרִשׁוֹת
הַרְבִּים. וְלֹא תִימָא דִּינְקָא חוּפֵר בְּרִשׁוֹתוֹ דְּהִנּוּ לִיה בּוֹר דָּאִית לִיה בְּעֵלִים, אֲבָל חָפַר
בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים פָּטוּר, דְּהָא תִּנְאָ סִיפָא חוּפֵר בּוֹר בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים וְנִפְּל כּו'. רַשִׁי.
וְכַתְּבוּ הַתּוֹסְפוֹת כְּלָלָא ^[דמלתא] כּו' בּוֹר בְּתַר פְּתָחָא אֲזַלִּינָן, דְּנִחְשָׁב הַבּוֹר כְּאֵלוֹ הוּא
בְּמָקוֹם שֶׁהִפְתַּח שָׁם: **{יח}** לְרִשׁוֹת הַיְחִיד. וְהִפְקִיר רִשׁוֹתוֹ, דְּלֹא מְצִי לְמִימַר מֵאֵי
בְּעִית בְּרִשׁוֹתֵי, וְנִפְּל דְּרָךְ פִּיּוֹ לְתוֹכוֹ. רַשִׁי. וְהוּא הַדִּין אִם מִתְחַלֵּה סְמִכְיָה לְרִשׁוֹת
הַרְבִּים, וְלֹא הֶצְרֵךְ לְפָרֵשׁ בְּהִפְקִיר רִשׁוֹתוֹ אֶלֶּא מִשּׁוּם דְּמִשְׁמַע לִיה לִישְׁנָא דְּפְתָחוֹ
לְרִשׁוֹת הַיְחִיד בְּאַמְצַע רִשׁוֹת הַיְחִיד, כְּדַמוּכַח בְּגַמְרָא. תּוֹסְפוֹת: **{יט}** וּפְתָחוֹ כּו'. הִנּוּ
מְצִי לְמִימַר הַחוּפֵר בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד וְתוֹ לֹא, אֶלֶּא אֲגַב אַחֲרֵינִי נִקְטַתְּ הִכִּי. וְעֵין תּוֹסְפוֹת
יוֹם טוֹב: **{כ}** בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים. דְּאָמַר קָרָא כִּי יִפְתַּח וְכִי יִכְרֶה, אִם עַל פְּתִיחָה חֵיב עַל
כְּרִיָּה לֹא כֹּל שֶׁכֵּן, אֶלֶּא שְׁעַל עֵסְקִי פְּתִיחָה וְכִרְיָה בָּא לוֹ, שְׂאִין לוֹ חֶלֶק בּוֹ אֶלֶּא שְׁכַרְהוּ
אוֹ שְׁפְתָחוֹ, דְּהֵינּוּ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים שְׂאִין הַקְּרָקַע שְׁלוֹ. גְּמָרָא. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:
{כא} וְלֹא זוֹ אֶף זוֹ קִתְּנִי. לֹא זוֹ בּוֹר שֶׁהוּא עֵגֶל דָּאִית בֵּיה הַבְּלָא, אֶלֶּא אֶף שֵׁיחַ דְּאֶרֶץ
נְמִי אִית בֵּיה הַבְּלָא. וְכֵן אֶף מַעֲרָה אֶף עַל פִּי שְׁהִיא מְרַבַּעַת. וְאֶף חֲרִיצִין שְׂאִינָן
מְקָרִין. וְאֶף נְעִיצִין דְּרוּיַח מַעֲלָאֵי טַפִּי מִתְתַּאֲי אִימָא בְּעֲשָׂרָה לִית בֵּיה הַבְּלָא, קָא
מִשְׁמַע לָן. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **{כב}** כְּלוּמַר מְקַרְקַעִית הַבּוֹר עַד שְׁפָתוֹ. וְעֵין
תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **{כג}** חֵיב. וְאֶפְלוּ בְּחַפְיָהּ כֹּל שֶׁהוּא. שְׁהַנֶּזֶק בְּכֹל שֶׁהוּא, דְּבָר מְצוּי
וְדוּעָה, וְאִין הַמִּיתָה בְּכֹל שֶׁהוּא מְצוּיָה, וְהָרִי הוּא כְּמוֹ אֲנוּס. הַרְמַב"ם: (עֵיקַר תּוּי"ט).

רמב"ם הַחוּפֵר בּוֹר בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד וּפְתָחוֹ לְרַח"ר כּו': הַחוּפֵר בּוֹר בְּרַח"ר וְנִפְּל לְתוֹכוֹ
שׁוֹר כּו': כֹּל זֶה מִבּוֹאֵר אֵין צְרִיךְ פִּירוּשׁ: (רמב"ם)

בוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֵׁתֶּפִּין **[כד]**, עֶבֶר עָלְיוֹ הָרֵאשׁוֹן וְלֹא כֶסֶהוּ, וְהַשְּׁנִי וְלֹא כֶסֶהוּ, הַשְּׁנִי חֵיב. כֶּסֶהוּ הָרֵאשׁוֹן, וּבֵא הַשְּׁנִי וּמִצָּאוֹ מְגַלָּה וְלֹא כֶסֶהוּ, הַשְּׁנִי חֵיב **[כו]**. כֶּסֶהוּ כְּרֵאוֹי, וְנִפְל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וְמֵת, פְּטוֹר. לֹא כֶסֶהוּ כְּרֵאוֹי **[כז]**, וְנִפְל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וְמֵת, חֵיב. נִפְל לְפָנָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה, חֵיב. לְאַחֲרָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה, פְּטוֹר. נִפְל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכָלְיוֹ וְנִשְׁתַּבְּרוּ, חֲמוֹר וְכָלְיוֹ וְנִתְקַרְעוּ, חֵיב עַל הַבְּהֵמָה וּפְטוֹר עַל הַכְּלִים. נִפְל לְתוֹכוֹ שׁוֹר חֲרָשׁ, שׁוֹטָה וְקָטָן, חֵיב. בֵּין אוֹ בֵּת **[לג]**, עֶבֶד אוֹ אָמָה, פְּטוֹר:

ר"ע מברטנורה **השני חיב**. והוא שְׁמָסַר לוֹ רֵאשׁוֹן לְשְׁנֵי כְּשֶׁהִלֵּךְ כְּסוּי **[כה]** הַבוֹר לְכֶסֶתוֹ וְלֹא כֶסֶהוּ הַשְּׁנִי: **כֶּסֶהוּ כְּרֵאוֹי וְנִפְל לְתוֹכוֹ**. כְּגוֹן שֶׁהִתְלַיַּע הַכְּסוּי **[כז]**: **נִפְל לְפָנָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה חֵיב**. שֶׁהָיָה חוֹפֵר בְּבוֹר **[כט]** וְשָׁמַע הַשׁוֹר קוֹל פְּטִישׁ וְנִבְעַת וְנִפְל בְּבוֹר וְמֵת, חֵיב. וְאִף עַל גֵּב דְּכִיּוֹן דְּמִשׁוּם גְּרָמָא דְּקוֹל הַכְּרִיָּה נִפְל הָיָה לוֹ לְמִימַר דְּאִסְתַּלַּק חֵיבָא דְּבוֹר מִנִּיהּ וְרָמְיָא אִפְשִׁיעֵינָא דְּקוֹל הַכְּרִיָּה וְהָיָה גְּרָמָא בְּעֵלְמָא וּפְטוֹר, אֲפִלּוֹ הֵכִי חֵיב, הוֹאִיל וּבִתְרוֹד הַבוֹר נִמְצָא הַנְּזֶק **[ל]**: **לְאַחֲרָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה פְּטוֹר**. אִם נִכְשַׁל הַשׁוֹר מִקּוֹל הַכְּרִיָּה עַל שְׁפֵת הַבוֹר וְנִפְל לְאַחֲרָיו חוּץ לְבוֹר וְמֵת, פְּטוֹר. שֶׁהָרִי לֹא נִמְצָא הַנְּזֶק בְּבוֹר, וְקוֹל הַכְּרִיָּה גְּרָמָא בְּעֵלְמָא הוּא וּפְטוֹר: **וְנִשְׁתַּבְּרוּ, וְנִתְקַרְעוּ**. בְּכָלִי שׁוֹר שֶׁיָּדָּ שְׁבִירָה, הָעַל וְהַמְּחַרְשָׁה. בְּכָלִי חֲמוֹר שֶׁיָּדָּ קָרִיעָה, חֲבִילַת בְּגָדִים וּמְרֻדְעַת שְׁעַל גִּבּוֹ: **וּפְטוֹר עַל הַכְּלִים**. דְּכִתִּיב (שְׁמוֹת כ"א) וְנִפְל שְׁמָה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, שׁוֹר וְלֹא אָדָם, חֲמוֹר וְלֹא כְּלִים **[לא]**: **שׁוֹר חֲרָשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן חֵיב**. שׁוֹר שֶׁהוּא חֲרָשׁ וְשֶׁהוּא שׁוֹטָה וְשֶׁהוּא קָטָן, חֵיב עָלָיו אִם נִפְל לְבוֹר. אֲבָל שׁוֹר שֶׁהוּא פָּקַח אֵינוֹ חֵיב עָלָיו, דְּאִיבְעִי לִיהּ לְעִיּוֹנֵי וּמִיּוֹזֵל **[לב]**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[כד]** **שתפין**. שֶׁהִפְקִירוּ רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִירוּ בּוֹרָן. גְּמָרָא. וְאִם הִפְקִירוּהוּ גַם כֵּן, אֵין כָּאֵן חֵיב, כִּינּוּן שֶׁבְּרִשׁוֹת חֲפָרוֹ, וְעַכְשָׁיו אֵין לָהּ בְּעֵלִים. פּוֹסְקִים: **[כה]** אֲבָל הַנִּיחוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ, לֹא. דְּכָל אֶחָד בְּשֵׁלוֹ הוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ כּוֹי, וְלֹא הוּי שׁוֹאֵל עַל חֶלְקוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן שֶׁיָּהָא כְּלוּ מְטַל עָלָיו לְשִׁמְרוֹ. הַלֵּכָּד אִם הִזִּיק, שְׁנִיָּהֶם חֵיבִין. אֲבָל מְסַר לוֹ אֶת הַכְּסוּי נַעֲשֶׂה זֶה שׁוֹמֵר, שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לְכֶסֶת. רַשִׁי: **[כו]** **ומצאו כוי חיב**. עַד שֶׁיָּדַע הָרֵאשׁוֹן וַיִּשְׁכַּח פּוֹעֲלִים וַיִּכְסְנוּ. כָּל שְׁיִמוֹת בֵּה אַחַר זְמַן זֶה, שְׁנִיָּהֶם חֵיבִים: **[כז]** וְקָא מִשְׁמַע לוֹ שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא כֶסֶהוּ כְּרֵאוֹי לְגַמְלִים אֲלֵא כְּרֵאוֹי לְשׁוֹרִים, וְשִׁכְיַחֵי גַמְלִים, וְהִתְלַיַּע מִתּוֹכוֹ, דְּלֵא אֲמַרְיֵן מִגּוֹ דְּהוּי פּוֹשַׁע לְגַמְלִים הוּי פּוֹשַׁע לְהִתְלַעָה, דְּכִיּוֹן שֶׁלֹּא בָּא הָאֲנָס מִחֲמַת הַפְּשִׁיעָה לֹא אֲמַרְיֵן תַּחֲלָתוֹ בְּפִשְׁיעָה וְסוּפּוֹ בְּאֲנָס חֵיב. הַרְמַבֵּ"ם. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[כח]** **לא כוי**. מִסִּיק בְּגִמְרָא שְׁאֵינוֹ כְּרֵאוֹי לְגַמְלִים, אִף עַל גֵּב דְּרֵאוֹי הוּא לְשׁוֹרִים, וְשִׁכְיַחֵי גַמְלִים, וְאֶתוֹ גַּמְלִים וְאֶרְעוּהוּ, וְאֶתוֹ שׁוֹרִים וְנִפְלוּ בֵּיהּ. וּפְשִׁיטָא דְּחֵיב. אֲלֵא אִיִּדִי דְּנָסִיב רִישָׁא כֶסֶהוּ כְּרֵאוֹי, נָסִיב סִיפָא נִמִּי לֹא כֶסֶהוּ כְּרֵאוֹי: **[כט]** לְשׁוֹן רַשִׁי, בּוֹר כְּרוּי וְנִכְנַס פּוֹרָה לְתוֹכוֹ לְהַעֲמִיק: **[ל]** כָּל הֵיכָא דְּלִיכָא לְאַשְׁתַּלּוּמֵי מֵהָאֵי מִשְׁתַּלֵּם מֵהָאֵי. גְּמָרָא: **[לא]** גְּמָרָא. מִדְּלֵא כְּתִיב וְנִפְל שְׁמָה הַנוּפֵל, אֲלֵמָא לְמַעוּטֵי אֶתִּי. וְהָא דְּפְטוֹר עַל הָאָדָם, הֵינּוּ מִמִּיתָה, דְּקָרָא בְּמִיתָה מִשְׁתַּעֲרִי,

דְּכַתִּיב וְהִמֵּת יִהְיֶה לוֹ. אֲבָל בְּנִזְקֵי אָדָם חָיֵב בְּעַל הַבּוֹר כְּדַחְזִינָן בְּפֶרֶק ג' דְּמַחְיָב בְּנִזְקֵי אָדָם בְּתַקְלָה שֶׁהוּא תּוֹלְדָה דְּבוֹר. אֲבָל בְּכָלִים פְּטוֹר מְכַל, דְּלֹא שִׁיךְ בְּהוּ נִזְק, דְּשְׁבִירְתָּן זֶה הִיא מִיִּתְתָּן: (לב) וְהִתְנוּ בְּבְרִיתָא, וּמְהִלְדָּ בַּיּוֹם: (לג) בְּן כּוֹ'. כְּלוּמַר אָף עַל גַּב דְּקַטְנִים הֵם וְלִיכָא לְמִימַר אֵיבְעִי לְהוּ לְעִיּוּנֵי וּמִיזַל, אֲפֹלוּ הֵכִי פְּטוֹר מְגֻזְרַת הַכְּתוּב שׁוֹר וְלֹא אָדָם כּוֹ'. רְשׁ"י. וְעֵינָן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עֵיקָר תּוֹי"ט).

רמב"ם בור של שני שותפין עבר עליו הראשון כו': כסהו הראשון ובא השני ומצאו מגולה כו': לפניו מקול הכריה הוא שיכשל בשפת הבור מקול החפירה שיחפור החופר בקרקע הבור ויפול בתוך הבור ואז יהיה בעל הבור חייב. אבל כשיפול לאחריו והוא שכבר עבר מן הבור וכשל וחזר לאחריו ונפל לאחר הבור הוא פטור אא"כ נפל לבור ואז הוא חייב על איזה בשני הפנים שיהיה ורחמנא אמר ונפל שמה שור או חמור וקבלנו בפירוש זה הפסוק שור ולא אדם חמור ולא כלים. ולא יהיה ג"כ חייב על הבהמה אלא כשתהיה חרשת או שוטה או קטן אבל שור שהוא גדול ופקח אינו חייב עליו כלום לפי שיכול לומר לו איבעי ליה לעיוני ומיזל: (רמב"ם)

פרק ה - משנה ז

אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כֹּל בְּהֵמָה לְנִפְלֵת הַבּוֹר, וְלִהְפָּרֶשֶׁת הַר סִינִי, וְלִתְשֻׁלוּמֵי כָפָל, וְלִהְשֵׁבֶת אֲבָדָה, לְפָרִיקָה, לְחִסְיָמָה, לְכֻלָּאִים, וְלִשְׁבָּת. וְכֵן חִיָּה וְעוֹף פִּיּוּצָא בְּהוּ. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר. אֲלֹא שֶׁדָּבַר הַכְּתוּב בְּהוּהָ:

ר"ע מברטנורה אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כֹּל בְּהֵמָה לְנִפְלֵת הַבּוֹר. דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת כ"א) כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעֲלָיו, לְכֹל מִיַּד דְּאִית לִיהּ בְּעֵלִים: וְלִהְפָּרֶשֶׁת הַר סִינִי. דְּכַתִּיב (שְׁם י"ט) אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה, וְחִיָּה בְּכָלִל בְּהֵמָה. אִם, לְרִבּוֹת אֶת הָעוֹפוֹת: וְלִתְשֻׁלוּמֵי כָפָל. דְּכַתִּיב (שְׁם כ"ב) עַל כֹּל דְּבַר פֶּשַׁע, כֹּל מִיַּד דְּבַר פְּשִׁיעָה הוּא: וְלִהְשֵׁבֶת אֲבָדָה. לְכֹל אֲבֹדַת אַחִיךָ (דְּבָרִים כ"ב): לְפָרִיקָה. עֲזַב תַּעֲזֹב עֲמוֹ (שְׁמוֹת כ"ג). אָף עַל גַּב דְּכַתִּיב (שְׁם) חֲמוֹר שׁוֹנֵאָדָּה, כֹּל בְּהֵמָה בְּכָלִל, דְּיִלְפִינָן חֲמוֹר חֲמוֹר מִשְׁבָּת שְׁנֵאֱמַר בּוֹ (דְּבָרִים ה') שׁוֹרֶךְ וְחֲמוֹרֶךְ וְכֹל בְּהֵמָתְךָ (ל"ד): לְחִסְיָמָה. לֹא תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ (שְׁם כ"ה), יִלְפִינָן שׁוֹר שׁוֹר מִשְׁבָּת: לְכֻלָּאִים. דְּהִרְבְּעָה, אָף עַל גַּב דְּכַתִּיב (עֵיקָר י"ט) בְּהֵמָתְךָ לֹא תִרְבִּיעַ כָּלָאִים, הֲוֵי נָמִי חִיָּה וְעוֹף בְּכָלִל, דְּיִלְפִינָן בְּהֵמָה בְּהֵמָה מִשְׁבָּת. וְכֵן לְעֵינָן כָּלָאִים דְּהִנְהִיגָה דְּלֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבְחֲמוֹר יַחְדָּו (דְּבָרִים כ"ב) יִלְפִינָן שׁוֹר שׁוֹר מִשְׁבָּת, דְּהוּא הַדִּין לְכֹל שְׁנֵי מִיָּנִים שֶׁל בְּהֵמָה חִיָּה וְעוֹף. וּמִיָּהוּ לְעֵינָן פְּסָק הַהֲלָכָה מִן הַתּוֹרָה אֵינּוּ חָיֵב אֲלֵא כְּשִׁחֲרֹשׁ וּמְנַהִיג בְּשְׁנֵי

מינים שאחד טמא ואחד טהור, דומיא דשור וחמור, אלא שאסרו חכמים כל שני מינים, בין ששניהם טמאים בין ששניהם טהורים: **ולשבת**. דכתיב שורף וחמורף וכל בהמתך, וחייה בכלל בהמה. וכל, רבויא הוא, לרבות עופות: **שדבר הכתוב בהיה**. בדבר הרגיל להיות: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ד] עין תוספות יום טוב שהאריך בילפותיהו דכלהו: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור כו': כל זה מבואר אינו צריך פירוש אלא מאמרו לכלאים שהוא רומז למה שאמר לא תחרוש בשור ובחמור יחדו. ואמר כי כל שני מיני בהמות כד לא יוכל לחרוש בהן ולא למשוך אותן ביחד וזה מדרבנן. אבל מן התורה אינו אסור לחרוש ולמשוך ולהנהיג אלא בהמה טהורה וטמאה בלבד דומיא דשור וחמור וכבר בארנו זה בפי' שמיני ממסכת כלאים: (רמב"ם)

ו

פרק

פרק ו - משנה א

הכונס צאן לדיר, ונעל [א] בפניה כראוי, ויצאה והזיקה, פטור. לא נעל בפניה כראוי, ויצאה והזיקה, חייב. נפרצה בלילה [ב] או שפרצוה לסטים [ג], ויצאה והזיקה, פטור. הוציאה לסטים, לסטים חייבים [ד]:

ר"ע מברטנורה **הכונס**. פטור. דהא נטרה ומאי הוי ליה למעבד: הוציאה לסטים. אף על גב דלא הוציאה ממש אלא שעמדו בפניה עד שיצאה, הוי כאילו הוציאה בידים וחייבים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] ונעל. פֿרש הַר"ב לַקָּמֹן, שֶׁהִיא בְּדִלְתַּת שְׂיִכּוּלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה. וְטַעֲמָא מְפָרֵשׁ בְּגִמְרָא, דְּהַתּוֹרָה מַעֲטָה בְּשִׁמְרִית שֶׁן וְרַגְלֵי, דְּכַתִּיב בְּהוּ וְשִׁלַּח וּבַעַר, עַד דְּעֵבִיד כְּעֵין וְשִׁלַּח, עַד דְּעֵבִיד כְּעֵין וּבַעַר, שְׂיִאֲכִילְנָה בְּיָדִים, כְּלוּמַר בְּפִשְׁעָה: **[ב]** בְּלִילָה. הָא בְּיוֹם חַיִּב, דְּקָלָא אֵית לָהּ לְמַלְתָּא וּמִסְתַּמָּא יָדַע שְׁנַפְרָצָה. אִי נִמְי בְּלִילָה אֶפְלוּ נוֹדַע לוֹ וְיִצְאָה הַבְּהֵמָה אֵין לוֹ לְטָרַח יוֹתֵר מִדְּאִי לְחֹזֵר אַחֲרֵיהּ בְּאַפְלָה. תּוֹסְפוֹת: **[ג]** לַסְּטִים. וְאַצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעֵינֵן דְּאַפְלוּ לַסְּטִים פְּטוּרִים כְּשֶׁלֹּא הוּצִיאָוּהָ. תּוֹסְפוֹת: **[ד]** חַיִּבִּים. וְאַף עַל גַּב דְּמִשְׁיכָה לֹא קִנְיָא אֶלָּא בְּמִצְוֹת הַמוֹכֵר, וּמֵאֵן אָמַר לִיהּ לְמַשְׁךְ כּוּי. וְנִרְאָה לִי דְסָבִירָא לִיהּ דְקִנְסָה הוּא שְׁקִנְסוּ חֲכָמִים לְגַזְלוֹ. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עִיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם הכונס צאן לדיר ונעל בפניה כראוי כו': כראוי הוא שישים באותו מקום שכנסה שם דלת שלא תפילה הרוח המצויה. ומה שאמר הוציאוה לסטים אינו רוצה לומר כשהוציאו הבהמות בידיהם כי זה מבואר. אבל ר"ל כשהיו סבה ליציאתו. כגון שיעמדו בפניהם עד שישובו מלפניהם לצד אחר ויאבדו אותם והיא כאילו הוציאו אותם בידיהם: (רמב"ם)

פרק ו - משנה ב

הַנִּיחָה בַּחֲמָה, או שְׁמַסְרָה לְחַרֵּשׁ, שׁוֹטָה וְקָטָן, וְיִצְאָה וְהִזְיָקָה, חַיִּב. מְסָרָה לְרוּעָה, נִכְנָס רוּעָה תַּחְתָּיו. נִפְלָה לְגִנָּה **[ו]** וְנִהְיִית, מְשַׁלֶּמֶת מֵה שְׁנֵהֲנִית. יֵרְדָה כְּדִרְכָּה וְהִזְיָקָה, מְשַׁלֶּמֶת מֵה שְׁהִזְיָקָה. כִּי־צַד מְשַׁלֶּמֶת מֵה שְׁהִזְיָקָה, שְׁמִין בֵּית סָאָה בְּאוֹתָהּ שְׂדֵה, כַּמָּה הֵיטָה יָפָה וְכַמָּה הִיא יָפָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, אֲכָלָה פְּרוֹת גְּמוּרִים **[ז]** מְשַׁלֶּמֶת פְּרוֹת גְּמוּרִים. אִם סָאָה סָאָה, אִם סָאָתִים סָאָתִים:

ר"ע מברטנורה הַנִּיחָה בַּחֲמָה. מַצְעָרָה לָהּ שְׁמִשָּׂא וְלֹא סָגִי לָהּ בְּנַעֲיָלָה כְּרָאוּי שֶׁהִיא בְּדִלְתַּת שְׂיִכּוּלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה בְּלִבָּד: **נִכְנָס הַרוּעָה תַּחְתָּיו.** וְלֹא אֲמָרִינֵן בְּכֵהֵי גִּוְנָא שׁוֹמֵר שְׁמִסֵּר לְשׁוֹמֵר חַיִּב, שְׁדַרְךָ הַרוּעָה הַגְּדוּל לְמִסֵּר לְרוּעָה הַקָּטָן שְׁתַּחְתָּיו **[ה]**, וְלִפְיֵךְ הַרוּעָה שְׁתַּחְתָּיו חַיִּב: **נִפְלָה לְגִנָּה.** וְכַגּוֹן שְׁהַחֲלָקָה וְנִפְלָה בְּאַנְס. אֲבָל דְּחוּ אוֹתָהּ חֲבֵרוֹתֶיהָ וְהַפִּילוּהָ, מְשַׁלֵּם מֵה שְׁהִזְיָקָה, דְּאִיהוּ פִּשְׁעָה בֵּה, דְּהוּי לִיהּ לַעֲבֵרִינְהוּ חֲדָא חֲדָא **[ז]**: **מֵה שְׁנֵהֲנִית.** לְפִי הַנְּאֻתָה וְלֹא לְפִי הַזְּקָה: **שְׁמִין בֵּית סָאָה בְּאוֹתָהּ שְׂדֵה.** אֵין שְׁמִין אֶת הָעֲרוּגָה

לבדה, מפני שמפסיד מזיק, ששמין אותה בכל שונה, ורחמנא אמר ובער בשדה אחר, ודרשינן מלמד ששמין אותה על גב שדה אחרת (ח). אלא ששמין בית סאה באותה שדה כמה היתה שונה קדם שנאכלה ממנה הערוגה הזאת, וכמה היא שונה עכשיו, והשתא לא משלים כלהו דמיה, דמי שלוקח בית סאה כשהיא בתבואתה אינו מזלזל בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דבר מעט (ט): רבי שמעון אומר אכלה פרות גמורים. שפבר בשלו כל צרכו, משלמת כל ההזק. והיכא שמינן אנב שדה, היכא דעדון לא נגמרו. והלכה כרבי שמעון: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ה) דמדקתני לרועה ולא קתני לאחר, שמע מניה מאי לרועה, לרועה שתחתיו, כדאיתא בגמרא: (ו) לגנה. באנס, מגג בעליה הסמוך לגנת חברו, או שהיתה רשות הרבים גבוהה מן הגנה ונפלה. רש"י: (ז) וכך פסקו הרי"ף והרמב"ם. אלא דלפי זה סיפא דתנן ירדה כו', הנה ליה למתני דאפלו הפילוה חברותיה משלמת, וסיעתא להרא"ש וסיעתו דדחפוה כו' פטור: (ח) בגמרא, דמדנקט בשדה אחר ולא נקט בשדה חברו, אשמועינן על גב שדה אחרת. ומדנקט לקרא גבי ובער ולא נקט גבי תשלומין, ולימא הכי מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם בשדה אחר, דשמין על גב שדה אחרת, דרשינן נמי דוקא בשדה אחר ולא ברשות הרבים: (ט) ולהכי אין שמין על גב שדה שלמה, דאם כן יפסיד הנזק, דלא יזלזל בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דבר מעט. רש"י. ועין תוספות יום טוב: (י) גמורים. דכינן דלא צריכי לשדה, לא עליהם אמה תורה ובער בשדה אחר אנב שדה אחר: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הניחה בהמה או שמסרה לחרש שוטה וקטן כו': דרך הרועים שיש להם משמשים תחת ידם ימסרו להם עדרי הצאן לשמרם. ואמר ג"כ כי הרועה הגדול כאשר מסר לרועים האחרים אשר תחת ידו הוא נכנס תחתיו וכשהזיקה יתחייב בנזקה הרועה השני אשר תחת הרועה הגדול ולא רועה הראשון שהוא רועה הגדול ולא נאמר בכגון זה שומר שמסר לשומר חייב לפי שמנהג הרועים כך. וענין הנפילה היא כגון שכשלה באבן או עץ ונפלה אבל כשדחה קצת הצאן לקצתה ונפלה והזיקה משלם מה שהזיקה שהוא היה (בעת) [סבת] ההיזק כשהעבירם כולם בפעם אחת ומנהגם לדחות קצתם לקצתם והיה ראוי לו להעבירם אחת אחת. כבר בארנו בפי' ב' היאך הוא הדין במה שאמר משלם מה שנהנית וענין השומא במה שהזיקה על זה הדרך. והוא שנדע השיעור מן השדה נאמר כמה שוה זרע ששים אמה מזה השדה מאותן ירקות או מאותן פירות. וכשנדע הדמים ההם אחר כן נאמר כמה שוה) זרע ששים אמה מזה השדה ממין הזרע הזה ונדע אותן דמים. אחר כן נאמר כמה שוה) זה החלק מן השדה שיש בו ס' אמה מן הזרע וזאת האמה שאכלה צמחים מכלל הששים אמה וידענו מה שבין השתי שומות וישלם המזיק. וכמו כן איזה שיעור שתאכל יושם בששים כמוהו וזהו ענין מה שאמר באותה שדה כלומר אם אכלה סאה יושם בששים סאין מאותה השדה ורמז על זה מה שאמר הש"י ובער בשדה אחר ולמדנו על פי הקבלה מלמד ששמין ע"ג שדה אחר וזה הדין הוא כדי להמציא בין הניזק והמזיק כי אילו היינו אומרים כמה שוה זו האמה שאכלה צמחים היה מחויב דמים הרבה ואילו אמרנו ג"כ כמה שוה זה השדה והוא זרע כך וכך סאה ונאמר אחר כך כמה ישוה כשנאכל ממנו אמה אחת נמצא שיהיה בין שתי השומות דבר מועט מאד לפי שאין שיעור אצל הלוקח לאמה אחת באלף כשיעורה בששים ואמנם שער זה בששים כמו שרוב השעורים אצלנו בששים כמו שנבאר במס' חולין. ור"ש אומר כי דין הוא זה (לפי) [לפרי] שצריך אל השדה גמר בשולו וזהו ששמין על גב השדה כמו שבארנו אבל פירות גמורים דינם כאילו הם תלושים ולא ישומו אותם אלא שיעור מה שאכלה בלבד והלכה כרבי שמעון: (רמב"ם)

פרק ו - משנה ג

המגדיש בתוך שדה של חברו שלא ברשות, ואכלתו בהמתו של בעל השדה, פטור. ואם הזקה **{יא}** בהן, בעל הגדיש חייב. ואם הגדיש ברשות, בעל השדה חייב:

ר"ע מברטנורה ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב. בגמרא מוקי לה בבקעה **{יב}**, שרגילין כלן לעשות בגרן אחד, זה גדישו וזה גדישו, וממנין שומר. וכיון שאמר השומר עיל וגדש, הוי כאילו אמר עיל ואנטר לך. אבל בשאר בני אדם, אפלו הגדיש ברשות אין בעל השדה חייב, עד דמקבל עליה נטירותא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{יא}** הזקה. והני מלי שהחלקה, כדפרש הר"ב במשנה ב' פרק דלעיל: **{יב}** ואפלו רבי דמשנה ג' פרק דלעיל מודה בהא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המגדיש בתוך שדה חברו שלא ברשות כו': כיון שיאמר שומר השדות בבקעה לשום אדם שיגדיש בתוך השדה ויתן לו רשות הרי הוא כאילו קבל עליו לשומרו. ולפיכך יהיה השומר חייב ואע"פ שלא אמר לו אני אשמור אבל בעל הבית כבר בארנו כי הוא אינו חייב עד שיקבל עליו לשמור: (רמב"ם)

פרק ו - משנה ד

השולח את הפערה ביד חרש, שוטה וקטן, פטור בדיני אדם **{יג}** וחייב בדיני שמים. שולח ביד פקח, הפקח חייב **{יד}**. אחד הביא את האור, ואחד הביא

אֶת הָעֵצִים, הַמְבִיא אֶת הָעֵצִים חַיֵּב {טו}. אַחַד
הַבִּיא אֶת הָעֵצִים, וְאַחַד הַבִּיא אֶת הָאוֹר, הַמְבִיא
אֶת הָאוֹר חַיֵּב. בָּא אַחֲרֵי וְלִבָּהּ, הַמְלַבֵּה חַיֵּב. לְבַתָּהּ
הָרוּחַ {טז}, כִּלְוֹן פְּטוּרִין. הַשּׁוֹלַח אֶת הַבְּעֵרָה וְאֹכְלָהּ
עֵצִים {יז}, אוֹ אֲבָנִים, אוֹ עֵפֶר, חַיֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כב)
כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמִצָּאָה קוֹצִים וְנֹאכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה
אוֹ הַשָּׂדֶה, שְׁלֵם יִשְׁלַם הַמְבַעֵיר אֶת הַבְּעֵרָה. עֲבָרָה
גְּדֵר שֶׁהוּא גְבוּהָ אַרְבַּע אַמּוֹת {יח}, אוֹ דֶרֶךְ הַרְבֵּי,
אוֹ נֶהָר {יט}, פְּטוּר. הַמְדַלֵּק בְּתוֹךְ שְׁלוֹ {כ}, עַד כִּמָּה
תַעֲבֹר הַדִּלְקָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, רוֹאִין
אוֹתוֹ כְּאִלוֹ הוּא בְּאֻמְצַע בֵּית כּוֹר {כא}. רַבִּי אֶלְיָעָזָר
אוֹמֵר, שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת {כב}, כְּדֶרֶךְ רְשׁוֹת הַרְבֵּי.
רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חֲמִשִּׁים אַמָּה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר,
שְׁלֵם יִשְׁלַם הַמְבַעֵיר אֶת הַבְּעֵרָה (שְׁמוֹת כב), הַכֹּל לְפִי
הַדִּלְקָה :

ר"ע מברטנורה בָּא אַחֲרֵי וְלִבָּהּ. נִפְחַ בְּאֵשׁ וְהַעֲלָה שְׁלֵהֶבֶת, כִּמּוֹ בְּלַבֵּת אֵשׁ (שְׁמוֹת
ג). וְאֵית סִפְרִים דְּגֵרְסֵי גְבוּהָ, מִגְזֵרֵת גִּיב שְׁפִתִים (וְשַׁעֲיָה נז), כְּשֶׁאֲדָם מְדַבֵּר מִנְעֻנֵעַ
בְּשִׁפְתָיו וְרוּחַ יוֹצֵא: אוֹ עֵפֶר. שְׁלַחְכָה נִירוֹ וְנִתְקַלְקַל: אוֹ דֶרֶךְ הַרְבֵּי. שֵׁשׁ
עֶשְׂרֵה אַמָּה, כְּדִגְלֵי הַמְדַבֵּר: רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר הַכֹּל לְפִי הַדִּלְקָה. לְפִי גְבוּהָ
הַדִּלְקָה וְגִדְל שְׁעוּרָה. שְׁכֶשְׁהָאֵשׁ גְּדוּלָה קוֹפְצָת לְמַרְחוֹק. וְהִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן:
(ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יג} אָדָם. לְפִי שְׁאִינָן בְּנֵי שְׁלוּחִים. תּוֹסֵפּוֹת: {יד} חַיֵּב. וְאֵף עַל גִּב דְּיִלְפִינָן
דְּשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ בְּכֹל הַתּוֹרָה כְּלָהּ, אֲמַרְיָנָן בְּגִמְרָא דְּשִׁאֲנֵי הַכָּא, דְּאִין שְׁלִיחַ
לְדַבֵּר עֲבָרָה, דְּדַבְרֵי הַרְבַּ וְדַבְרֵי הַתְּלָמִיד דְּדַבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין. אֲבָל בְּחַרְשׁ שׁוֹטָה וְקִטּוֹן
כִּינּוֹן דְּלָאוּ בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ לֹא שִׁיךְ בְּהוּ דְּדַבְרֵי הַרְבַּ כּוּי, אֲלֵא טַעְמָא כִּמּוֹ שְׁכַתּוּב
בְּסִמּוּךְ: {טו} הָעֵצִים כּוּי. דְּאִי לָאו אַחֲרוֹן, קָמָא לֹא עֵבִיד מִיַּדִּי. רַשִׁי: {טז} הָרוּחַ.
וּפְרַשׁ בִּירוּשְׁלַמִי דְּוָקָא בְּרוּחַ שְׁאִינָה מְצוּיָה, וְהִיא שְׁאִין הָעוֹלָם מִתְנַהֵג בָּהּ תְּמִיד
אֲלֵא לְפַעְמִים, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּא בְּעֵתִים הַרְבֵּה. וְאִין צְרִיךְ לוֹמַר רוּחַ סַעְרָה שְׁאִינָה
נוֹשֶׁבֶת אֲלֵא לְעֵתִים רְחוּקִים. הַמְגִיד: {יז} עֵצִים כּוּי. מְדַכְתִּיב הַקָּמָה אֵיתֵר שְׂדֵה
לְגוּפוֹ שֶׁל קֶרֶקַע, דְּהִינּוּ לְחַכָּה נִירוֹ וְסִכְסָכָה אֲבָנִיו. גְּמָרָא: {יח} גְבוּהָ אַרְבַּע אַמּוֹת.
מַעְצֵי הַדִּלְקָה. גְּמָרָא: {יט} אוֹ נֶהָר. יֵשׁ אוֹמְרִים דְּבַעֲיָנָן רְחַב שְׁמַנָּה אַמּוֹת וְיֵשׁ בּוֹ מַיִם.
וְיֵשׁ אוֹמְרִים אִם הוּא רְחַב שְׁמַנָּה אֲפִלוּ אִין בּוֹ מַיִם, וְאִם יֵשׁ בּוֹ מַיִם אֲפִלוּ כֹּל שֶׁהוּא:
{כ} בְּתוֹךְ שְׁלוֹ. אֵף עַל גִּב דְּעַד הַשְּׁתָּא נְמִי בְּתוֹךְ שְׁלוֹ אֲלִירִנָן (דְּבִשְׁל חֲבֵרוֹ אֲפִלוּ עֲבָרָה גְּדֵר חַיֵּב
וְאִין לוֹ שְׁעוּרָה), מִכָּל מְקוֹם הוּאִיל וְטַעַם הַפְּטוּר דְּהַכָּא מְשׁוּם דְּבְתוֹךְ שְׁלוֹ הוּא, נִקְט
מְלֵתָא בְּטַעְמָא. וְעִין תּוֹסֵפּוֹת יוֹם טוֹב: {כא} בֵּית כּוֹר. אִם יֵשׁ לוֹ חֲצִי בֵּית כּוֹר לְכֹל
רוּחַ, פְּטוּר. רַשִׁי: {כב} שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת. לֹא בְּאֻמְצַע שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה קָאֵמֵר, דְּהָא

מוקמינן לרישא דתנין דרדך הרבים כותיה, והתם אמצע מאן דכר שמייה. ומדרבי אליעזר נשמע נמי לרבי עקיבא דבתריה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן כו': השולח את הבערה ואכלה עצים או אבנים כו': עברה גדר שהוא גבוה ארבע אמות כו': המדליק בתוך שלו עד כמה תעבור הדליקה כו': מה שאמר ר"ש אומר הכל לפי הדליקה ר"ל שנראה שיעור האש שהבעיר ונשער כמה הוא סוף מה שיוכל לצאת. ונאמר על דרך משל כי אפשר על הרוב שתדליק מלהב שלה עד מרחוק עשרים אמה וכל מה שתאכל באותן העשרים אמה הוא חייב אם אכלה חוץ לרשותו. ואם הוסיפה חוץ לעשרים אמה הדליקה במרחק יותר פטור לפי שהוא דבר חוץ מן השיעור הידוע כאילו עברה נהר או גדר גבוה ד' אמות. והלכה כר"ש: (רמב"ם)

פרק ו - משנה ה

המדליק את הגדיש, והיו בו כלים ודלקו. רבי יהודה אומר, ישלם מה שבתוכו. וחכמים אומרים, אינו משלם אלא גדיש של חטין או של שערים **כד**. הנה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו, חיב **כה**. עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו, פטור. ומודים חכמים לרבי יהודה במדליק את הבירה **כז**, שהוא משלם כל מה שבתוכו, שכן דרדך בני אדם להניח בבתים:

ר"ע מברטנורה המדליק את הגדיש. שהדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חברו: רבי יהודה אומר ישלם כל מה שבתוכו. דרבי יהודה מחיב על נזקי טמון באש, דלית ליה דרשא דאו הקמה מה קמה גלויה אף כל גלוי: **וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש וכו'**. דאית להו דרשא דאו הקמה, ופטרי על נזקי טמון באש. אלא שמשערין מקום הכלים כאלו הוא גדיש, ומשלם גדיש כשעור גופו של כלים. ומדקאמרי סיפא ומודים חכמים לרבי יהודה במדליק את הבירה שהוא משלם כל מה שבתוכה, מוכח בגמרא שנהלקו רבי יהודה וחכמים גם במדליק בתוך של חברו, שרבי יהודה סבר כשהדליק בשל חברו משלם כל מה שבתוכו ואפלו ארנקי **כג**. ורבנן סברי כלים שדרבן להטמין בגדיש כגון מוריגין וכלי בקר הוא דמשלם, כלים שאין דרבן להטמין בגדיש לא משלם. והלכה כחכמים: הנה גדי כפות לו חיב. דבעלי חיים נמי אתרבו

מאז הקמה. ומשום דקם ליה בדרבה מניה ליכא למפטרין, דאינו חייב מיתה על העבד, הואיל ואינו פפות הנה לו לברח, ופטור עליו ממיתה ומן התשלומין. אבל אם היה עבד פפות לו, פטור אפלו על הגדי ועל הגדיש, דחייב מיתה על העבד **[כו]** וקם ליה בדרבה מניה. ובגדי לא שני לן בין פפות לאינו פפות. ואידי דנקט בעבד נקט בגדי: **במדליק את הבירה**. דמדליק בתוך של חברו הוא, והוי כמאבד בידים. ואפלו הכי טעמא משום דדרך בני אדם להניח כלים בפתיים. אבל בגדיש דאין דרך בני אדם להניח אלא כגון מוריגין וכלי בקר, אף על גב דמדליק לתוך של חברו, אינו משלים אליבא דחכמים אלא דברים שדרךן להטמין בגדיש: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[כג]** טעמיהו יש לפרש, דרבי יהודה לא פטר בטמון כלל, ורבנן במדליק בתוך של פטרי כדמשמע קרא כי תצא אש, ומשמע דאיירי במדליק בתוך שלו. אבל במדליק בתוך של חברו מחייבי בדבר שדרךן להטמין, דלא אשכחן דפטור ביה קרא טמון, ובדבר שאין דרךן להטמין פטרי מסבא דלא אבעי ליה לאסוקי אדעתיה שניח אדם ארנקי בגדיש. תוספות: **[כד]** חטין כו'. אם חטין חטין. אם שערים שערים. רש"י. דלא שיקד למימר בהו טמון, שהרי יודע שיש שם חטים או שערים. נמוקי יוסף: **[כה]** גדי כו'. שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש. הרמב"ם. ועין תוספות יום טוב: **[כו]** דכתיב נקם ונקם. רש"י: **[כז]** הבירה. מגדל גדול. רש"י: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו כו': כשהדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חברו בכגון זה חכמים אומרים אינו משלים אלא גדיש אבל לא כלים. אבל משערין מקום אותם הכלים כאילו הוא מלא גדיש אבל אם הדליק גדיש חברו משלים כלים שבתוכו ובלבד כלים שדרךן להניח בגדיש כמו המחרישה והמזרה. אבל זולת אלו המינים מן הכלים אינו חייב אלא בשיעור גופן מן הגדיש כמו שזכרנו. ואם הדליק את הבירה ישבע בעל הבירה על מה שהיה בתוכה שבועה בתורה וישלם המדליק כל שישבע עליו ובלבד שיהיה אמוד שיש לו כמה שטען שאבד בתוך הדליקה ואין הלכה כר"י: (רמב"ם)

פרק ו - משנה ו

גַּץ שֶׁיֵצֵא מִתַּחַת הַפִּטְיֵשׁ וְהִזִּיק, חַיֵּב **[כח]**. גַּמַּל שֶׁהָיָה טָעוּן פְּשִׁתָּן וְעָבַר בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים, וְנִכְנַס פְּשִׁתָּנוּ לְתוֹךְ הַחֲנוּת, וְדָלְקוּ בָּנָרוֹ שֶׁל חֲנוּנִי וְהִדְלִיק אֶת הַבִּירָה, בְּעַל הַגַּמַּל חַיֵּב **[כט]**. הַנִּיחַ חֲנוּנִי נָרוֹ מִבַּחוּץ, הַחֲנוּנִי חַיֵּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בֵּינָר חֲנִיכָה פֶּטוּר **[ל]**:

ר"ע מברטנורה ג'צ. ניצוץ של אש: רבי יהודה אומר בנר חנכה פטור. כיון דבמצוה קא עסיק. ואין הלכה כרבי יהודה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (כח) חיב. כמי שזרק אבן או חץ. הרמב"ם: (כט) חיב. מפני שהרבה במשאוי. הרמב"ם. ובהדליק כל הבירה בבת אחת. דאי לאו הכי חיב על מקום שהדליק נזק שלם, ועל השאר חצי נזק. טור: (ל) פטור. ולא דמי לברשות דמשנה ב' וגי' דפרק ג'. גמרא. ותנא קמא מחיב אף בנר חנכה, שהיה לו לישוב ולשמר. הרמב"ם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ג' שיצא מתחת הפטיש והזיק חייב כו': ואין הלכה כרבי יהודה: (רמב"ם)

פרק

פרק ז - משנה א

מרבבה מדת תשלומי כפל ממדת תשלומי ארבעה וחמשה, שמדת תשלומי כפל נוהגת בין בדבר שיש בו רוח חיים ובין בדבר שאין בו רוח חיים, ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה (ב) בלבד, שנאמר (שמות כא) כי יגנב איש שור או שיה וטבח או מכרו וגו'. אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל, ולא הטובח ולא המוכר אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה:

ר"ע מברטנורה מרבה. בְּדָבָר שֵׁישׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים וּבְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים. דְּכֹתִיב (שְׁמוֹת כב) עַל שָׁה עַל שְׁלָמָה עַל כָּל אַבְדָּה וְגוֹי יִשְׁלַם שְׁנַיִם **[א]**: **אֵין הַגֹּנֵב אַחַר הַגֹּנֵב וְכוּ'.** דְּכֹתִיב (שָׁם) וְגִנֵּב מִבֵּית הָאִישׁ, וְלֹא מִבֵּית הַגֹּנֵב: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] מְסַקִּינָן בְּגִמְרָא דְכָל, רְבוּיָא הוּא. וְדִלָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַ"ב בְּמִשְׁנֵה ט' פֶּרֶק ד' דְּבַבָּא מְצִיעָא. וְעֵינָן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[ב]** **בְּשׂוֹר וְשָׁה.** בְּגִמְרָא פְּרִיָּד, וְנִילֵף שׂוֹר שׂוֹר מְשַׁבֵּת, מַה לְהֵלֵן חֲתִיהָ וְעוֹף פִּיּוּצָא בְּהוֹן אָף כּוּ'. וּמְסִיק דְנִכְתוּב רַחֲמֵנָא כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׂוֹר וְטַבְּחוֹ וּמְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלַם תַּחְתָּיו וְאַרְבַּע צֵאן תַּחַת הַשָּׁה, שׂוֹר דְּסִיפָא וְשָׁה דְרִישָׁא לָמָּה לִי. שְׁמַע מִנֵּה שׂוֹר וְשָׁה אֵין, מִיַּדִּי אַחֲרִינָא לֹא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אמרו בספרא: "על כל דבר פשע – כלל, על שור על חמור על שיה על שלמה – פרט, על כל אבדה – חזר וכלל. כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופן ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות שאינן מטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות שאף על פי שהן מטלטלין אין גופן ממון". ומזה הדין יתבאר לך כי תשלומי כפל נוהג בדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים. (רמב"ם)

פרק ז - משנה ב

גִּנֵּב עַל פִּי שְׁנַיִם, וְטַבַּח וּמְכָר עַל פִּיָּהֶם אוֹ עַל פִּי שְׁנַיִם אַחֲרַיִם **[ג]**, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה. גִּנֵּב וּמְכָר בְּשַׁבָּת, גִּנֵּב וּמְכָר לְעִבּוּדָה זָרָה, גִּנֵּב וְטַבַּח בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, גִּנֵּב מִשָּׁל אָבִיו וְטַבַּח וּמְכָר וְאַחַר כֶּךָ מֵת אָבִיו, גִּנֵּב וְטַבַּח וְאַחַר כֶּךָ הַקָּדִישׁ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה. גִּנֵּב וְטַבַּח לְרַפּוּאָה אוֹ לְכֻלְבַּיִם, הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצָא טָרְפָּה, הַשּׁוֹחֵט חֲלִין בְּעִזָּרָה **[ה]**, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה. רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר בְּשְׁנֵי אֱלוֹ:

ר"ע מברטנורה גִּנֵּב עַל פִּי שְׁנַיִם. כְּלוּמַר שְׁנַיִם מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁגִּנֵּב: גִּנֵּב וּמְכָר בְּשַׁבָּת. אֲבָל טַבַּח שֶׁהוּא עָנוּשׁ סְקִילָה, קָם לִיה בְּדַרְבָּה מְנִיָּה: וְטַבַּח בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. שֶׁאֵין זְדוּנָה אֶלָּא פֶּרֶת. וְכַגּוּן דְּלֹא אֶתְרוּ בֵּיהּ וְלֹא לְקִי, דְּקִימָא לּוֹ כָּל חֲבִי מִלְּקִיּוֹת שׁוֹגְגִים חֲבִיבִים בְּתַשְׁלוּמֵין. אֲבָל חֲבִי מִיתוֹת בֵּית דִּין, אֶפְלוּ

שׁוֹגְגִים, פְּטוּרִים מִן הַתְּשׁוּלוּמִין : וְטָבַח וּמָכַר וְאַחַר כֵּן מֵת אָבִיו. אֲבָל מֵת אָבִיו וְאַחַר כֵּן טָבַח, תֵּנָא סִיפָא דְפִטוּר, דְּשִׁלּוּ הוּא טוֹבַח וְשִׁלּוּ הוּא מוֹכֵר, שְׁהָרִי יִרְשׁ אֶת אָבִיו {ד} : בְּשֵׁנֵי אֱלוֹ. בְּטָרְפָה וּבְחֻלִּין בְּעֶזְרָה. דְּקִסְבַּר רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁחִיטָה שְׂאִינָה רְאוּיָה לָאוּ שְׁמָה שְׁחִיטָה {ו}. אֲבָל לְרִפּוּאָה וְלְכֻלְבָּיִם, שְׁחִיטָה רְאוּיָה הִיא, דְּאִי בְּעֵי מְצִי אֲכִיל מְנַה : (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט {ג} שְׁנֵים אַחֲרִים. עֵינָן מַה שְּׁפַתְבְּנֵי בְּמִשְׁנָה ב' פֶּרֶק ו' דְּגִטִּין, דְּלֹא הָוִי חֲצִי דְבָר. וְעֵינָן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : {ד} פְּלוּמֵר מְשׁוּם דְּהָדָּ סִיפָא, הוּא דְתַנִּי לְהָדָּ רִישָׁא. דְּרִישָׁא לָאוּ חֲדוּשׁ הוּא, שְׁהָרִי כְּבָר נִתְחַיֵּב קִדְּם שְׁמַת אָבִיו וְקִדְּם שְׁהַקְדִּישׁ כּוּי. הָרֵא"שׁ : {ה} חֻלִּין כּוּי. וְאִף עַל גַּב דְּנֶאֱסְרוּ בְּהִנָּאָה כְּדִתְנֵן בְּמִשְׁנָה ט' פֶּרֶק ב' דְּקִדְּוִישׁוֹן, וּמְכִי שְׁחַט בָּהּ פּוֹרְתָא אֲסָרָה, אִידָּד לָאוּ דְמַרְיָה טָבַח, וְהָהוּא פּוֹרְתָא לֹא מְחִיבִינָן, דְּוִטְבָּחוּ כְּלָה בְּעֵינָן כְּמוֹ שְׁפַתְבֵּי הָר"ב בְּמִשְׁנָה ד'. וּמְסִיק כְּגוֹן שְׁשַׁחַט מְקַצֵּת סִימְנִין בְּחוּץ, וְגַמְרוֹן בְּפָנִים. גְּמָרָא : {ו} דְּגַמֵּר מְטָבַח טָבַח וְהָכֵן, בַּר מְלַגְבֵּי לָאוּ דְשַׁחוּטֵי חוּץ, דְּבָהֲכִי חִיבִיהּ רְחֻמָּנָא. תּוֹסְפוֹת : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כשישחוט הוא בידו ביום הכיפורים אינו חייב תשלומי ארבעה וחמשה, לפי שהוא מחוייב כרת. ועוד יתבאר לך במסכת מכות שכל מחוייב כרת לוקה, ועקר הוא אצלנו : אין אדם מת ומשלם. אמנם, יתחייב בתשלומי ארבעה וחמשה כשיתן לזולתו שישחוט לו ביום הכיפורים. וכמו כן, אם שחט לו זולתו בשבת או לעבודה-זרה חייב בתשלומין לפי שעקר בידו שאין הפרש בין שישחוט הוא בעצמו או שישחוט לו זולתו לענין תשלומין. והראיה על זה מה שאמרה תורה "או מכרו", ולמדנו מפי הקבלה "או" – לרבות את השליח.

וכשיגנוב משל אביו וטבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה לאחיו, ויחשוב להם חלקם בזה. וכבר בארנו בפרק שני ממסכת קדושין שחולין שנשחטו בעזרה אסורין בהנאה, אבל לפי שאיסור זה מדרבנן הוא, השוחט חולין בפנים חייב בתשלומי ד' וחמשה לרבנן, ואין הלכה כר"ש. (רמב"ם)

פרק ז - משנה ג

גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּיהֶם, וְנִמְצְאוּ זוּמְמִין, מְשַׁלְּמִין הַכֹּל {ז}. גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי שְׁנַיִם אַחֲרִים, אֱלוּ וְאֵלוּ נִמְצְאוּ זוּמְמִין, הָרֵאשׁוֹנִים מְשַׁלְּמִים תְּשׁוּלוּמֵי כָּפֶל, וְהָאַחֲרוֹנִים

מְשַׁלְמֵי תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֵשָׁה. נִמְצְאוּ אַחֲרוֹנִים זֹמְמִין, הוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְהוּן מְשַׁלְמֵי תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֵשָׁה. אַחַד מִן הָאֲחֲרוֹנִים זֹמֵם, בְּטֵלָה עֵדוּת שְׁנֵיהֶם. אַחַד מִן הָרֵאשׁוֹנִים זֹמֵם, בְּטֵלָה כָּל הָעֵדוּת, שְׂאֵם אֵין גְּנִיבָה אֵין טְבִיחָה וְאֵין מְכִירָה:

ר"ע מברטנורה הָאֲחֲרוֹנִים מְשַׁלְמִים שְׁלֵשָׁה. לְשׁוּר. וּכְגוֹן שֶׁהוֹזְמוּ אַחֲרוֹנִים תַּחֲלָה. דָּאֵי עַדֵי גְּנִיבָה הוֹזְמוּ תַּחֲלָה, בְּטֵלָה לָהּ עֵדוּת טְבִיחָה, דְּדִלְמָא בְּעָלִים מְכָרוּהוּ לוֹ, וְכִי מִתְזַמֵּי אֲמַאי מְשַׁלְמֵי: **בְּטֵלָה עֵדוּת שְׁנֵיהֶם**. וְהוּא מְשַׁלֵּם כֶּפֶל מִשׁוּם עֵדוּת רֵאשׁוֹנִים. וְהוּן פְּטוּרִין, דְּאֵין עֵדִים מְשַׁלְמֵי מִמּוֹן עַד שְׁיִזְמוּ שְׁנֵיהֶם: **בְּטֵלָה כָּל הָעֵדוּת**. וְהוּא פְּטוּר וְהִם פְּטוּרִים. וְאֲפִלוּ חֲזָרוּ וְהוֹזְמוּ אַחֲרוֹנִים אַחַר כֵּן, אֵין מְשַׁלְמֵי, שְׁהָרִי בְּטֵלָה עֵדוּתוֹן כְּבָר וְהִכְחָשׁוּ, כִּינּוּ דְלֹא גִנְבָה לֹא טְבַח, וְאִהְיֵי לֹא מְחִיבֵי **(ח)** אֶלָּא אֲעֲמִנוּ הֵייתֶם שְׁהוֹסְרָה גוּפָה שֶׁל עֵדוּת. וְכָל שְׂכָן אִם הוֹזְמוּ שְׁנֵים הָרֵאשׁוֹנִים תַּחֲלָה, שְׁעֵדוּת שְׁנֵיהֶם בְּטֵלָה. אֶלָּא שְׂבִזְמוּן שְׁלֹא הוֹזְמוּ אֶלָּא אַחַד, בְּטֵלוּ שְׁנֵיהֶם. אֲבָל כְּשֶׁהוֹזְמוּ שְׁנֵיהֶם, לֹא בְּטֵלָה עֵדוּת רֵאשׁוֹנָה אֶלָּא מְשַׁלְמֵי כֶּפֶל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ז) הכל. הַכִּי נִמֵּי כְּשֶׁהוֹזְמוּ תַּחֲלָה עַל הַטְּבִיחָה. רְשׁוּי: **(ח)** כְּלוּמַר אִהְכְּשָׁה לֹא מְחִיבֵי. וְאִף עַל גַּב דְּבִלְאוּ הַכִּי לִיכָא חִיבָא, דְּדִלְמָא בְּעָלִים מְכָרוּהוּ לוֹ, מְכַל מְקוּם נִפְקָא מִנָּה הִיכָא שְׁהֵעִידוּ עֵדִים שְׁלֹא נִמְכְּרָה לוֹ, כְּגוֹן שְׁלֹא זָזָה זָדָם מִיַּדֵי הַבַּעַל מֵעַת שֶׁבָּאת בְּהִמָּה זֹ לִידּוֹ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הוֹדִיעֵנוּ בְּזוֹ הַהִלְכָה שֶׁהוֹדֵאתוּ שֶׁמְכַר וְטַבַּח כְּמוֹ עֵדוּת עַד אַחַד עֲלֵיו בִּזְוָה, וְכְמוֹ שֶׁהֵעֵדוּת הָאֶחָת אִם יָבֹא שְׁנֵי וַיַּעֲד נִתְקִימָה הָעֵדוּת וַיִּתְחַיֵּב בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבַּעַת וְחֲמִשָּׁה, וְכְמוֹ כֵּן כְּשֶׁהוֹדָה שֶׁטַבַּח אוֹ מְכַר אִם בָּאוּ אַחַר כֵּן עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁטַבַּח וְמְכַר מִשְׁלֵם, וְלֹא נֹאמַר מוֹדָה בְּקִנְס פְּטוּר, וְכִינּוּן שֶׁהוֹדָה וְאֵין שֵׁם עֵדִים פְּטוּר, אֲלֹא כָּל זְמַן שִׁבְאוּ עֵדִים חַיִּיב. וְזֶהוּ כְּשִׁיכְפּוֹר עֵיקַר הַגְּנִיבָה קוּדָם שִׁבְאוּ עַדֵי גְּנִיבָה, וְאַחַר שִׁבְאוּ עַדֵי גְּנִיבָה הוֹדָה בְּגְנִיבָה וְטַבִּיחָה, אֲבָל אִם הוֹדָה בְּעֵיקַר גְּנִיבָה קוּדָם שִׁבְאוּ עֵדִים – פְּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי ד' וְחֲמִשָּׁה, אֲפִילוּ בָּאוּ עַדֵי טַבִּיחָה וְמְכִירָה אַחַר כֵּן. (רמב"ם)

פּרָק ז' - מִשְׁנָה ד'

גְּנִיב עַל פִּי שְׁנֵים, וְטַבַּח וְמְכַר עַל פִּי עַד אַחַד, אוֹ עַל

פִּי עֲצָמוּ, מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם
תְּשֻׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. גָּנֵב וְטָבַח בְּשֶׁבֶת, גָּנֵב
וְטָבַח לְעִבּוּדָה זָרָה, גָּנֵב מִשָּׁל אָבִיו, וּמֵת אָבִיו,
וְאַחַר כֵּן טָבַח וּמָכַר, גָּנֵב וְהִקְדִּישׁ **[י]** וְאַחַר כֵּן טָבַח
וּמָכַר, מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי
אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, קִדְּשִׁים שְׁחִיב
בְּאַחֲרֵי־וֹתָם, מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. שְׂאִין
חִיב בְּאַחֲרֵי־וֹתָם, פְּטוּר :

ר"ע מברטנורה על פי עד אחד. אף על גב דמלתא דפשיטא היא דאין משלם
ארבעה וחמשה על פי עד אחד, הא קמשמע לן דעל פי עצמו דומיא דעל פי עד
אחד, מה עד אחד אי אתי עד אחד בטר הכי מצטרף בהדיה ומחייב, על פי עצמו
נמי אי אתו עדים בטר הודאתו מחייבי ליה, דמוודה בקנס ואחר כך באו עדים
חייב. והני מלי באומר לא גנבתי, ובאו עדים שגנב, וחזר ואמר טבחתי ומכרתי,
ובאו עדים אחר כך שטבח ומכר, חייב, שהרי כשאומר טבחתי ומכרתי אינו
מחייב עצמו בכלום, שיודע הוא שמוודה בקנס פטור, ואין כאן הודאה של כלום.
אבל באמר גנבתי ובאו עדים שגנב, פטור. דחייב עצמו לשלם קרן מיהא
בהודאתו, הלכך הודאה גמורה היא ופטור מכפל, אף על פי שאחר כך באו
עדים: **ומת אביו.** והוא יורשו, ולא הוּא טביחה כלה **[ט]** באסורא: **גנב
והקדיש.** כי קא טבח דהקדיש קא טבח ולא דבעלים: **רבי שמעון אומר קדשים
שחייב באחריותם וכו'.** רבי שמעון לאו אמלתיה דתנא קמא קאי ולא פליג
עליה בגנב והקדיש ואחר כך טבח ומכר. אלא שמעיניהו רבי שמעון לרבנן
בדוכתא אחריתי דאמרי הגונב הקדש מבית בעלים פטור, דכתיב (שמות כב) וגנב
מבית האיש, ולא מבית הקדש, ועלה קאי רבי שמעון ואומר קדשים שחייב
באחריותו חייב, דקרינו ביה וגנב מבית האיש, דכיון דהבעל חייב באחריותם
כי קא טבח דמריה קא טבח. ובקדשים שחייב באחריותו נמי לא מחייב רבי
שמעון תשלומי ארבעה וחמשה אלא כששחטן תמימים בפנים לשם בעלים
אלא שנשפך הדם **[יא]**, או ששחטן בעלי מומין **[יב]** בחוץ. ואף על פי שלא
נפדו, סבר כל העומד לפדות כפדוי דמי והוּא שחיטה ראויה. אבל אם שחטן
תמימים בחוץ **[יג]** הוּא שחיטה שאינה ראויה. ושמעינן ליה לרבי שמעון
דאמר שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה ואינו חייב עליה תשלומי
ארבעה וחמשה. ואין הלכה כרבי שמעון: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ט] דכגון שיש יורשים אחרים עמו: **[י]** והקדיש. ולאחר יאוש אגרי,
דחלה הקדש על ידי יאוש ושנוי רשות ולא דמריה קא טבח. רש"י. ועין תוספות יום
טוב: **[יא]** וסבירא ליה כל העומד לזרק לזרק כזרוק דמי, והלכך הוי שחיטה ראויה. אבל
אי לא נשפך אלא נזרק, הא חזרה קרן לבעלים. גמרא: **[יב]** ובבעלי מומין מעקרא
עסקינו, דאי כשקדם הקדשן למומן תו לא חזי לפדיון, דסבירא ליה לרבי שמעון
בפרק ז' דתמורה משנה ג' קדשי מזבח בכלל העמדה והערכה, ומשנשחטה אינה
יכולה לעמד. אבל בבעלי מומין מעקרא מודה. רש"י: **[יג]** וכו' נמי אם שחטן בעל
מום בפנים: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מחלוקת רבי שמעון וחכמים אינה במי שגנב והקדיש, אבל היא במי שגנב קדשים ושחטן ומכרן. חכמים אומרים "וגונב מבית האיש" – ולא מבית ההקדש. ור' שמעון אומר קדשים שהוא חייב באחריותן נכסי בעלים הן, וגונב מבית האיש קרינא ביה. וכבר נתבאר בראשון מן מגילה שהנדבות אינו חייב באחריותן והוא כשיאמר הרי זה עולה או שלמים.

ואין רבי שמעון מחייב תשלומי ארבעה וחמשה למי שגנב בקדשים שהוא חייב באחריותן ושחטן אלא אם כן שחטן בעזרה לשם בעלים או כשהיו בעלי מומין ושחט חוץ מן העזרה, לפי שכל העומד לפדות כפדוי דמי, ודין בעלי מומין שיפדו כמו שיתבאר במקומו.

אבל אם שחט אותם בחוץ והם תמימים בלא מום אינו חייב כלום, לפי שהיא שחיטה שאינה ראויה. ודעת רבי שמעון כבר קדם שהוא פוטר למי ששוחט חולין בעזה, לפי שהיא שחיטה שאינה ראויה. אין הלכה כרבי שמעון. (רמב"ם)

פרק ז - משנה ה

מְכָרוּ חוּץ מֵאֶחָד מִמָּאָה שָׁבוּ, או שֶׁהִיָּתָה לוֹ בוּ שְׁתַּפּוֹת **{יז}**, הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, הַנּוֹחֵר, וְהַמְעַקֵּר, מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי כֹפֶל וְאִינוּ מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה. גָּנַב בְּרִשׁוֹת הַבְּעָלִים וְטָבַח וּמָכַר חוּץ מִרִשׁוֹתָם **{טו}**, או שֶׁגָּנַב חוּץ מִרִשׁוֹתָם וְטָבַח וּמָכַר בְּרִשׁוֹתָם, או שֶׁגָּנַב וְטָבַח וּמָכַר חוּץ מִרִשׁוֹתָם **{טז}**, מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה. אֲבָל גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר בְּרִשׁוֹתָם, פְּטוּר **{יז}**:

ר"ע מברטנורה מְכָרוּ חוּץ מֵאֶחָד מִמָּאָה שָׁבוּ. גָּנַב שֶׁמָּכַר כָּל הַשּׁוֹר חוּץ מִדָּבָר מֵעֵט שָׁבוּ, מִן הַדְּבָרִים הַנִּתְּרִים עִמּוֹ בְּשִׁחִיטָה, פְּטוּר, דְּכִתִּיב (שְׁמוֹת כ"א) וְטָבַחוּ אוֹ מְכָרוּ, עַד שֶׁיִּמְכַר כָּל הַדְּבָרִים הַנִּתְּרִים בְּטָבִיחָה. לְאַפּוֹקֵי שְׂאֵם הַשְּׂאִיר גְּזוּתִיָּה אוֹ קַרְנִיָּה, דְּלֹא הוּי שִׁיּוֹר, וְלֹא מִפֶּטֶר בְּהֵכִי: הַנּוֹחֵר. קוֹרְעוֹ מִנְּחִירָיו עַד

לבּו: וְהַמְעַקֵּר. עוֹקֵר סִימָנִים, פְּטוּר. וְאִפְלוּ לְרַבֵּן דְּאִמְרֵי שְׁחִיטָה שְׁאִינָה רְאוּיָה שְׁמָה שְׁחִיטָה, דְּהָא לָאוּ שְׁחִיטָה הִיא כְּלָל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יד} שְׁתַּפּוֹת. קִדְּם שְׁגָנְבוּ, לֹא קָרִינָן בֵּיהּ וּמְכָרוּ כְּלוּ בְּאִסּוּר. רַש"י. וְאִף עַל גַּב דְּכָבֵר שְׁמַעְנוּ זֶה לְעִיל בְּמַת אָבִיו קִדְּם שְׁמְכָרוּ. הֵתֵם הָיָה אֲמִינָא מְשׁוּם דְּיֵשׁ לוֹ שְׁתַּפּוֹת בְּכָל אֲבָר וְאֲבָר. אֲבָל הֵכָא שְׁמַעֲיָנָן אִפְלוּ אִין לוֹ שְׁתַּפּוֹת אֶלָּא בְּאֲבָר אֶחָד. הַרְמ"ה ז"ל: {טו} חוץ כו'. דְּכָשֶׁהוּצִיאוּ נַעֲשֶׂה עָלָיו גָּנֵב, וְאִפְלוּ הוּצִיאוּ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים. וְאִף עַל גַּב דְּאִין מְשִׁיכָה קוֹנָה בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, הִנֵּי מְלִי לְעִנְיָן קִנְיָה, אֲבָל לְהַתְחִיב בְּאֲנָסִין כִּיּוֹן שְׁהוּצִיאוּ מִרִשׁוֹת בְּעֵלִים חַיִּב. נְמוּקֵי יוֹסֵף. וְהַתּוֹסְפוֹת כְּתִבּוּ דְּהֵכָא בְּהוּצִיאוּ לְסַמְטָא דְּוָקָא: {טז} או כו'. נִקְטַת כְּלָהוּ גִּוְנֵי אִף עַל גַּב דְּלֹא צְרִיכִי: {יז} פְּטוּר. בְּשֵׁלֹא הִגְבִּיהוּ עֲסָקִינָן, דְּבַהֲגַבִּיהּ הָיָה קִנְיָן [כְּדִלְקָמוּ] וְחַיִּב. תּוֹסְפוֹת: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כל זה מבואר. (רמב"ם)

פרק ז - משנה ו

הָיָה מוֹשְׁכּוֹ וְיוֹצֵא, וּמֵת בְּרִשׁוֹת הַבְּעָלִים, פְּטוּר. הִגְבִּיהוּ אוֹ שְׁהוּצִיאוּ מִרִשׁוֹת הַבְּעָלִים, וּמֵת, חַיִּב. נִתְּנוּ לְבַכּוּרוֹת בְּנוֹ אוֹ לְבַעַל חוּבוֹ, לְשׁוֹמֵר חֲנָם, וְלְשׁוֹאֵל, לְנוֹשֵׂא שָׂכָר, וְלְשׁוֹכֵר, וְהָיָה מוֹשְׁכּוֹ, וּמֵת בְּרִשׁוֹת הַבְּעָלִים, פְּטוּר. הִגְבִּיהוּ אוֹ שְׁהוּצִיאוּ מִרִשׁוֹת הַבְּעָלִים, וּמֵת, חַיִּב {יט}:

ר"ע מברטנורה הָיָה מוֹשְׁכּוֹ וְיוֹצֵא. פְּטוּר מִכְּפָל {יח}: הִגְבִּיהוּ. אִפְלוּ בְּרִשׁוֹת בְּעָלִים. שְׁהַרִי הִגְבִּיהָה קוֹנָה בְּכָל מְקוֹם: נִתְּנוּ. גָּנֵב לַכֹּהֵן, בְּחֻמֶשׁ סְלָעִים שֶׁל פְּדִיּוֹן בְּנוֹ: הָיָה מוֹשְׁכּוֹ. הַכֹּהֵן אוֹ בַעַל חוּב אוֹ הַשׁוֹמֵר. וּמֵת בְּרִשׁוֹת בְּעָלִים: פְּטוּר. הִגְנֵב מִכְּלוּם: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יח} הַרְמַב"ם. וּמִשְׁמַע דְּאִלוּ בְּקָרוֹן נִתְחַיֵּב. וְלֹא יִדְעָתִי לָמָּה: {יט} חַיִּב. אֲגַנֵּב קָאִי, דְּמִתְחַיֵּב גָּנֵב בְּקָרוֹן שְׁלוּחִיו. רַש"י. וְאִם תִּאֲמַר אֲמַאי חַיִּב בְּמְשִׁיכָה, וְהָא אִין שְׁלִיחַ לְדַבֵּר עִבְרָה. וַיֵּשׁ לוֹמֵר דְּהִנֵּי לֹא יִדְעִי דְּאִתִּי לִידֵיָה בְּאִסּוּרָא, אֶלָּא סְבוּרִין שְׁהִיוּ שְׁלוּ, וְלֹא שִׁגְדָּ לּוֹמֵר דְּבָרֵי הַרֵב וְדְבָרֵי הַתְלַמִּיד דְּבָרֵי מִי שׁוֹמְעִין. תּוֹסְפוֹת. וְדָחוּ פְרוּשׁ זֶה. וְהַרְמַב"ם מְפָרֵשׁ לְמִשְׁנֵתָנוּ כְּשִׁידַע הַשׁוֹמֵר אוֹ הַבַּעַל חוּב שְׁהוּא גָּנֵבוּ, וְאִף עַל פִּי שְׁגוֹנֵב אַחַר הִגְנֵב פְּטוּר מִכְּפָל כּו', כִּיּוֹן שְׁהִגְנֵב לֹא קִנְיָהוּ עֲדִין הָרִי אֵלּוּ כְּגוֹנְבֵין מִרִשׁוֹת הַבְּעָלִים. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם למד אותנו בזאת ההלכה שני עקרים: האחד, כי הגנב לא יקרא גנב עד שיביא אותו דבר הגנוב ברשותו ויקנה אותו בדרך מדרכי קנין המטלטליו, וכבר קדם באורו בא' מקידושין. והשני, כי די' שומרים אינם קונים אותו הדבר הנתן להם לשמור בענין שיהיו חייבין בשמירתו ויתחייב כל אחד מהם בדינים המיוחדין להם כמו שיתבאר, אם לא קנו אותו המטלטלים באחד מן הדרכים שנקנין בהם המטלטלים שבמקח וממכר, כמו שנתבאר בראשון מקדושין. וזהו מה שאמרו תקנו משיכה בשומרין כדרך שתקנו משיכה בלקוחות. ושומר זה העקר, כי הוא עקר גדול ומועיל בדינים. (רמב"ם)

פרק ז - משנה ז

אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מגדלין בסוריא, ובמדברות שבארץ ישראל. אין מגדלין תרנגולים בירושלים **[כא]**, מפני הקדשים, ולא כהנים בארץ ישראל, מפני הטהרות. אין מגדלין חזירים בכל מקום. לא יגדל אדם את הכלב **[כג]**, אלא אם כן היה קשור **[כד]** בשלשלת. אין פורסין נשבים ליונים. אלא אם כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס:

ר"ע מברטנורה אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל. משום ישוב ארץ ישראל, שמפסידין את הזרעים **[כ]**: אבל מגדלין בסוריא. ארצות שכבש דוד. דלאו שמהי כבוש, ולא חישנין בה לישוב. ואם נפסידו שדות אחרים, ישלמנה: אין מגדלין תרנגולים בירושלים מפני הקדשים. שאוכלין שם. ודרך תרנגולים לנקר באשפה, ושמה יביאו עצם [כשערה] מן השרץ ויטמאו את הקדשים: ולא יגדלו כהנים תרנגולים בכל ארץ ישראל: מפני הטהרות. שהכהנים אוכלים תרומה וצריכים לשמרה בטרה: חזירים. מפרש טעמא בגמרא, כשצרו מלכי חשמונאי זה על זה היו רגילים בכל יום שהיו אלו שבחוץ מעלים להם תמידים לאלו שבפנים. יום אחד העלו להם חזיר, פיון שהגיע לחצי חומה נעץ צפרניו בחומה ונדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. באותה שעה אמרו ארור המגדל חזירים **[כב]**: את הכלב. מפני שנושד ומנבח ומפלת אשה מיראתו: נשבים. פחים **[כה]**. שלא לקדו בהם יוני בני הישוב: שלשים ריס. ארבעה מילין: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (כ) נראה דאפלו בבית קאמר דאסור. והינו דקפיד אישוב והפסדת זרעים, כלומר אפלו של עצמו: **(כא) בירושלים**. אפלו ישראל, מפני הקדשים, שישראל אוכלים שם בשר שלמים ותודה ומעשר בהמה. רש"י: **(כב)** ואם תאמר תיפוק ליה דאסור לעשות סחורה בכל דברים טמאים, כדתנן במסכת שביעית פרק ז' משנה ג'. תרץ רבנו תם ז"ל, דהינו דוקא בדברים העומדים לאכילה, אבל אם מגדלו למשח עורות בשמן או למכרו לישראל שימשח בהם שרי. וכל חלב מתר למכר היכא דלא קאי לאכילה. ובירושלמי נמי מפרש דסוסים וחמורים שרי לעשות בהן סחורה משום דסתמן למלאכה: **(כג) הפלב**. בטור ושלחן ערוך חשן משפט העתיקו, פלב רע. וכן הוא בגמרא בדברי נתן כו'. ולישנא דמתניתין [דיתנן] הפלב בה"א הידיעה דיקא נמי הכי. וכן הוא עוד בגמרא בהדיא מגדליו פלבים כפרים: **(כד) קשור**. דכינו דקשור אין מתיראין ממנו: **(כה) כף תרגם** יונתן נמלטה מפח [תהלים כד]. נמוקי יוסף: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אין מגדליו בהמה דקה בארץ ישראל. לפי שרועין בזרעים. וסוריא הם הארצות שכבש דוד וכבר בארנו ענינם בששי מן דמאי. ומה שאמר לא יגדל חזירים, הוא הדין לשאר דברים שאסורין באכילה, אבל דבר בחזירים כפי הידוע שהם אפשר לגדל כמו הבקר והצאן.

ואין פורשים נשבים – פחים או רשתות לצוד בהם יונים. אלא אם כן ירחיק מן הישוב – רצונו לומר, ישוב המדינה ארבעה מיל והם שלשים ריס, וזה להרחיק עצמם מן הגזל שלא יצוד יוני בני העיר. והזהיר שלא לגדל כל מפני הזקו. (רמב"ם)

ח פרק

א משנה - ח פרק

החובל בחברו חיב עליו משום חמשה דברים, בנזק, בצער, ברפוי, בשבת, ובבשת. בנזק כיצד.

סָמָא אֶת עֵינָיו, קָטַע אֶת יָדוֹ, שָׁבַר אֶת רִגְלוֹ, רוֹאִין
 אוֹתוֹ כְּאִלוֹ הוּא עֹבֵד נִמְכָּר בְּשׁוּק [א] וְשָׁמִין כַּמָּה
 הָיָה יָפָה וְכַמָּה הוּא יָפָה [ב]. צַעַר, כְּוָאוֹ בְּשִׁפּוּד אוֹ
 בְּמִסְסִימָר [ג], וְאֶפְלוֹ [ד] עַל צַפְרָנוֹ, מְקוֹם שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה
 חֲבוּרָה, אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם כִּיּוֹצֵא בְּזֶה רוּצָה לְטַל
 [ה] לְהִיּוֹת מְצַטְעָר כָּךְ. רַפּוּי, הִכָּהוּ חַיֵּב לְרַפְּאֵתוֹ.
 עָלוּ בוֹ צְמָחִים, אִם מִחֲמַת הַמַּכָּה, חַיֵּב. שְׁלֵא
 מִחֲמַת הַמַּכָּה, פְּטוּר. חִיתָה וְנִסְתָּרָה, חִיתָה
 וְנִסְתָּרָה, חַיֵּב לְרַפְּאֵתוֹ. חִיתָה כָּל צָרְכָה, אִינוֹ חַיֵּב
 לְרַפְּאֵתוֹ. שְׁבֵת, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלוֹ הוּא שׁוֹמֵר
 קְשׁוּאִין, שְׁכָבָר נָתַן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ וְדְמֵי רִגְלוֹ. בְּשֵׁת,
 הַכֹּל לְפִי הַמְּבִישׁ וְהַמְּתַבְּיֵשׁ. הַמְּבִישׁ אֶת הָעָרֶם [יג],
 הַמְּבִישׁ אֶת הַסּוּמָא, וְהַמְּבִישׁ אֶת הַיָּשׁוּן [יד], חַיֵּב.
 וַיָּשׁוּן שְׁבִישׁ, פְּטוּר. נָפַל מִן הַגֶּגֶז, וְהִזִּיק וּבִישׁ, חַיֵּב עַל
 הַנֶּזֶק וּפְטוּר עַל הַבְּשֵׁת, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים כה) וְשָׁלַחַה [טו]
 יָדָהּ וְהִחֲזִיקָהּ בְּמַבְשָׁיו, אִינוֹ חַיֵּב עַל הַבְּשֵׁת עַד
 שִׁיְהֵא מְתַכּוֹן :

ר"ע מברטנורה החובל. וכמה הוא יפה. שאם הנה צריך הנה מוכר עצמו בעבד
 עברי, וזה שהזיקו הפסידו ממון זה: **כיוצא בזה.** לפי מה שהוא מענג רב צערו
 וכאבו: **צמחין.** אבעבועות לבנות: **שבֵת.** כל ימי החלי רואין אותו כאלו הוא
 שומר קשואין ונותן שכירותו של כל יום, שהרי אין ראוי למלאכה אחרת [ו]
 אפלו בלא חלי, שהרי נקטע ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיהן: **הכל לפי**
המביש. אדם קל שביש בשתו מרבה: **והמתביש.** לפי חשיבותו בשתו מרבה.
 וכלהו חמשה דברים מקרא נפקי. נזק, דכתיב (שמות כא) עין תחת עין, ואין
 לומר עין ממש, דכתיב (במדבר לה) ולא תקחו כפר לנפש רוצח, לנפש רוצח אי
 אתה לוקח כפר אבל אתה לוקח כפר לראשי אברים [ז], שאם סמא את עין
 חברו נותן לו דמי עינו, והיני עין תחת עין. צער, נפקא לן מפצע תחת פצע (שמות
 כא), דקרא יתרא הוא לחיב על הצער ואפלו במקום נזק, דלא תימא הרי קנה
 ידו ויש עליו לחתכה, אלא אומרים הנה עליו לחתכה בסם וזה חתכה בברזל
 וצער, לפיכך משלם את הצער. רפוי ושבֵת, רק שבתו יתן ורפא ירפא (שם).
 ודוקא כשהחלי בא מחמת מכה [ח]. אבל אם פשע החולה בעצמו ועבר על
 דברי הרופא [ט], שוב אין המזיק חייב בשבֵת ורפוי שצריכין מחמת פשיעותא.
 בשֵת, דכתיב (דברים כה) וקצתה את כפה, ממון [י]. ודין תורה שאין יכולים
 לדון בשום דין שבעולם אלא דינים הסמוכים בארץ ישראל, דכתיב (שמות כב)
 עד האלהים יבא דבר שניהם, ואין נקראים אלהים אלא דינים הסמוכים

בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲלֵא שֶׁבְהִלּוֹאוֹת וּמִקַּח וּמִמְכָר וְהִקְנָאוֹת וְהוֹדָאוֹת וּכְפִירוֹת {יא} דָּנִין בָּהֶם בְּחוּצָה לְאֶרֶץ כְּאֵלוֹ הֵם שְׁלוּחִים שֶׁל בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְשִׁלְחֵיהֶם קֹעֲבֵדִין. וְזֶה בְּלִבְד בְּדָבָר הַמְצוּי וְיֵשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס, וְכֵן בְּהִמָּה שֶׁהִזִּיקָה בְּשֵׁן וְרָגַל שֶׁהֵם מוֹעֲדִים {יב}, או שֶׁהִזִּיק אָדָם בְּבִהֵמָה. אֲבָל בְּהִמָּה שֶׁהִזִּיקָה אָדָם, או אָדָם בְּאָדָם, אִין דָּנִין אוֹתוֹ בְּחוּץ לְאֶרֶץ כָּלָל, אֲלֵא מִנְדִּין אֶת הַחוּבֵל אוֹ אֶת הַמְזִיק עַד שֶׁיַּעֲלֶה עִם בַּעַל דִּינוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹ שִׁיתֵן דֶּרֶךְ פְּשָׁרָה קְרוֹב לְמָה שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינֵי הַדִּין, אֲבָל דָּבָר קְצוּב אִין פּוֹסְקִים עָלָיו. וְכֵן הַדִּין בְּכָל הַקְּנָסוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה וּבְכָלֶּה תַלְמוּדָא, אִין גּוֹבִין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לְאֶרֶץ, אֲלֵא שֶׁמִּנְדִּין מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהוֹן כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ: (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט {א} עבד כו'. דְּהָא מָה שֶׁהוּא חָשׁוּב יוֹתֵר וְנִתְבַּזָּה מִחֲמַת חֲשִׁיבוֹתוֹ זֶהוּ בְּכָלֶּל בְּשֵׁת. סַמִּיעַ: {ב} כְּמָה כו'. פְּרוּשׁ עֶבֶד הַנִּמְכָר בְּשׁוּק כְּמָה הָיָה יָפָה עִם הָאֵבֶר, וְכִמָּה הוּא יָפָה עֶבֶד הַנִּמְכָר בְּלֵא אוֹתוֹ אֵבֶר. וְשׁוּמָא זֶה לְהַקְל, דְּלִמְדִין מוֹבַעַר בְּשִׁדָּה אַחֵר, דְּאִמְרָה תּוֹרָה לְשׁוּם עֲרוּגָה אֲנִיב שְׁדָה, בְּמִשְׁנָה ב' פָּרָק ו'. הַרְאִישׁ: {ג} צַעַר כו' בְּמִסְמָר. כְּאֵב הַמֶּכֶה. רַש"י. וְנִרְאָה לִי שֶׁרְצוֹנוֹ לומר שֶׁאִינוֹ חוֹזֵר עַל כְּנוֹאוֹ אֲלֵא שֶׁתַּחַב לוֹ מִסְמָר שֶׁאִינוֹ חָס. וְתַרִי גּוֹנֵי נְקוּט. וְעַדִּין קִשָּׁה תַרְתִּי לְמָה לִי: {ד} וְאִפְלוֹ כו'. דְּכוּיָה, בֵּין אֵית בָּהּ חַבּוּרָה בֵּין אִין בָּהּ חַבּוּרָה מִשְׁמַע. וְכִי תִימָא חַבּוּרָה לְמָה לִי, לְדַמִּי יִתְרִי. גְּמָרָא. וּפְרָשׁוֹ הַתּוֹסְפוֹת שֶׁמְשַׁלֵּם יוֹתֵר לְפִי מָה שֶׁמִּתְגַּנֵּה מִחֲמַת הַרְשָׁם. וְאִנִּי תַמָּה עַל זֶה, דְּזֶה בְּכָלֶּל בְּשֵׁת הוּא. וְהַנְמוּקֵי יוֹסֵף כְּתִב בְּשֵׁם הַרְמִיָּה דְלִדְמִי יִתְרִי הִכִּי פְרוּשׁוֹ, שֶׁאִם חָבֵל זֶה בְּזָה וְשֶׁל זֶה מְרַבָּה מִשֶׁל זֶה, דְּשָׁמִין, וְלֵא אִמְרִינֵן יֵצֵא זֶה בְּזָה, וְהִכִּי מִשְׁמַע קָרָא, חַבּוּרָה תַחַת חַבּוּרָה, וְלֵא כּוּיָה תַחַת חַבּוּרָה, וְאִף עַל גַּב דְּתַרְוֵיהוּ מִקְרִי כּוּיָה כו'. וְהוּא הַדִּין לְשִׁתֵּי חַבּוּרוֹת שֶׁשָׁמִין וּמְשַׁלֵּם הַמּוֹתֵר. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: {ה} לְטַל. אִין שָׁמִין כְּמָה אָדָם רוּצָה לְטַל וְלֶהַצְטַעַר, דְּכָל אֲשֶׁר לְאָדָם יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ, וְאִין עֲרֹךְ לְשׁוּמָא זֶה. אֲלֵא שֶׁמִּין מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לְמַלְכוּת לְכוּתוֹ בְּשִׁפּוּד עַל צַפְרָנוֹ כְּמָה הָיָה נוֹתֵן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה לוֹ צַעַר זֶה. וְשׁוּמָא זֶה קִלְחָה לְהוֹצִיא מִמוֹן לְהַנְצִל מִצַּעַר מְלַקַּח מִמוֹן וּלְקַבֵּל צַעַר. וְהִינוּ כְּשׁוּמָא שֶׁכְּתִב הַר"ב בְּצַעַר דְּבִמְקוֹם נְזֶק כו'. וּבְגִמְרָא פְרִידָה, הָאִי לְטַל, לִיתָן מִבְּעֵי לִיָּה. וּמִשְׁנִינֵן לְטַל זֶה מְזָה מָה שֶׁנִּתֵּן זֶה: {ו} דְּמִירִי בְּסִתָּם בְּנֵי אָדָם שֶׁאִינָם בְּנֵי אֲמֵנוֹת, אֲבָל אִם הוּא בֶן אֲמֵנוֹת וְיָכוֹל לַעֲסֹק בְּמַלְאכְתוֹ אַחֵר חָלִיו מִשְׁעָרִין כְּפִי הַמְּלָאכָה שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת אַחֵר שִׁיתַּרְפָּא. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: {ז} מְסִיִּם בְּגִמְרָא שֶׁאִינָן חוֹזְרִין. כְּלוּמַר וְהוּי כְּעִין מִיתָה, שֶׁאוֹתוֹ אֵבֶר מִת: {ח} הִינוּ אִם עָלוּ בּוֹ צְמָחִים מִחֲמַת מֶכֶה דְתַנֵּן בְּמִתְנִיתִין. וְלִפְנֵי לֵה מְכַפֵּל לְשׁוֹן, וְרַפָּא יִרְפָּא: {ט} הִינוּ נְמִי שֶׁלֹּא מִחֲמַת מֶכֶה דְתַנֵּן. וְהוּא אֲמִינָא דְעֵבֶר עַל דְּבַרִי רוּפָא לֵאוֹ שֶׁלֹּא מִחֲמַת מֶכֶה הִיא, דְּהָא מְכַל מְקוֹם עַל יְדֵי הַמֶּכֶה בָּא לוֹ זֶה, שֶׁאֵלוֹ לֹא הִכָּה לֹא הָיָה צְרִיךְ לְהַזְהֵר בְּדַבְרֵי הַרוּפָא, קָא מִשְׁמַע לֹן דְּלֵא. וְיִלְיָף לִיָּה מִדְּכִתִּיב רַק: {י} וּבִסְפָרֵי יִלְיָף גְזֵרָה שׁוֹה דְתַחֲוֹס תַחֲוֹס. וּפְרָשׁ רַש"י נֶאֱמַר כָּאֵן לֹא תַחֲוֹס. וְנֶאֱמַר בְּעֵדִים זִמְמִין לֹא תַחֲוֹס, מָה לְהַלֵּן מִמוֹן אִף כָּאֵן מִמוֹן. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: {יא} בְּגִמְרָא, לֹא אִמְרוּ אֲלֵא הוֹדָאוֹת וְהִלּוֹאוֹת. וּפְרָשׁ רַש"י, הוֹדָאוֹת, הִבָּא לְדוֹן בְּעֵדֵי הוֹדָאָה שֶׁאוֹמְרִים בְּפִנְיֵנו הוֹדָה לוֹ. וְהִלּוֹאוֹת, שֶׁבָּא לְדוֹן בְּעֵדֵי הִלּוּאָה שֶׁאוֹמְרִים בְּפִנְיֵנו הִלּוּהָ לוֹ. עַד כָּאֵן. וּכְפִירוֹת, הִינוּ מוֹדָה בְּמִקְצַת וְכוּפֵר הַכֹּל. וְהִקְנָאוֹת, הִינוּ שֶׁהִקְנָה לוֹ בְּמִתְנָה. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: {יב} דָּאִי בְּקִרְוֹן, קִימָא לֹן פְּלִגָּא נְזָקָא קִנְסָא, וְאִין גּוֹבִין קִנְסָא בְּחוּץ לְאֶרֶץ. וְכִיּוֹן דְּמִנְגִיחוֹת דְתַמּוֹת לֹא מִיתֵינֵן לִיָּה לְבִי דִינָא, הִיכִי מִיַּעַד לִיָּה. מֵאִי אִמְרַת, דָּאִיעוּד הַתָּם וְאִיתִיהָ לְהִכָּא, דְּבַר שֶׁאִינוֹ מְצוּי הוּא, כְּדָאִיתָא בְּגִמְרָא: {יג} הַעֲרִים. אִם רַקַּק בּוֹ אוֹ סִטְרוֹ. דְּכִךְ מִתְבַּיֵּשׁ בְּרַקִּיקָה וְסִטְרִיהָ כְּשֶׁהוּא עָרִים כְּמוֹ כְּשֶׁהוּא לְבוּשׁ. תּוֹסְפוֹת. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: {יד} הִישָׁן. וְכִשְׁהִקִּץ וְהִרְגִישׁ בְּזָה שֶׁבִישׁוֹ כו'. אֲבָל אִי לֹא הִרְגִישׁ אַחֵר שֶׁהִקִּץ, שֶׁנִּסְתַּלְקָה הַבּוּשָׁה קִדָּם שֶׁהִקִּץ, הוּא בְּכָלֶּל בְּעֵינָא בְּגִמְרָא. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: {טו} וְשִׁלְחָה כו'. מוֹשִׁלְחָה יְזָה דִיק. וְהַרְמִיב"ם לֹא הֶעֱתִיק וְהַחֲזִיקָה בְּמִבְשָׁיו. וְתַנָּא שְׁנָאוֹ לומר דְּקָרָא בְּבִשְׁתֵּי אִירִי: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם החובל בחבירו חייב עליו משום ה' כו': המבייש את הערום המבייש את כו': כשיקטע ידו או רגלו יתחייב לו החמשה עונשין אבל כשיעשה בו אחד מאלה ההיזקים או שנים מהן כגון שבייש אותו בלבד לא יתחייב אלא בושת וכמו כן אם צער בלבד לא יתחייב אלא צער כמו שאמר דרך משל כואו בשפוד על צפרניו ועל זה הדרך הקשה. ואם יעבור המוכה על דברי הרופא ונוסף חליו או נולדה בסבתו מחלה לא יתחייב החובל שום דבר על אותו החולי המתחדש לפי שהחולה חמס על נפשו. ודע כי עיקר מעיקרי דתנו אין גובין קנסות בבבל וה"ה בשאר כל הארצות חוץ מא"י בלבד לפי שאמר יתברך עד האלהים ואין לנו דייניס שיקרא שמם אלהים אלא הדייניס הסמוכין בא"י. כמו שנבאר בסנהדרין. וכל דייני העולם כאילו הם עומדים במקום דייני א"י ואעפ"כ אין ממלאין מקומן אלא בדברים הנוהגים הרבה כדי שלא יאבדו זכויות בני אדם כגון ההלואות והמקח והממכר וההקנאות וההודאות והכפירות. וכשהזיקה בהמה בשן ורגל שהן מועדין לזה כמו שקדם וכמו כן כשהזיק אדם את הבהמה. אבל בהמה באדם או אדם באדם וכן כל קנס לא ישלם שום דבר אלא בב"ד בא"י לפי שאלה הדברים שמהם שלא יארעו אלא מעט ומהם שאין בהם חסרון כיס. והראוי לעשות בחובל בחברו שיושם כל מה שיתחייב משבת ובושת ורפוי וצער וקנס ויכלול הכל וישלם החובל בפעם אחת ויפטור אם היה הדין בא"י ואם הוא בחו"ל מנדין החובל עד שיתן מה שיחוייב על דרך פשרה או יעלה עם בעל דינו לא"י וכשיתן מה ששמין עליו מתירין לו נדויו ואפי' לא נתרצה החובל בזה. ומאשר ראוי לזכור בכאן כי הח"נ שחייב התם קנס הוא ואין גובין אותו בחו"ל אלא על דרך הנזכר. אבל ח"נ צרורות שנזכר כבר בפ' השני מזו המסכתא והוא כשהיו צרורות מנתזין מתחת ידו ושבר את הכלים משלם ח"נ מן העליה כי הוא הלכה ואינו קנס וגובין אותו בחו"ל ובלבד שיהיה ברשות הניזק. אבל ברה"ר הוא פטור על כל היזק הרגל כמו שנבאר לשם. ונזק שלם אינו קנס וגובין אותו בחו"ל אלא בשור המועד בלבד לפי שעיקר הוא בידינו אין מועד בבבל: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ב

זֶה חֹמֶר בְּאָדָם מִבְּשׂוֹר, שֶׁהָאָדָם מְשַׁלֵּם נֶזֶק, צֶעַר, רְפוּי, שְׁבֵת, וּבִשְׁת, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת, וְשׂוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא נֶזֶק, וּפְטוֹר מִדְּמֵי וְלָדוֹת:

ר"ע מברטנורה וְשׂוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא נֶזֶק. דְּכַתִּיב (ויקרא כד) אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ, וְלֹא שׂוֹר בְּעַמִּיתוֹ {טז}: וּפְטוֹר מִדְּמֵי וְלָדוֹת. דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת כא) כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים, אֲנָשִׁים וְלֹא שְׂוָרִים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {טז} וְקִשְׁיָא לִי, דְּהָא מְהֵךְ קָרָא שְׁהוּא בְּפִרְשֵׁת אָמַר לֹא יִלְפִינן מִנִּיהּ לְשׁוּם אֶחָד מֵאַרְבְּעָה דְּבָרִים, כְּדִפְרֵשׁ הַר"ב בְּרִישׁ פְּרָקִיו. וְנִרְאֶה לִי מִדְּכַתִּיב בְּהֵךְ

קרא דְהִקָּא עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן כּו' וְהִכִּי נִמְי כְּתִיב בְּפִרְשֵׁי מִשְׁפָּטִים, וְשָׁם נֶאֱמַר פָּצַע כּו' דְּמִנְיָה יִלְפִינָן לְצַעַר, הִלְכָּד שְׁפִיר דִּיקִינָן נִמְי לְכָל הָאֲרַבְעָה דְּבָרִים. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : (עִיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם זה חומר באדם מבשור שהאדם כו' : אמרו זה חומר באדם מבשור יש לו סמך על העיקר אשר קדם בפרק ג' מזו המסכתא שורו שבייש פטור וכבר בארנו בפרק ה' ג"כ שהשור פטור מדמי ולדות : (רמב"ם)

פרק ח - משנה ג

המִכָּה אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ **{יז}** וְלֹא עָשָׂה בָהֶם חֲבוּרָה, וְחוּבֵל בְּחֻבְרוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, חַיֵּב בְּכֹלָן. הַחוּבֵל בְּעֶבֶד עֶבְרִי, חַיֵּב בְּכֹלָן חוּץ מִן הַשַּׁבָּת, בְּזִמּוֹן שֶׁהוּא שָׁלוֹ. הַחוּבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל אַחֲרִים, חַיֵּב בְּכֹלָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין לְעֶבְדִים בִּשְׁתִּי :

ר"ע מברטנורה וְהַחוּבֵל בְּחֻבְרוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים חַיֵּב. וְאֵף עַל גַּב דְּבִכָּל הַתּוֹרָה כְּלָה הַעוֹבֵר עָבְרָה שְׁחִיב עָלֶיהָ מַלְקוֹת וְתַשְׁלוּמִין לוֹקָה וְאִינוּ מִשְׁלֵם, הִקָּא מִשְׁלֵם וְאִינוּ לוֹקָה, דְּבִפְרוּשׁ רַבְתָּה תּוֹרָה חוּבֵל בְּחֻבְרוֹ לְתַשְׁלוּמִין וְלֹא לְמַלְקוֹת, מִדְּכִתִּיב (דְּבָרִים יט) יָד בְּיָד, דְּהִלְנּוּ מִמוֹן, מִכְּדֵי כְּתִיב (עִיקָר כד) כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֹּן יַעֲשֶׂה לוֹ, יָד בְּיָד לָמָּה לִי **{יח}**, אֶלָּא לְהַבִּיא חוּבֵל בְּחֻבְרוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, שְׁמִשְׁלֵם וְאִינוּ לוֹקָה : רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵין לְעֶבְדִים בִּשְׁתִּי. דְּכִתִּיב (דְּבָרִים כה) כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו **{יט}**, בְּמִי שֵׁישׁ לוֹ אַחְוָה, יִצֵּא עֶבֶד שְׂאִין לוֹ אַחְוָה **{כ}**. וְאֵין הִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{יז}** אָבִיו כּו'. אִינוּ חַיֵּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּהוֹן חֲבוּרָה. סְנֵהֲדָרִין דָּף פ"ה. רִשִׁי : **{יח}** וְכֹן כְּתִיב הַרְמַב"ם. וְלֹא סָגִי בְּדִרְשָׁא דְּוֹלָא תַקְחוּ כֹּפֶר דְּנִסְבִּי בְּרִישׁ פְּרָקִין, דְּאִימָא הִנֵּי מִלִּי הִיכָא דְּלֹא אֶתְרוּ בֵּיהּ, אֶבֶל הִיכָא דְּאֶתְרוּ בֵּיהּ מִלְּקִי לְקִי. אֶבֶל תִּימָה, דְּנִסְבִּי תְרִי קִרְאִי דְּלֹא כְּתִיבִי בְּהֲדָדִי כּו'. וּבְכַתְּבוֹת דָּף ל"ב, מִכְּדֵי כְּתִיב כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֹּן יַעֲשֶׂה לוֹ, כֹּן יִנְתֵּן בּוֹ לָמָּה לִי, דְּבָר שֵׁישׁ בּוֹ נְתִינָה, וּמֵאִי נִיהוּ, מִמוֹן. וְזוֹ הַדְּרָשָׁא הִנֵּי לְהוֹ לְכַתֵּב. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : **{יט}** וּמֵהֵאִי קִרְא נִפִּיק לָן בִּשְׁתִּי, כְּמוֹ [שְׁכַתְּבִי תְר"ב] בְּמִשְׁנָה א' : **{כ}** פֶּרֶשׁ רִשִׁי עִם הַקְּהֵל, שְׂאִין בָּא בְּקֵהֵל כּו'. וְהַתּוֹסְפוֹת פֶּרֶשׁוּ שְׂאִין לוֹ אַחְוָה, שְׂאִין יוֹצְאֵי חֲלָצִיו קְרוּיִים אַחִים, מֵה שְׂאִין כֹּן בְּגָר. וּבְגִמְרָא, וּרְבָנָן, אַחִיו הוּא בְּמִצּוֹת, כְּלוּמַר בְּכָל הַמִּצּוֹת שֶׁאֵשָׂה חֲבִיבָתָהּ : (עִיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם המכה את אביו ואת אמו ולא עשה כו' : כבר בארנו כי מן העקרים שבדיננו אין אדם לוקה ומשלם אלא כשיעשה אדם דבר שחייב עליו מלקות ותשלומין לוקה ואינו משלם. זולתי חובל בחבירו ביוה"כ בלבד שזה משלם ואינו לוקה לפי שהמקרא מפורש בחובל שישלם עכ"פ והוא שנא' יד ביד. ובא הפירוש בזה הדבר הניתן מיד ליד ומאי ניהו ממון כי אחר שאמר כאשר עשה כן יעשה לו שלא היה צריך לומר יד ביד. וזהו ענין מה שאמרו בפירוש רבתה התורה חובל בחבירו (חייב) בתשלומין. ואין הלכה כרבי יהודה : (רמב"ם)

פרק ח - משנה ד

חרש, שוטה וקטן, פגיעתו רעה. החובל בהן חיב, והם שחבלו באחרים פטורין. העבד והאשה, פגיעתו רעה. החובל בהן חיב, והם שחבלו באחרים, פטורין, אבל משלמין לאחר זמן. נתגרשה האשה, נשתחרר העבד, חיבין לשלם :

ר"ע מברטנורה עבד ואשה שחבלו באחרים פטורים. שאין להם במה לשלם : נתגרשה האשה ונשתחרר העבד. וקנו נכסים. חיבין לשלם. שהרי מתחלה הן חיבין **[כא]**, אלא שאין להם מה לשלם. שנכסי מלוג של אשה משעבדים לבעל לפרות ולירשה **[כב]** : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[כא]** כלומר מה שאין כן חרש שוטה וקטן, דמתחלה לא היו חיבים לפי שאינן בני ענשין בשעת הזקו, הלכך אפלו לאחר זמן פטורין. הרא"ש : **[כב]** ולא אמרינן דתמכר בטובת הנאה, כלומר שאם נמות הבעל בחייה שיהיו לקונה אותם. משום דכל לגבי בעלה ודאי מחלה. וקומא לן המוכר שטר חוב לחברו וחרז ומחלו מחול. ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן. ועין תוספות יום טוב : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם חרש שוטה וקטן פגיעתו רעה כו' : כל זה מבואר ויש (לו דינים) [לדיינים] לייסר אותם כדי להסיר הזיקם מבני אדם : (רמב"ם)

פרק ח - משנה ה

הַמֶּכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְעָשָׂה בְהֵן חֲבוּרָה, וְהַחוּבֵל
בְּחֵבְרוֹ בְּשַׁבָּת, פְּטוֹר מִכֶּלֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִדוֹן בְּנַפְשׁוֹ.
וְהַחוּבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שְׁלוֹ, פְּטוֹר מִכֶּלֶן :

ר"ע מברטנורה מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִדוֹן בְּנַפְשׁוֹ. שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל, מִתְקַן הוּא
אֶצֶל יְצָרוֹ, שֶׁשֶׁכָּכָה חֲמַתּוֹ וְנַח רְגִזּוֹ בְּכָךְ **{כג}** : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{כג}** כְּלוּמַר מַה שֶׁאֵין כֹּן בְּחוּבֵל בְּבִהֵמָה וְחִיָּה דְרִישׁ פֶּרֶק י"ד דְּשַׁבָּת,
שֶׁאֵינוֹ חַיֵּב אֶלָּא בְּצָרִיךְ לְדָם : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הַמֶּכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְעָשָׂה בְהֵן חֲבוּרָה כו' : כִּבְר בַּאֲרָנוּ בַּפֶּרֶק י"ד מִמִּסְכַּת שַׁבָּת
כִּי הַחוּבֵל לֹא יִהְיֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ אֲלֵא כִּשְׁנֵתְכוּיִן לְקַחַת הַדָּם הַשּׁוֹתֵת מִן הַמֶּכָּה
שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּמַה שִׁירְצָה אֲבֵל אִם נִתְכוּיִן לְהַכְאִיב וְלְהַזִּיק בְּלֵבֵד הוּא מְקַלְקֵל וּפְטוֹר
מִצַּד חַיּוּב שַׁבָּת. וְזֶהוּ בַּחוּבֵל בְּבִהֵמָה וּבַחִיָּה אֲבֵל חוּבֵל בַּחֲבִירוֹ הוּא חַיֵּיב סְקִילָה
מִפְּנֵי שֶׁשֶׁכָּכָה רְגִזּוֹ וּרְפַתָּה רּוּחוֹ בְּהַזִּיקוֹ לְבַעַל רִיבּוֹ הוּא כִּמְתַקַּן כִּמוֹ שֶׁהַתְּבַאֵר בְּקוֹרֵעַ
בַּחֲמַתּוֹ וְעַל מַתּוֹ שֶׁהוּא חַיֵּיב לְפִי שֶׁתְּנוּחַ דַּעַתּוֹ בְּאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה וְאֵע"פ שֶׁהוּא קְלִקוּל
וּלְפִיכֵךְ הוּא פְּטוֹר מִכְּלוּם מַחֲמַת הַנּוֹזְקִים. וְדַע זֶה וְלֹא תַטְעֵה בּוֹ : (רמב"ם)

פרק ח - משנה ו

הַתּוֹקֵעַ לְחֵבְרוֹ **{כד}**, נוֹתֵן לוֹ סֶלַע **{כה}**. רַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי, מָנָה **{כו}**. סֶטְרוֹ, נוֹתֵן
לוֹ מֵאֲתֵימִם זוּז. לְאַחַר יָדוֹ **{כז}**, נוֹתֵן לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת
זוּז. צָרַם בְּאֲזָנוֹ, תָּלַשׁ בְּשַׁעֲרוֹ, רָקַק וְהִגִּיעַ בּוֹ **{כח}**
רָקוֹ, הֶעֱבִיר טְלִיתוֹ מִמְּנוֹ, פָּרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה בְּשׁוּק,
נוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. זֶה הַכָּלָל הַכָּל לְפִי כְבוֹדּוֹ.
אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֶפִּילוֹ עֲנִיִּים שְׁבִישְׂרָאֵל, רוֹאִין
אוֹתָם כְּאֵלוֹ הֵם בְּנֵי חוּרִין שֶׁיִּרְדּוּ מִנְּכִסְיָהֶם **{כט}**,

שֶׁהֵם בְּנֵי אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב. וּמַעֲשֵׂה בְּאֶחָד
 שְׁפָרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה בְּשׁוּק, בָּאת לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא,
 וְחִיבוּ לָתֵן לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זָוִי. אָמַר לוֹ רַבִּי, תֵּן לִי
 זָמַן. וְנָתַן לוֹ זָמַן. שְׁמָרָה עֹמֶדֶת עַל פֶּתַח חֲצָרָה
 וְשָׁבַר אֶת הַכֹּד בַּפְּנִיָּה, וּבּו כָּאֲסַר שְׁמֹן. גָּלְתָה אֶת
 רֹאשָׁהּ, וְהִיָּתָה מְטַפַּחַת וּמִנַּחַת יָדָה עַל רֹאשָׁהּ {לא}.
 הֶעֱמִיד עָלֶיהָ עֵדִים, וּבָא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ,
 רַבִּי, לָזוֹ אֲנִי נוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זָוִי. אָמַר לוֹ, לֹא
 אֶמְרֶת כָּלוּם. הַחוּבֵל בְּעַצְמוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רִשְׁאֵי
 {לג}, פָּטוֹר {לד}. אַחֲרַיִם שְׁחָבְלוּ בּוֹ, חִיבִין. וְהַקּוֹצֵץ
 נְטִיעוֹתָיו, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רִשְׁאֵי {לה}, פָּטוֹר.
 אַחֲרַיִם שְׁקָצְצוּ אֶת נְטִיעוֹתָיו, חִיבִים {לו}:

ר"ע מברטנורה התוקע לחברו. שְׁמַחְבֵּר אֲצַבְעוֹתָיו בְּפֶסֶס יָדוֹ וּמָכָה אוֹתוֹ
 בְּאַגְרוֹף: **נוֹתֵן לוֹ סֵלַע.** דְּמִי בְּשֵׁתוֹ. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי שְׂאוֹמֵר מְנָה: **סֵטְרוֹ.**
 שֶׁהָכֵהוּ בְּפֶסֶס יָדוֹ עַל לַחְיוֹ, וְאִיכָא בְּשֵׁת טָפִי: **צָרִם.** מְשָׁךְ. לְשׁוֹן אַחַר, פָּגָם: **הַפֵּל**
לְפִי כְּבוֹדוֹ. כָּל אֱלוֹ הַדְּמִים שֶׁהִזְכְּרוּ בַּמְּשֻׁנָּה אֵינָם אֶלָּא לְמַכְבֵּד בְּיוֹתֵר. אֲבָל
 לְאָדָם בְּזוּי פּוֹחֲתִין לוֹ: **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ'.** רַבִּי עֲקִיבָא פְּלִיג אֶתְנַא קַמָּא,
 וְסָבַר דְּבִין מְכַבֵּד בֵּין בְּזוּי, כְּלָן שְׁוִין לְדִינֵי קְנֻסוֹת הִלְלוּ. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי
 עֲקִיבָא: **וְנָתַן לוֹ זָמַן.** וְהֵי מְלִי לְבִשֵׁת, דְּלֹא חֲסָרִיה מְמוֹנָא, יְהִיבִין זָמַן. אֲבָל
 לְנִזְקִין, דְּחֲסָרִיה מְמוֹנָא, לֹא יְהִיבִין זָמַן {לב}: **שְׁמָרָה.** הִמָּתִין לָהּ עַד שֶׁרָאָה
 אוֹתָהּ עֹמֶדֶת עַל פֶּתַח חֲצָרָה: **וּבּו כָּאֲסַר שְׁמֹן.** שְׁמֹן קְנוִי בְּאֲסַר: **לָזוֹ אֲנִי נוֹתֵן**
אַרְבַּע מֵאוֹת זָוִי. שְׁעַל כָּאֲסַר שְׁמֹן זִלְזָלָה בְּעַצְמָהּ לְגַלוּת רֹאשָׁהּ וּמְרָאָה הִיא
 שְׂאִינָה מְקַפֶּדֶת עַל הַבִּשֵׁת {לג}: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כד} התוקע כו'. כל אלו ההכאות השנויים במשנתנו יש בהם בזוי וצער
 מַעֲט וְאִין בְּהֵם נֶזֶק. וּפְסָקוֹ חֲכָמִים דְּמִים קְצוּבִים. וְאוֹתוֹ הִמָּמוֹן קְצוּבִים הוּא, דְּמִי
 הַצֵּעַר וְהַבִּשֵׁת וְהַרְפוּי וְהַשְּׁבֵת, בֵּין צָרִיךְ לְרַפּוּאָה וְשְׁבֵת, בֵּין לֹא צָרִיךְ, כְּזֶה הוּא
 מְשַׁלֵּם. הַרְמַב"ם. וְהַטּוֹר בְּשֵׁם הַרִי"ף כְּתִב דְּרַפּוּי וְשְׁבֵת אֵינָם בְּכֻלָּל זֶה, וְהַפֵּל לְפִי
 הָעֵינָן: **{כה} סֵלַע.** סֵלַע מְדִינָה תַּנּוּ. גְּמָרָא: **{כו} מְנָה.** צוּרֵי קְאָמַר. וְתִימָה שְׁחִלּוּקִין
 כָּל כֶּף זֶה מְזָה, דְּסֵלַע מְדִינָה אֶחָד מְמַאֲתִים בְּמְנָה צוּרֵי. וְנִרְאָה, דְּזֶה דְּבַר בְּעֵינֵי וְזֶה
 בְּעֵשֶׂיר, וּמִכָּל מְקוֹם פְּלִיגֵי קִצָּת. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **{כז} לְאַחַר יָדוֹ.** שֶׁהָכֵהוּ בְּאַחַר
 יָדוֹ, וְהוּא קְלוּן יוֹתֵר. הַרְמַב"ם: **{כח} בּוֹ.** דְּאֱלוֹ בְּבִגְדוֹ, לֹא. מֵאֵי אֶמְרַת, נִהוּי כִּי בִישׁוֹ
 בְּדָבָרִים, זֹאת אוֹמְרַת בִּישׁוֹ בְּדָבָרִים פָּטוֹר. גְּמָרָא. וְטַעְמָא נִרְאָה לִי מִשׁוּם דְּכִתִּיב
 וְהַחֲזִיקָה בְּמִבְשָׁיו, דְּמִשְׁמַע דְּלֹא חִיבָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל בִּשֵׁת גּוֹפּוֹ כּוּ'. הַרְא"שׁ: **{כט}**
כָּאֱלוֹ כּוּ'. כִּי יֵשׁ עֲשִׂירִים שְׂאִינָן מִתְּבִישִׁים יוֹתֵר מִבְּנֵי חוּרִין שְׁיָרְדוּ. וְכֵן עֲנִיִּים. וְאִין
 יְכוּלִין לְדַקְדַּק עֲלֵיהֶם כָּל כֶּף אֵיזָה מִהֶן מִתְּבִישׁ כָּאֱלוֹ יָרַד וְאֵיזָה מִתְּבִישׁ יוֹתֵר אוֹ
 פָּחוֹת. וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה בְּהַעֲבִיר טְלִיתוֹ וּפְרַע, דְּאִין מְדַקְדַּק בְּדָבָר אִם הֵינּוּ שֵׁם בְּנֵי אָדָם
 חֲשׁוּבִים אוֹ לֹא, אֶלָּא שׁוֹיִם לְשׁוּמָא אַחַת. תּוֹסְפוֹת: **{ל} וְכֵן הוּא חֲבָלָה דְּבִגּוּפוֹ, דְּאִין**
לָךְ חֲבָלָה דְּבִגּוּפוֹ שְׁלֹא יַחְסֵר לוֹ מְמוֹן רַפּוּי וְשְׁבֵת. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: {לא}

מטפחת כו'. כלומר היתה מאספת השמן בטפח שלה והניחה ידה על ראשה לסוד: **[לב]** כלומר שאף על פי שזה השמן אם ילך לאבוד אינו שוה אלא אסר, והיתה יכולה לקנות בכאסר ותסוד בה בצנעא. ועין תוספות יום טוב: **[לג]** אף על פי כו'. פדתנא וכפר עליו מאשר חטא על הנפש נבמדבר ו, וכי באיזה נפש חטא זה, אלא שצער עצמו מן היין וכו', ואפלו בנזיר טהור, מידי דהנה אתענית חלום בשבת דצריך למיתב תענית לתעניתו. תוספות. ועין תוספות יום טוב: **[לד]** פטור. אף על פי שאין בו צד חיוב, שאין חס על גופו, אחרים שחבלו בו חיבין, תוספות: **[לה]** שאינו רשאי. דעבר על פל תשחית. רש"י. ועין תוספות יום טוב: **[לו]** חיבים. בדלא אתרו ביה, שאינו לוקה. תוספות: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם התוקע לחבירו נותן לו סלע רבי יהודה אומר כו': תוקע לחבירו הוא מי שמכה חבירו בפס ידו סגור בערפו. סטרו שהכהו בפס ידו על פניו. לאחר ידו שהכהו באחר ידו והוא קלון יותר. צרם באזנו שפסל אזנו והכה בו כעין עקיצה. ומה שאמר הכל לפי כבודו ר"ל פי אלו השעורים הנזכרים הם תכלית מה שהוא נותן לאדם חשוב ואם הוא אדם פחות יפחתו לו מאלו השעורים ולא יתנו לו אלא לפי כבודו. ור"ע חולק בזה ואמר שישראל כולם שוין באלו הדינים. ומן העקרים בדין שלא יאריכו ב"ד זמן בנזקין ואמנם עשה ר"ע זמן בבושת בלבד. ואין הלכה כר"ע בהשוותו כל אדם ולא כר"י. וכל אלו הם קנסות ודינם בא"י כמו שבארנו: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ז

אף על פי שהוא נותן לו **[לז]**, אין נמחל לו **[לח]** עד שיבקש ממנו, שנאמר **(בראשית כ)** ועתה השב אשת וגוי **[לט]**. ומנין שלא יהא המוחל אכזרי, שנאמר **(שם)** ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגוי. האומר סמא את עיני, קטע את ידי, שבר את רגלי, חיב. על מנת לפטר, חיב. קרע את כסותי, שבר את כדי, חיב. על מנת לפטר, פטור **[מא]**. עשה כן לאיש פלוני, על מנת לפטר, חיב **[מב]**, בין בגופו בין במקומו:

ר"ע מברטנורה על מנת לפטר חיב. אם שאלו חובל לנחבל, על מנת לפטר אותי אתה אומר סמא את עיני, והשיבו הנחבל הן, אף על פי כן חיב, שיש הן שהיא כלאו, ובלשון תמיהא אמר לו הן, שאין דרך בני אדם למחל על צער גופן **[מ]**.

אָבֵל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ שֶׁבֵר אֶת כַּדִּי, וּשְׁאַלּוּ הַמַּזִּיק עַל מְנַת לַפֶּטֶר אוֹתִי אֶתְּהָ אוֹמֵר, אָף עַל פִּי שֶׁהִשִּׁיבוּ נֶזֶק לָאוּ, זֶה הִלָּאוּ הוּא כְּהוֹן, וּכְאֵלוֹ אָמַר לוֹ וְכִי לֹא אֶמְרָתִי לָךְ עַל מְנַת לַפֶּטֶר, וּלְפִיכֵךְ פֶּטֶר, שְׁכֹן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְמַחֵל עַל נֶזֶקִי מִמּוֹן : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [לז] אף על פי כו'. סתמא היא, ולא רבי עקיבא קאמר לה. רש"י: [לח] **אין כו'.** צער שדואג על בשתו. רש"י: [לט] **השב וגו'.** ויתפלל בעדך. וממילא שפיסנו כדי שיתפלל. כי מי פתי יסור הנה לבקש מאדם שיתפלל עליו שלא ימות על חטאו אשר חטא נגד זה האדם עצמו ולא יפיסנו תחלה. ועין תוספות יום טוב: [מ] ולפיכך סמא את עיני לאו דוקא, אלא אפלו הכאה ופציעה בלא חסרון ראשי אברים נמי. וכן בסיפא לא נקט אלא נזקי ממונו, דבהכי פטור, ונקט סמא ללמדנו דאם אמר בפרוש על מנת לפטר דפטור אפלו בהני. ועין תוספות יום טוב: [מא] **פטור.** מתניתין דאתי לגדיה בתורת שמירה, והדר אמר לו שבר כו'. ומשום הכי אי לאו דאמר ליה על מנת לפטר הוה חייב, דשבר על מנת לשלם קאמר, דמתחייב כבר בשמירה. אבל אי לא אתי לגדיה מעולם בתורת שמירה, אלא עכשיו אמר ליה שבר, פטור, אפלו כי לא אמר על מנת לפטר. בגמרא. ועין תוספות יום טוב: [מב] **חייב.** אפלו אמר ליה על מנת שאני אשלם, חייב. דאין שליח לדבר עברה. ודומיא דרישא נקט. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד כו': אמרו יש הן שהוא כלאו והוא זה שיאמר לו בנזק גופו ע"מ לפטור כי מן הידוע כי אין אדם מוותר בכמות זה ולפיכך חייב: (רמב"ם)

ט פרק

א משנה ט - פרק

הגוזל עצים {א}, ועשאן כלים, צמר {ב}, ועשאן בגדים, משלם כשעת הגזלה. גזל פרה מעברת,

וְיִלְדָה, רַחַל טְעוֹנָה, וּגְזָה, מְשַׁלֵּם דְּמֵי פְרָה
הָעוֹמֶדֶת לִילָד, דְּמֵי רַחַל הָעוֹמֶדֶת לְגַזֵּז. גְּזֹל
פְרָה, וְנִתְעַבְרָה אֶצְלוֹ וְיִלְדָה (ו), רַחַל, וְנִטְעָנָה אֶצְלוֹ
וּגְזָה, מְשַׁלֵּם כְּשַׁעַת הַגְּזָלָה. זֶה הַכֹּל, כָּל הַגְּזָלָנִים
מְשַׁלְּמִין כְּשַׁעַת הַגְּזָלָה :

ר"ע מברטנורה הגוזל מְשַׁלֵּם כְּשַׁעַת הַגְּזָלָה. דְּמֵי עֲצִים וְצֶמֶר. וְאִין חִיב לְהַחְזִיר
לוֹ כְּלִים (ג), דְּקִנֵּי בְּשׂוּנֵי: דְּמֵי רַחַל הָעוֹמֶדֶת לְגַזֵּז. וְהַעֲדָף שְׁשׂוּה יוֹתֵר הַוָּלָד
וְהַגְּזָה, שְׁלוֹ הוּא, דְּקִנְיָהוּ בְּשׂוּנֵי (ה): זֶה הַכֹּל. לְאֶתוּיֵי גִנֵּב טָלָה וְנַעֲשֶׂה אֵיל,
עֵגֶל וְנַעֲשֶׂה שׁוֹר, וְטִבְחוֹ אוֹ מִכְרוֹ, שֶׁהוּא פְטוּר מִתְּשֻׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֻמְשָׁה (ז),
שְׁכִינּוֹ שְׁנַעֲשֶׂה שְׂנוּי בְּיָדוֹ, קִנְאוֹ, וְשְׁלוֹ הוּא טוֹבַח וְשְׁלוֹ הוּא מוֹכֵר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (א) עצים כו' מִסְקִינּוּ בְּגִמְרָא דְדוֹקָא בְּשׂוּנֵי דְלֹא הִדֵּר לְבִרְיָתוֹ כְּבִתְחִלָּה.
וְכַגּוֹן שְׁגֹזֵל עֲצִים שְׂאִינָם מְשַׁפִּין וְעֲשָׂאן כְּלִים בּוֹכְאֵנִי, דְּהֵינּוּ שְׁפוֹ, דְלֹא הִדֵּר לְבִרְיָתוֹ,
וְנִשְׁתַּנָּה שְׂמוֹ שְׁנִקְרָא בּוֹכְאֵנִי. וְהֵינּוּ דִתְנִן וְעֲשָׂאן כְּלִים: (ב) צֶמֶר כו'. הֵכִי נִמִּי שְׁגֹזֵל
צֶמֶר שְׂאִינּוֹ טוּוִי וְעֲשֶׂה מִהֵן לְבָדִים, שְׂאִינּוֹ חוּזֵר לְבִרְיָתוֹ לְהִיּוֹת כָּל נִימָא וְנִימָא בְּפָנֵי
עֲצָמָה, וְנִשְׁתַּנָּה שְׂמוֹ שְׁנִקְרָא לְבָד. וְהֵינּוּ דִתְנִן וְעֲשָׂאן בְּגָדִים: (ג) כְּדִילִיף לִיה בְּגִמְרָא
דְּרַ"ס מִקְרָא [עין לְקַמֵּן בְּאוֹת ל"ו]. רַש"י: (ד) הָעוֹמֶדֶת כו'. כְּלוּמַר לְאֶפּוֹקִי שְׁיִשׁוּמוֹ כְּאֶלוֹ
יִלְדָה, דְּהָא עַל יְדֵי הַלִּידָה קִנְיָה. וְזֶה לְשׁוֹן הַתּוֹסֵפוֹת, וְכָל שְׁבַח שְׁמִשְׁעַת גְּזָלָה עַד
שְׁתִּלָּד, לְגַזֵּל. עַד פְּאוֹ. וְטַעֲמָא, דְלַעוֹלָם מְשַׁלֵּם כְּשַׁעַת הַגְּזָלָה, כְּדַכִּיל בְּסִיפָא, וְקִיאֵי
אֶכּוּלְהוּ בְּבִי דְמִתְנִיתִין, וְלֹא אֶזְלִינּוּ בְּתֵר שַׁעַת קִנְיָה, אֲלֵא מִשְׁקִנְיָה חוּזְרָה הַשׁוּמָא
לְשַׁעַת הַגְּזָלָה. וְעֵין תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: (ה) רְצוּנוֹ לומר דְדוֹקָא הַוָּלָד וְהַגְּזָה קוֹנֶה בְּשׂוּנֵי
וּמְשַׁלֵּם מֵה שְׁהִיו דְּמִיָּהֶם, וְהַעֲדָף שְׁשׂוּה עֲכָשׂוֹ יוֹתֵר הוּא שְׁלוֹ. אֲבָל פְּרָה עֲצָמָה
חוּזֵרֶת בְּעִינָה. דְלִידָה וְגַזָּה לֹא שְׂנוּי הוּא בְּגוֹף הַפְּרָה כו'. נִמּוּקֵי יוֹסֵף. אֲבָל לְהִרְא"ש,
דְּמֵי פְרָה מִמֶּשׁ, דְּהוּי שְׂנוּי אֵף לְפָרָה עֲצָמָה וְקִנְיָה בּוֹ: (ו) וְיִלְדָה. הוּא הַדִּין אֶפְלוֹ לֹא
יִלְדָה, וְאִידֵי דְנִסִּיב רִישָׁא וְיִלְדָה, נִסִּיב נִמִּי סִיפָא וְיִלְדָה. גְּמָרָא. וְאֵף עַל גַּב דְּבִרְיָשָׁא
נִמִּי מְשַׁלֵּם כְּשַׁעַת הַגְּזָלָה, סִיפָא הָא קָא מְשַׁמַּע לָן דְּעַבְיָר וְטַעֲנָה הוּי שְׂנוּי כְּמוֹ לִידָה.
וְנִרְאָה לִי דְהֵכִי נִמִּי דִינָא דְמַחְזִיר הַפְּרָה לְפְרוּשׁ הַנְּמוּקֵי יוֹסֵף וְכַדְלַעִיל. דְּמֵאֵי שְׂנָא
שְׂנוּי הַמְלוּי אוֹ שְׂנוּי הַרְקוּת. וְקִשְׂיָא לִי, דְלִתְנִי נִמִּי בְּרִישָׁא מְשַׁלֵּם כְּשַׁעַת הַגְּזָלָה.
וְצָרִיד עֵיוֹן. וְעֵין תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: (ז) וְלֹא אֶמְרִינּוּ דְעַל כָּל פְּנִים יִשְׁלֵם אַרְבָּעָה
וְחֻמְשָׁה כְּשַׁעַת הַגְּזָלָה, לְפִי דְשְׁלוֹ הוּא טוֹבַח כו'. וּמִמִּילָא דְמַכְּל שְׁכֵן שְׂאִינּוֹ מְשַׁלֵּם
הַכֹּפֶל אֲלֵא כְּשַׁעַת הַגְּזָלָה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הַגּוֹזֵל עֲצִים וְעֲשָׂאן כְּלִים צֶמֶר וְעֲשָׂאן בְּגָדִים כו': אִמְרוּ זֶה הַכֹּל כָּל הַגְּזָלָנִים
מִשְׁלֵמִים כְּשַׁעַת הַגְּזָלָה לְלַמַּד כִּי מִי שֶׁגִּנֵּב בְּהֵמָה קִטְנָה וְגַדְלָה אֶצְלוֹ קִנְיָה בְּשׂוּנֵי
וְאִם שַׁחְטָה אוֹ מִכְרָה אַחַר שֶׁגַדְלָה שְׁלוֹ הוּא זוֹבַח וְשְׁלוֹ הוּא מוֹכֵר וְאִינּוֹ חַיִּיב
בְּתִשְׁלוּמֵי אַרְבַּעַה וְחֻמְשָׁה: (רמב"ם)

גזל בהמה והזקינה, עבדים והזקינו, משלים כשעת הגזלה. רבי מאיר אומר, בעבדים אומר לו, הרי שלך לפניך. גזל מטבע ונסדק, פרות והרקיבו, יין והחמיץ, משלים כשעת הגזלה. מטבע ונפסל, תרומה **(יא)** ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעבדה **(יב)** בה עברה, או שנפסלה מעל גבי המזבח, או שהיתה יוצאת לסקל **(יג)**, אומר לו, הרי שלך לפניך:

ר"ע מברטנורה בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך. דכקרקע דמו וברשותא דמריהו קימי. והלכה כרבי מאיר **(ח)**: **מטבע ונסדק.** שנוי הנפר הוא: **פרות והרקיבו.** כשהרקיבו מקצתו [אומר לו הרי שלך לפניך **(ט)**]. אבל הרקיבו כלם, משלים כשעת הגזלה: **מטבע ונפסל.** שאינו עובר באותה מדינה, אבל עובר הוא במדינה אחרת **(י)**: **ונעבדה בה עברה.** שנרבעה או נעבדה [לעבודה זרה] שהיא פסולה לקרבן: **שנפסלה למזבח.** במום שאינו נפר כגון בדוקין שבעין: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ח) משום דבגמרא מהפכינן לה כו' ותני וחכמים אומרים בעבדים כו': **(ט)** כיון דאורחיהו בהכי, כהזק שאינו נפר חשבינן ליה, ואומר לו הרי כו', והוי כחמץ בפסח. אבל מתניתין בשהרקיבו כלן שהוא הזק נפר כיון והחמיץ מירי. נמוקי יוסף: **(י)** שיכול לומר לו לך והוציאו שם. רש"י: **(יא) תרומה כו'.** הטעם דאלו אף שנפסלו אצל הגזלן לגמרי, מפל מקום תבואת תרומה ולחם חמץ לא נשתנה משאר תבואות ולחמין, והרי הן כמו שהיו בשעת גזלה וכמו שהן עכשיו שאר תבואות ולחמין, משום הכי מצי אמר ליה הרי כו'. מה שאין כן בפסלתו מלכות, כיון דצורת מטבע זו אינה יוצאה כלל בכל מדינות המלך ונטבעה צורה אחרת במקומה, הרי נפר הפסדה. סמ"ע: **(יב) ונעבדה כו'.** בעד אחד, שלא נסקלה. אבל פסולה לקרבן. וטעמא דאמר ליה הרי כו', דכל בהמות לאו למזבח קימי. רש"י: **(יג) לסקל.** סבירא ליה להאי תנא דגומרין דינו של שור שלא בפניו ואין צריך להביאו לבית דין, דאמר ליה מאי עבדי ליה, גמרא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו כו': כשהרקיבו מקצת הפירות אומרים לו הרי שלך לפניך ואם הרקיבו כולם משלים כשעת הגזלה. ומטבע ונפסל הוא שלא יעבור באותה מדינה אבל עובר הוא במדינה אחרת. והלכה כר"מ: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ג

נָתַן לְאִמָּנוּן לְתִקּוֹן, וְקִלְקְלוּ, חֵיבִין לְשֵׁלָם. נָתַן
לְחָרָשׁ שְׂדֵה, תִּבָּה וּמִגְדָּל לְתִקּוֹן, וְקִלְקַל, חֵיב לְשֵׁלָם.
וְהַבְּנָאִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לְסוֹתֵר אֶת הַכֶּתֶל, וְשִׁבֵר אֶת
הָאֲבָנִים אוֹ שְׁהֲזִיק, חֵיב לְשֵׁלָם. הִיא סוֹתֵר מִצַּד זֶה
וְנִפֵּל מִצַּד אַחֵר, פְּטוּר. וְאִם מִחֲמַת הַמִּכָּה, חֵיב {טו}:

ר"ע מברטנורה נָתַן לְאִמָּנוּן לְתִקּוֹן. נָתַן לָהֶם עֲצִים לַעֲשׂוֹת כָּלִי. וְלֵאחֵר שֶׁנִּעְשָׂה
הַכָּלִי קִלְקִלוּהוּ, חֵיבִים לְשֵׁלָם דְּמֵי הַכָּלִי וְלֹא דְמֵי עֲצִים בְּלִבָּד {יד}: נָתַן לְחָרָשׁ.
הַשְּׂתָא אֲשֶׁמוּעֵינָן שָׂאֵם נָתַן כָּלִי עֲשׂוּי לְאִמָּנוּן כְּדֵי לְתִקְנוּ, וְקִלְקְלוּ, חֵיב לְשֵׁלָם
דְּמֵי הַכָּלִי. וְתִנָּא סִיפָא לְגִלּוּיֵי רִישָׁא, דְּלֹא תִימָא רִישָׁא מִיָּרֵי בְּכָלִי עֲשׂוּי: שְׂדֵה.
עֲגָלָה שֶׁל עֵץ הָעֲשׂוּיָה לְמַרְכָּב נָשִׁים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יד} דָּאִין אִמָּנוּן קוֹנֵה בְּשִׁבְחַ כָּלִי. גְּמָרָא. וְלֹא דְמֵי לְגִזְלוֹן שֶׁמִּשְׁלָם כְּשֶׁעָת
הַגִּזְזָלָה, דְּהִכָּא לֹא כִּוְנוּ מַעוֹלָם לְגִזְלוֹ וְלֹא זָכָה בָּהּ. וְעֵינָן מַה שֶׁכְּתִבְנוּ לְקַמּוֹן בְּדַבְרֵי רַבִּי
מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה: {טו} חֵיב. שְׂזָה כְּזוֹרֵק חָץ וְהִזִּיק בּוֹ הוּא. הַרְמַב"ם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נתן לאומנים לתקן וקלקלו חייבין לשלם כו': אין הפרש בין שיתן לאומן
כלי העשוי לתקן אותו וקלקלו או שיתן לאומנים עצים או ברזל לעשות לו ממנו
כלי ויעשו אותו ויגמרו מלאכתו ואח"כ יקלקלוהו (והוא) ישלם דמי הכלי בשני
הענינים: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ד

הַנּוֹתֵן צָמַר לְצַבֵּעַ, וְהִקְדִּיחְתּוּ יוֹרָה, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי
צָמְרוֹ {זט}. צָבָעוּ כְּאוֹר, אִם הִשְׁבִּיחַ יוֹתֵר עַל הַיְצִיָּאָה
{יז}, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְצִיָּאָה, וְאִם הַיְצִיָּאָה יִתְרָה עַל

השֶׁבֶח, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח. לְצַבֵּעַ לוֹ אָדָם, וּצְבָעוּ שָׁחַר, שָׁחַר, וּצְבָעוּ אָדָם, רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צִמְרוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, אִם הַשֶּׁבַח יֵתֵר עַל הַיְצִיאָה, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְצִיאָה **[כא]**, וְאִם הַיְצִיאָה יֵתֵר עַל הַשֶּׁבַח, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח :

ר"ע מברטנורה וְהַקְדִּיחְתוּ יוֹרָה. שֶׁשָּׂרְפָתוּ יוֹרָה. שֶׁהִרְתִּיחוּ יוֹתֵר מִדָּאִי : נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צִמְרוֹ. וְהָכָא לִיכָא שְׂבָחָא כָּלְל, שֶׁהָרִי נִשְׂרַף לְגַמְרִי, וְלִיכָא לְמִימַר אִם הַשֶּׁבַח יֵתֵר : צְבָעוּ כְּאוֹר. כְּמוֹ כְּעוֹר. שֶׁצְבָעוּ בְּפִסְלֵת שֶׁל צָבַע. וּמִזִּיק בְּכוֹנֵה הוּא, לְפִיכֵד יָדוּ עַל הַתְּחִתּוֹנָה לְדַבְּרֵי הַכָּל : אִם הַשֶּׁבַח. שֶׁהַשְּׂבִיחַ הַצֶּמֶר : יֵתֵר עַל הַיְצִיאָה. שֶׁל צָבַע. נוֹתֵן לוֹ לְצַבֵּעַ אֶת הַיְצִיאָה וְלֹא שֶׁכָּר שְׁלֵם **[יח]**, וּמִקְבֵּל צִמְרוֹ. וְדְמֵי צִמְרוֹ לֹא אֶמְרִינָן דְּנִיתִיב לִיה דְּנִקְנִי אִיהוּ שְׂבָחָא דְצֶמֶר, דְּהָא בְּצָבַע שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ צָבַע וְלִיכָא שְׂנוּיָא דְנִקְנִי : לְצַבֵּעַ לוֹ אָדָם וְכוּ'. קִנְיָה בְּשִׁנוּי. לְרַבִּי מֵאִיר לֹא יְהִיב אֲלָא דְמֵי צִמְרוֹ, אוֹ זֶה יִתֵּן שְׁכָרוֹ מִשְׁלֵם וְיִקַּח הַצֶּמֶר **[יט]** : רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר וְכוּ'. דְקִנְיִס לִיה לְהָאִי דְשָׁנָה **[כ]** לְהִיּוֹת יָדוּ עַל הַתְּחִתּוֹנָה וְלֹא נִתְהַנֵּי מִשְׂבָּחָא, וְאֶגְרָא נְמִי לֹא נִשְׁקַל אֲלָא יְצִיאָה. וְאִם יְצִיאָה יֵתֵר עַל הַשֶּׁבַח, יִתֵּן לוֹ הַשֶּׁבַח שֶׁהַשְּׂבִיחַ. וְאִם יִרְצָה לְתַת אֶת שְׁכָרוֹ מִשְׁלֵם, שֶׁשֶּׁבַח יוֹתֵר עַל הַשְּׂכָר, יִתֵּן שְׁכָרוֹ. וְהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[יז]** דְּמֵי כוּ'. וּבְהַקְדִּיחָהּ בְּשַׁעַת נְפִילָה, שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ שְׂבַח מְעוּלָם. אֲבָל אִם הַקְדִּיחָהּ לְאַחַר שֶׁקֵּלֵט וְנִעְשָׂה שְׂבַח בְּצֶמֶר, חִיב לְתַת לוֹ גַם דְּמֵי שְׂבָחוֹ, כְּמוֹ נִתֵּן לְאֶמֶן לְתַקֵּן בְּמִתְנִיתֵין דְּלַעִיל. גְּמָרָא. וְלֹא יִדְעָתִי לָמָּה לֹא הִעֲתִיקוּם הַפּוֹסְקִים : **[יז]** הַיְצִיאָה. פֶּרֶשׁ הַרְמַב"ם מַה שֶׁהוּצִיא מִדְּמֵינוּ. וְרַש"י הוֹסִיף שְׂכָר טְרַחוּ כְּשֶׂאֶר שְׂכִיר יוֹם : **[יח]** רַש"י. וְלִקְמָן בְּדַבְּרֵי יְהוּדָה בְּהוּצָאָה יֵתֵר עַל שְׂבַח, פֶּרֶשׁוּ שֶׁאִם הַשְּׂכָר פָּחוֹת מִן הַשֶּׁבַח שְׂנוֹתֵן לוֹ אֶת הַשְּׂכָר, וּמִסְתַּבֵּר וְדָאִי דְהִכִּי נְמִי אִם הַשְּׂכָר פָּחוֹת מִן הַיְצִיאָה דְנוֹתֵן לוֹ : **[יט]** וּמִשְׁמַע דְּכִי יְהִיב לִיה אֶגְרָא מַחֲיִב לְמִיתֵב הַצֶּמֶר וְלֹא אֶמְרִינָן דְקִנְיָ לִיה לְגַמְרִי, שֶׁהָרִי לֹא נִתְכַּוֵּן הַצּוֹבֵעַ לְזָכוֹת בּוֹ כָּלְל. מַה שֶּׁאִין כּוֹן בְּגִזְלוֹן : **[כ]** רַש"י. וּמִשְׁמַע דּוֹקָא לְדְשָׁנָה קִנְסִינָן. וְהִלְכֵד אִם בְּעַל הַצֶּמֶר אִינּוּ חִפְץ בְּצֶמֶר אֲלָא שְׂתִתֵּן לוֹ דְּמֵי צִמְרוֹ, הָרְשׁוֹת בְּיָדוֹ. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : **[כא]** אֶת הַיְצִיאָה. לְפִי שֶׁאִין מִתְכַּוֵּן לְקִנּוּתוֹ. הִלְכֵד לֹא דְמֵי לְגִזְלוֹ דְכֵלָא שְׂבָחָא דִּידִיה הִיא כְּדִתְנֵן רִישׁ פְּרָקִין. תּוֹסְפוֹת : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הַנּוֹתֵן צֶמֶר לְצַבֵּעַ וְהַקְדִּיחוּ יוֹרָה כוּ' : כְּעוֹר שֶׁמֵרָאָהוּ רַע וְהוּא שְׂנֵאמַר עַל דֶּרֶךְ מִשַׁל זֶה צָבַעוּ אָדָם אֲבָל הוּא עֵין רַע לֹא יִכְשַׁר לְמַה שֶׁרָצָה אוֹתוֹ. וְעֵינֵן שְׂבַח וְהוּצָאָה כְּמוֹ שְׂאוּמַר לֶךְ עַל דֶּרֶךְ מִשַׁל אִילּוֹ הִיָּה הַבְּגַד שׁוֹה דִּינַר וְאַחַר צְבִיעָתוֹ שׁוֹה דִּינַר וְחָצִי וְהוּצִיא בּוֹ הַצָּבַע רוֹבַע לֹא יִתֵּן לוֹ אֲלָא רוֹבַע דִּינַר. וְאִם הוּצִיא עֲלֵיו שְׁלֹשׁ רְבִיעֵי דִּינַר יִתֵּן הַחֲצִי מֵאִשֶׁר הוֹתִיר בְּדִמְיוֹ. וְכֵל זֶה אִינּוּ תְלוּי בְּרַצוֹן בְּעַל הַבְּגַד אֲלָא אִפִּי אִמַר לוֹ בְּעַל הַבְּגַד כִּיּוֹן שֶׁעֲבַרְתָּ עַל מֵאִמְרֵי תֵן לִי מַה שֶׁהִיָּה שׁוֹה בְּגַדִּי בְּתַחֲלָה וְטוֹל לֶךְ הַבְּגַד לֹא יוֹכֵל לֹמַר זֶה. לְפִי שֶׁאִמְרָנוּ אִם הַשֶּׁבַח יֵתֵר עַל הַהוּצָאָה וְאִם הַהוּצָאָה יֵתֵר עַל הַשֶּׁבַח הִיא תִקְנָה לְכָל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם. וְהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה : (רמב"ם)

פרק ט - משנה ה

הגוזל את חברו שוה פרוטה **כב**, ונשבע לו **כג**, יוליכנו אחריו אפלו למדי. לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו **כו**, אבל נותן לשליח בית דין. ואם מת, יחזיר ליורשיו **כח** :

ר"ע מברטנורה נשבע לו. על שקר, והודה: יוליכנו אחריו אפלו למדי. דאין לו כפרה עד שיחזיר לנגזל עצמו. דגבי נשבע על שקר כתיב (ויקרא ה) לאשר הוא לו יתננו **כד**: לא יתן לא לבנו. של נגזל **כה**. דלא הוי השבחה עד דמטי לגדיה: לשליח בית דין. תקנה הוא דעבוד רבנן מפני תקנת השבים, שלא נחייבנו לזה להוציא מנה בהוצאת הדרך **כז**: ואם מת. הנגזל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **כב** שוה פרוטה. לאשמה בה, פרט לפחות משוה פרוטה. ספרא: **כג** ונשבע לו. לדברי הר"ב בפרוש משנה זו פרק ד' דבבא מציעא דעל כפירת פרוטה נשבעין, אתי שפיר. אבל לפי דבריו בריש פרק ו' דשבועות אין נשבעין על כפירה פחותה משתי כסף. פרשו התוספות דעל ידי בית דין אין נשבעין, והכא בנשבע על ידי עצמו: **כד** ומסים נמוקי יוסף, דכתיב ביום אשמתו, דמשמע שנשבע לשקר ומביא אשמו. והרמב"ם נתן טעם לדבר מפני שקבר נתנאשו מאחר שנשבע ואין באין עוד לתבעו. ולדבריו באינו נשבע אפלו להודיעו אינו צריך. אבל הטור שכתב שצריך להודיעו לומר לו כך וכך גזלתך בא וקח ממני: **כה** להוליכו שאם נאנסוהו חייב להחזיר ולא הוי השבחה כו'. רש"י: **כו** לשלוחו. עין פרק ח' דבבא מציעא משנה ג' בדברי הר"ב, דפלגתא דשליח בעדים שיקא נמי הכא. וכן הוא בהדיא בגמרא: **כז** רש"י. וכתבו התוספות, מתוך פרושו משמע דנותנו לשליח בית דין והוא שומר בידו עד שיבא הנגזל. ואין נראה כו'. ומסקי דנראה דמתניתין איני לענגן אחריות הדרך, דמפטר כשיתן לשליח בית דין ויש לו כפרה מיד ואין צריך לו להמתין עד שיגיע ליד הנגזל, כיון שקבלו שליח בית דין. וכן פרש הרמב"ם: **כח** ליורשיו. נראה דאתי לאשמועינן דאפלו ליורשים יוליך למדי. אי נמי לענגן קרו וחמש ואשם. ולא דמי ליורשי גזלן דאין משלמין חמש. תוספות: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הגוזל את חברו שוה פרוטה ונשבע לו כו': יש לאדם שיתן את הגזלה לב"ד שבעירו ומביא אשמו ומתכפר לו וישאר אותו הממון ביד ב"ד עד שיבא בעליו או ישלחהו לב"ד והם יעשו בו כטוב בעיניהם: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ו

נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחֲמִשׁ, מֵחֵל לוֹ עַל הַקֶּרֶן וְלֹא מֵחֵל לוֹ עַל הַחֲמִשׁ, מֵחֵל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפְּחוֹת מְשׁוּה פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן, אֵינּוּ צָרִיךְ לִילֵךְ אַחֲרָיו **{כט}**. נָתַן לוֹ אֶת הַחֲמִשׁ וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן, מֵחֵל לוֹ עַל הַחֲמִשׁ וְלֹא מֵחֵל לוֹ עַל הַקֶּרֶן, מֵחֵל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפְּחוֹת פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן, צָרִיךְ לִילֵךְ אַחֲרָיו:

ר"ע מברטנורה חוץ מפחות משוה פרוטה וכו'. ולא חישינן שפא יתיקר וישוב על שנה פרוטה, ואפלו הגזל בעין אינו צריך להוליכו אחרינו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{כט}** לילך כו'. אבל לכשיבא מחיב לתת לו מדברי תורה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש כו': ואפילו היה הגזל בעין כיון שלא נשאר עליו מן הקרן אלא פחות משוה פרוטה אי"צ לילך אחרינו ולא נאמר אפשר שהוקר אותו החלק ששוה עתה פחות מפרוטה וישוב שוה פרוטה: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ז

נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע לוֹ עַל הַחֲמִשׁ **{ל}**, הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם חֲמִשׁ עַל חֲמִשׁ, עַד שְׁתַּמְעֵט הַקֶּרֶן פְּחוֹת מְשׁוּה פְּרוּטָה. וְכֵן בַּפְּקָדוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר **(ויקרא ה)** בַּפְּקָדוֹן אוֹ בַתְּשׁוּמַת יָד אוֹ בַגְּזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עַמִּיתוֹ אוֹ מָצָא אֲבָדָה וְכַחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שִׁקְר, הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֲמִשׁ וְאִשָּׁם **{לא}**. הֵיכָן פְּקֻדוֹנִי, אָמַר לוֹ אָבָד, מִשְׁבִּיעֶךָ אָנִי, וְאָמַר אָמֵן, וְהַעֲדִים מְעִידִים

אותו שְׁאָכְלוּ, מְשַׁלְּם קָרוֹ. הוֹדָה מֵעֲצָמוֹ, מְשַׁלְּם קָרוֹ וְחָמֵשׁ וְאִשָּׁם :

ר"ע מברטנורה וְנִשְׁבַּע לוֹ עַל הַחֵמֶשׁ. שְׁבוּעָה שְׁנֵיחָה, שְׁנֵינֵנוּ לוֹ, וְהוֹדָה שְׁלֵא נִתְּנוּ : הָרִי זֶה מְשַׁלְּם חֵמֶשׁ עַל חֵמֶשׁ. חֵמֶשׁוֹ שֶׁל חֵמֶשׁ, דְּחֵמֶשׁ רֵאשׁוֹן נִעְשָׂה קָרוֹ : עַד שְׂיִתְמַעֵט וְכוּ'. שְׂאֵם חֲזָר וְנִתְּן לוֹ חֵמֶשׁ רֵאשׁוֹן וְנִשְׁבַּע עַל הַשְּׁנִי וְהוֹדָה, מְשַׁלְּם חֵמֶשׁוֹ וְחֵמֶשׁוֹ שֶׁל חֵמֶשׁ שְׁנִי, וְכֵן לְעוֹלָם. שְׁנֵינֵנוּ (שָׁם) וְחֵמֶשׁתֵּינוּ יוֹסֵף עָלֵינוּ, הַתּוֹרָה רִבְתָּה חֲמִישִׁיּוֹת הַרְבֵּה לְקָרוֹ אֶחָד : תְּשׁוּמַת יָד. הַלּוֹאָה : עֵשֶׂק אֶת עַמִּיתוֹ. שְׂכָר שְׂכִיר : מְשַׁלְּם קָרוֹ. דָּאִין חֵמֶשׁ וְאִשָּׁם אֶלָּא אִם כֵּן הוֹדָה. דְּכַתִּיב בְּגִזְלֵי הַגֵּר בְּפָרֶשֶׁת נִשְׂאָה, וְהַתּוֹדָה : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ל] נִתְּן כו'. הוּא הַדִּין אִם לֹא נִתְּן לוֹ אֶת הַקָּרוֹ וְנִשְׁבַּע אֶתְרוּיָהוּ אֶקְרוֹ וְאֶחֱמֵשׁ הָיָה מוֹסִיף חֵמֶשׁ, אֶלָּא אִרְחָא דְּמַלְתָּא נְקֻט, דְּאֶקְרוֹ אִין נִשְׁבַּעִין שְׁתֵּי פְעָמִים. וְהוּא הַדִּין אִם נִשְׁבַּע עַל חֵמֶשׁ דִּיּוֹלִיכְנוּ אַחֲרֵינוּ לְמַדִּי, כִּיּוֹן שְׁנִשְׁבַּע עָלֵינוּ נִעְשָׂה כְּגִזְלָן. תּוֹסְפוֹת : [לא] הָרִי זֶה כו'. וְכֵן לְעֵנֵנוּ דִּינֵי נִשְׁבַּע וְהוֹדָה. וְתִנָּא דִּידָן נְקֻט בְּגִזְלֵי מִשׁוּם דְּפָרְקִין בְּדִינֵי גִזְלֵי אִירֵי : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש כו' : עד שיתמעט הקרן משוה פרוטה כיצד גזל ד' זוזים ישלם חמשה נתן ארבעה ונשבע על הזוז יתחייב זוז ורובע נתן הזוז ונשבע על הרובע יתחייב [רבע] רובע זוז ומשקלו גרגיר חרוב נתן את הרובע ונשבע על [החרוב חייב חרוב ורובע חרוב נתן החרוב ונשבע על] רובע החרוב אינו חייב אלא רובע החרוב בלבד לפי שהוא פחות משוה פרוטה. אמנם יתחייב בזה לפי שאמר הכתוב חמישיתו יוסף עליו וקבלנו בפירוש זה מלמד שמוסיף חומש על חומש וכן כל מי שנתחייב חומש דינם שוה לפי שפיי חמישיתו יוסף עליו חמישית הרבה על דרך שבארנו :

היכן פקדוני אמר לו אבד משביעך אני כו' : תוספת החומש לא יתחייב אדם בו אלא בהודאתו לא ע"פ עדים שנאמר והיה כי יחטא ואשם וגוי' אמנם יהיה זה כששב מאליו : (רמב"ם)

פרק ט - משנה ח

היכן פקדוני, אמר לו נגנב, משביעך אני, ואמר

אָמֹן, וְהַעֲדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שְׁגָנְבוּ {לב}, מְשַׁלֵּם
תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל {לג}. הוֹדָה מַעֲצָמוֹ, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֲמִשׁ
וְאָשִׁם :

ר"ע מברטנורה תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל. וְאִם הוֹדָה מַעֲצָמוֹ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כֶּפֶל, דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת
כב) אֲשֶׁר יִרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים, פָּרַט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {לב} שְׁגָנְבוּ. לְעִיל נִקְטַ שְׁאָכְלוּ, לְרִבּוּתָא אִף עַל פִּי שְׁאָבְדוּ מִן הָעוֹלָם פְּטוּר
מִן הַכֶּפֶל בְּטַעֲנַת אָבִד. וְהָכָא נִקְטַ שְׁגָנְבוּ לְרִבּוּתָא דְאִף עַל פִּי שְׁהוּא בְּעִין חֲזֵב כֶּפֶל
כִּיּוֹן שְׁטוּעוֹן טַעֲנַת גָּנֵב. תּוֹסְפוֹת : {לג} כֶּפֶל. אֲבָל תְּשֻׁלוּמֵי אַרְבַּעַה וְחֲמִשָּׁה לֹא קִתְּנִי
דְלִתְנִי טַבַּח וּמְכַר כּוֹי, מִשּׁוּם דְּבִקְרָא לֹא כְּתִיב אַרְבַּעַה וְחֲמִשָּׁה אֶלָּא בְּגָנֵב עַצְמוֹ.
תּוֹסְפוֹת : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם היֵכוֹן פִּקְדוֹנֵי אִמֵּר לוֹ נִגְנַב מִשְׁבִּיעַךְ אֲנִי כּוֹי : תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל הוּא קִנְס וּמַעֲיָקְרֵנוּ
אִין אָדָם מְשַׁלֵּם קִנְס ע"פ עַצְמוֹ וְכִבֵּר הִתְבַּאֵר זֶה בַּפ"ג מִכְּתוּבוֹת : (רמב"ם)

פּרָק ט - מִשְׁנֵה ט

הַגּוֹזֵל אֶת אָבִיו, וְנִשְׁבַּע לוֹ {לד}, וּמֵת, הֲרִי זֶה מְשַׁלֵּם
קֶרֶן וְחֲמִשׁ לְבָנָיו אוֹ לְאָחִיו {לה}. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה, אוֹ
שְׂאִין לוֹ, לוֹה וּבַעֲלֵי חוּב בְּאִים וְנִפְרָעִים {לח} :

ר"ע מברטנורה הֲרִי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֲמִשׁ לְבָנָיו אוֹ לְאָחִיו. אִם אֵין לוֹ בָּנִים.
וְאִף עַל גַּב דְּנִפְלָה יִרְשָׁה קַמִּיָּה דְהָאִיד, בְּעִי לְמַעַבְדַּ הַשְּׁבָה וְאֵין מְעַבְבַּ אֶצְלוּ
אֶפְלוּ כְּנִגְדַ חֲלָקוֹ. דְּכַתִּיב (ויקרא ה) וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֻלָּה, אֵין לוֹ תִּקְנָה עַד שְׁיִוְצִיא
גְּזֻלוֹ מִתַּחַת יָדוֹ. וּבִלְבַד שְׁתַּהֲא הַגְּזֻלָּה בְּעִין, דְּלֹא קִנְיָה בְּשָׁנוּי {לו} : אֵין לוֹ.
נְכָסִים כָּל כֶּף שְׂיִכּוֹל לְוַתֵּר עַל חֲלָקוֹ : אוֹ שְׂאִינוֹ רוֹצֶה. לְהַפְסִיד חֲלָקוֹ : לוֹה.
מֵאַחֲרִים, וּמִחֲזִיר אֶת הַגְּזֻל לְאָחִיו לְקִיָּם מִצּוֹת הַשְּׁבָה : וּבַעֲלֵי חוּב. שְׁלוֹה זֶה
הַגְּזֻל מֵהֵם : בְּאִים וְנִפְרָעִים. מִן הַגְּזֻלָּה הַזֹּאת חֲחֻלֵּק שְׂיִישׁ לְגֻזְלוֹן בֵּה. וְאִם אֵין
יֹרֵשׁ לְאָבִיו אֶלָּא הוּא {לז}, נוֹתֵן הוּא עַצְמוֹ הַגְּזֻלָּה לְבַעַל חוּבוֹ בְּפִרְעוֹן חוּבוֹ,
וְצָרִיד לְהוֹדִיעוֹ וְלוֹמַר לוֹ זֶה גְזֻל אָבִיא. אוֹ נוֹתֵן עַל דְּרָדַךְ זֶה לְכַתְּבַת אִשְׁתּוֹ אוֹ
לְקַפַּת הַצְּדָקָה. וּבְכָלוֹ צָרִיד שְׂיִוְדִיעַ שְׂזָה גְזֻל אָבִיו : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {לד} וְנִשְׁבַּע לוֹ. מִמֶּשׁ, דְּאֵי לֹא נִשְׁבַּע לוֹ לֹא הִזָּה צָרִיד לְהוֹצִיא חֲלָק הַנוֹגַע
לִירְשָׁתוֹ מִהַגְּזֻלָּה. וְאֶפְשָׁר דְּהוּא הַדִּין לֹא נִשְׁבַּע, וְנִשְׁבַּע דְּקִתְּנִי מִשּׁוּם סִיפָא דְלוֹה וּבַעַל

חוב באין ונפרעין, לאשמעינן דאף על גב דנשבע שרי בהכי. בית יוסף. והסמ"ע כתב דהדרכי משה הכריע דנשבע דוקא: **[לה]** לבניו כו'. פרשו התוספות, דלבניו של גזלן או לאחיו של גזלן, כלומר בתחלה לבניו אם יש לו, דהם קודמים לכל אדם בחלק המגיעו, ונחשב אותו כאלו מת הוא והרי בניו יורשים חלקו עם אחיו, והם אין באין מפחו אלא מפח אביו דאבא כדאמר בבבא בתרא דף קנ"ט תחת אבותיך יהיו בניך. הלכך אף על פי שאין לאביהו חלק בהם כלום שהרי יש לו להחזיר הגזלה, אפלו הכי הם קודמין בחלקו מההוא טעמא דבבא בתרא. או לאחיו כשאין לו בנים. וכן פסק הרמב"ם, אלא דסבירא ליה דמתניתין לאו דוקא נקט בניו ברישא, דודאי כל ימי חייו אין חלק לבניו בירשת אביו. ורש"י מפרש לבניו של אביו או לאחיו של אביו. ולשון הר"ב אי אפשר לפרש כשום אחד מהפירושים. ועין תוספות יום טוב: **[לו]** הרמב"ם. וטעמא דאי קנאה בשנוי אין עליו אלא לשלם דמי הגזלה ולא הוי בכלל והשיב את הגזלה, דהא קרא קאמר אשר גזל, אם פעין שגזל, יחזיר, כמו שכתבתי בריש פרקין. שמע מנה דקרא לא אירי אלא אם הוא פעין שגזל שלא נשתנה. נראה לי: **[לז]** ערוב פרושים אני רואה בדברי הר"ב. דזה נצא לו מהרמב"ם, והוא מפרש שאין לו אחים. והר"ב כבר פרש אין לו נכסים, כשיטת שאר המפרשים, ולדידהו יש לומר דנקט בניו כו' דשכיחי, והוא הדין אם אין לו [אחים] דהירשה ממשמשת ועולה עד יעקב אבינו, ואליהם [ולחם] הוא נותן. וזה לשון הרמב"ם, ואם לא היה אצלו אח מאביו ולא בנים (והוא פרוש דאם אין לו) או לא החזיר הוא את הגזלה לבניו (והוא פרוש דאם אינו רוצה) יתן אותו בחובו וכו'. ועין תוספות יום טוב: **[לח]** ונפרעים. דמה שמחזיר להם לא חשיב כאלו נתן להם במתנה ושלא יוכלו בעלי חוב לטרף, דאין אחריות על המטלטלים. דאינו נותן להם לשם מתנה אלא בסתמא בשתיקה מחזיר להם ואין דעתו אלא לקיים מצות השבה בעלמא, הלכך לא הו"א מתנה, ויכול בעל חוב לטרף מהם. והוא ודאי אינו יכול לחזר ולקח מהן, דאז לא היה מתקיים השבה כלל אם היה יכול לקח בעצמו מה שנתן. אבל מה שבעל חוב נוטל מתקיים שפיר מצות השבה, כיון שבעצמו אינו נוטל. תוספות: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הגוזל את אביו ונשבע לו ומת כו': אמר רחמנא והשיב את הגזילה וגוי ולפיכך מי שגזל אין לו תקנה עד שתצא גזלה מתחת ידו או ימחול אותו הנגזל וזה כשתהיה הגזילה עודה אצלו לא נשתנית ולא קנאה בשינוי כמו שקדם ולפיכך כשמת אביו וגזלה תחת ידו ואביו לא מחל לו מ"מ צריך שתצא אותה הגזילה מתחת ידו ואם היה אצלו אח מאביו יתן לו מה שגזל או יתן הגזילה לבניו הוא עצמו בענין שתצא הגזלה מתחת ידו ואם לא היה אצלו אח מאביו ולא בנים או לא החזיר הוא אותה הגזילה לבניו יתן אותן בחובו או בכתובת אשתו או לצדקה וכל זה כשיודיע ויאמר זה גזל אבא לא שיתן על דרך זה הוא מממונו וכדי שתצא גזלה מתחת ידו: (רמב"ם)

פרק ט - משנה י

האומר לבנו, קונים **[לט]** אי אתה נהנה משלי, אם

מֵת, יִירָשְׁנוּ **[מ]**. בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ, אִם מֵת, לֹא יִירָשְׁנוּ **[מא]**, וַיִּחְזֵר **[מב]** לְבָנָיו אוֹ לְאָחָיו. וְאִם אֵין לוֹ, לֹא, וּבְעָלֵי חוּב בָּאִים וְנִפְרָעִים **[מד]** :

ר"ע מברטנורה וְאִם אֵין לוֹ. מֵה יֵאָכֵל **[מג]**, לֹא וְאֵיכֵל. וּבְעָלֵי חוּב בָּאִים וְנִפְרָעִים מִן הַיִּרְשָׁה אֶת חֶלְקוֹ. וְלֹא חֲשִׁיבָא הַנְּאָה מֵה שְׁפוּרָע חוּבוֹ בְּאוֹתָם מְעוֹת, דְּהָא תַּנְן בְּנִדְרִים [דף לג] הַמּוֹדֵר הַנְּאָה מִחֲבֵרוֹ פּוֹרֵעַ לוֹ חוּבוֹ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[לט]** **קונם**. מְבֹאֵר בְּרִישׁ נִדְרִים שֶׁהַאֹמֵר קוֹנֵם תּוֹפֵס הַחֶפֶץ בְּקֶרְבּוֹ, שֶׁקוֹנֵם כְּנוּי לְקֶרְבּוֹ הוּא, וַיְהִי פְרוּשׁ הַלְשׁוֹן, קוֹנֵם יְהִי אִם אֶתְהַ נְהַנְה כּוּי. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[מ]** **יִירָשְׁנוּ**. שְׁזָה כְּאֹמֵר נִכְסֵי עֲלִידָ אֲסוּרִים (נִדְרִים פ"ה מ"ג). הַרְמַב"ם: **[מא]** **לֹא כּוּי**. שְׁזָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִיה נִכְסֵים אֵלּוֹ אֲסוּרִים עֲלִידָ. שֵׁם. וְכַתֵּב הַר"ן לֹא לְמִימְרָא דְכִיּוֹן דְּנִכְסֵים אֲסוּרִים לוֹ בְּהַנְּאָה לֹא יִזְכֶּה בְּהוֹן, דְּהָא קִתְּנֵי סִיפָא וַיִּתֵּן לְבָנָיו וּלְאָחָיו וְאִם אֵין לוֹ לֹא וּבְעָלֵי חוּב כּוּי, וְאִם לֹא זָכָה בְּגוֹף הַנִּכְסֵים הַיֵּאָדָּ נוֹתֵנָם לְבָנָיו אוֹ לְאָחָיו, וְהַיֵּאָדָּ בְּעָלֵי חוּב בָּאִים וְנִפְרָעִים, אֵלּא וְדָאֵי נִכְסֵים דִּיִּדְיָה נִינְהוּ אֵלּא שְׁאִינוּ רְשָׁאֵי לְהַנּוֹת מֵהֶם. עַד כָּאן. וּמְשׁוּם הַכִּי נִיחָא לְשׁוֹן וַיִּחְזֵר. אֲבָל הַר"ן הֶעֱתִיק וַיִּתֵּן. וְכֵן הוּא בִּירוּשְׁלַמִּי: **[מב]** **וַיִּחְזֵר**. לֹא לְמִימְרָא שֶׁיִּתְּנוּ לְהֶם מִמֶּשׁ, אֵלּא שֶׁמְרָאָה לְהֶם מְקוּם וְאֹמֵר לְהֶם נִכְסֵי אֵלּוֹ אֲסֵר עָלַי אֲבָא וְאִנִּי יוֹדֵעַ מֵה אֶעֱשֶׂה בְּהֶם, טְלוּ לְעַצְמְכֶם וְעֲשׂוּ מֵהֶם מֵה שֶׁתִּרְצוּ. וַיְכַהֵי גִּוְנָא לֹא מִתְּנָה הוּא אֵלּא גִּוְנָא דְּהַפְקָר. אֲבָל הַבֵּית יוֹסֵף כְּתִב שֶׁאֶפְלוּ לְתַנֵּם מִמֶּשׁ מִתֵּר, כִּיּוֹן שֶׁמוֹדִיעֵם שֶׁמִּפְנֵי שְׁאֲסוּרִים עָלָיו נוֹתֵנָם לְהֶם אֵין כָּאן טוֹבַת הַנְּאָה. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[מג]** לֹא דְּוִקָא. וְעַיִן פֶּרֶק ד' דְּנִדְרִים מְשֻׁנָּה ז'. וְלֹא תִנִּי הַכָּא נִמִּי אִינוּ רוֹצָה, מְשׁוּם דְּוִדָּאֵי אִינוּ רוֹצָה. תּוֹסְפוֹת. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[מד]** **וְנִפְרָעִים**. אַחַר מִיתָה. וְאֶפְלוּ בְּחַיָּיו הַוָּה שְׂרִי בְּכַהֵי גִּוְנָא, כְּדַתְּנֵן (ש"ס) הַמּוֹדֵר הַנְּאָה מִחֲבֵרוֹ וְאֵין לוֹ מֵה יֵאָכֵל יִלְךְ אֲצֵל חֲנוּנֵי כּוּי. אֵלּא לְפִי שְׁזָה אֵין רוֹצָה שֶׁיְהִנֶּה מִמֶּנּוּ כָּלֵל בְּחַיָּיו וְאִינוּ יְכוּל לְעֲשׂוֹת תְּקִנָּה אֵלּא מִדְּעֵתוֹ. תּוֹסְפוֹת: (עֵיִקָר תּוּי"ט).

רמב"ם הַאֹמֵר לְבָנוּ קוֹנֵם אֵי אֶתְהַ נְהַנָּה מִשְׁלֵי כּוּי: כֹּל זֶה מְבֹאֵר מִמֵּה שֶׁקֵּדֵם וְצָרִיךְ עוֹד שִׁיבָאֵר לְמִי שֶׁנָּתַן לוֹ אוֹתוֹ הַמִּמּוֹן וַיֹּאמֵר לְהֶם כִּי אֲבִיו נִשְׁבַּע עָלָיו שֶׁלֹּא יְהַנֶּה בְּמִמוֹנוֹ וּלְפִיכֵךְ הוּא נוֹתֵנוּ לְהֶם כְּדִי שֶׁלֹּא יְהַנֶּה הַגּוֹף מֵאוֹתוֹ הַמִּמּוֹן שֶׁעֲזַב וְאֵל יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךְ שֶׁהוּא פָּרַע אֶת חוּבוֹ מִן הַמִּמּוֹן אֲשֶׁר נִאֲסַר לְהַנּוֹת בוֹ לְפִי שֶׁיִּתְכֵן זֶה כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק רְבִיעִי מִנְדָרִים וְלִשְׁם פֶּרֶשְׁנוּהוּ: (רמב"ם)

פֶּרֶק ט - מִשְׁנָה יֵא

הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת, הֵרִי זֶה מְשַׁלֵּם קָרוֹן

וּחֹמֶשׁ לַפְּהַנִּים וְאֲשֶׁם לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה) וְאִם
אֵין לְאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאֲשֶׁם אֵלָיו, הָאֲשֶׁם הַמּוֹשֵׁב
לְה' לַפְּהֵן {מה}, מִלְּבַד אֵיל הַכַּפָּרִים אֲשֶׁר יְכַפֵּר בּוֹ
עָלָיו. הָיָה מֵעַלָּה אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הָאֲשֶׁם, וּמֵת,
הַכֶּסֶף יִנְתֵּן לְבָנָיו, וְהָאֲשֶׁם יִרְעָה עַד שִׁסְתַּאב,
וַיִּמְכַּר וַיִּפְלוּ דָמָיו לַנִּדְבָה :

ר"ע מברטנורה שֶׁנֶּאֱמַר וְאִם אֵין לְאִישׁ גֹּאֵל. וְאֵין לָךְ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ
גּוֹאֲלִים לְמַעַלָּה עַד יַעֲקֹב אָבִינוּ אֲלֵא זֶה הַגֵּר שְׁמֵת וְאֵין לוֹ יוֹרְשֵׁין : וּמֵת. הַגִּזְלָן :
הַכֶּסֶף יִנְתֵּן לְבָנָיו. שֶׁל גִּזְלָן. שֶׁכֶּבֶר זָכָה בָּהֶן מִמֵּיתֵת הַגֵּר, אֲלֵא דְהַשְׁבָּה בְּעֵי
לְמַעַבְד כִּי הֵיכִי דְתַהֲוֵי לִיהַ כַּפָּרָה אֲשֶׁבוּעֵתִיהַ, וְהַשְׁתָּא תּוּ לֵיכָא כַּפָּרָה כִּיּוֹן
דְּמֵית לִיהַ : וְהָאֲשֶׁם יִרְעָה. כְּדִין אֲשֶׁם שְׁמֵתוּ בְּעָלָיו, דְּקִימָא לָן כֹּל שֶׁבַחֲטָאֵת
מֵתָה בְּאֲשֶׁם רוּעָה : עַד שִׁסְתַּאב. עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם : וַיִּפְלוּ דָמָיו לַנִּדְבָה. לְקִיץ
הַמִּזְבֵּחַ לְקִנּוּת מֵהֶם עוֹלוֹת : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {מה} לַפְּהֵן. תַּנּוּ רַבֵּנּוּ אֲשֶׁם זֶה קָרוֹן. הַמּוֹשֵׁב זֶה חֹמֶשׁ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מִלְּבַד
אֵיל הַכַּפּוּרִים, הוּי אוֹמֵר אֲשֶׁם זֶה קָרוֹן. וְלָמָּה קוֹרְהוּ אֲשֶׁם, שֶׁאִם הַחֲזִירוּ בְּלִילָה דְלֵא
יָצָא, הַחֲזִירוּ לְחֲצָאֵין לֹא יָצָא, וְאֵין חוֹלְקִים גִּזְלַת הַגֵּר כְּנִגְדַּת גִּזְלַת הַגֵּר, כְּדִין אֲשֶׁם.
(עיקר תוי"ט).

רמב"ם הגוזל את הגר ונשבע לו ומת הרי זה משלם כו' : כבר ידעת כי הגר כשמת
ולא הניח בנים בקדושה כי אין לו יורש וכל הקודם בנכסיו זכה ועל הגר שמת שאין
לו יורשים נאמר ואם אין לאיש גואל אבל לאיש מישראל א"א שלא יהיה לו גואל
כי קבלה הוא בידינו [שלא יכלה שבט מישראל] א"כ האיש שישאר משבטו הוא ירשנו. וכבר
ידעת כי בכ"מ שיאמר נדבה ר"ל עולת נדבה וכבר בארנו זה במס' שקלים ודיני
עולת נדבה יתבאר לך מזה הפסוק שהביא ראיה על זו ההלכה שאשם נקרא הקרן
שהוא מחזיר כלומר הגזילה בעינה או דמיה : (רמב"ם)

פרק ט - משנה יב

נָתַן הַכֶּסֶף לְאֲנָשִׁי מִשְׁמֵר, וּמֵת, אֵין הַיּוֹרְשִׁים
יְכוּלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן
לַפְּהֵן לוֹ יְהִיָּה. נָתַן הַכֶּסֶף לְיְהוֹרִיב וְאֲשֶׁם לְיִדְעָיָה,

יָצָא. אֲשֶׁם לִיהוֹיָרִיב וְכֶסֶף לִידְעִיָּה, אִם קִים
הָאֲשֶׁם, יִקְרִיבוּהוּ בְּנֵי יְדְעִיָּה, וְאִם לֹא, יִחְזִיר וְיָבִיא
אֲשֶׁם אַחֵר, שֶׁהֵמְבִיא גְזֵלוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשֶׁמוֹ,
יָצָא {מז}. הֵבִיא אֲשֶׁמוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא גְזֵלוֹ, לֹא יָצָא.
נָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן אֶת הַחֲמִשׁ, אִין הַחֲמִשׁ
מֵעַכְב {מח} :

ר"ע מברטנורה לאנשי משמר ומת. קדם שהביא קרבן. אין יורשי הגזלן יכולים להוציא מיד הפהנים, מאחר שזכו בהן כבד {מו} : נתן. הגזלן את הכסף ליהויריב במשמרתו, ואחר כך נתן האשם לידעיה במשמרתו, יצא. כדמפרש ואזיל, שהמביא גזלו עד שלא הביא קרבן אשמו, יצא. וזה המשמר זכה בשלו, וזה בשלו. אבל נתן אשם ליהויריב, שהביא אשמו תחלה, ואחר כך הביא גזלו ונתן למשמר שלאחריו, אם האשם קים, שלא הקריבוהו בני יהויריב, יקריבוהו בני ידעיה ויהא גזלו ואשמו לידעיה. ואם אין אשמו קים, לא יצא באשם שנתן ליהויריב, כיון שלא נתן גזלו. ויחזר ויביא אשם אחר : ליהויריב. היא משמרה ראשונה של עשרים וארבע משמרות כהנה שבמקדש. ושל ידעיה אחריה : נתן הקרן. לפהנים : אין החמש מעכב. מלהקריב את האשם, אם לא נתן עדין ולבסוף נתן {מט} : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {מו} משמע דרצונו לומר טעמא שזכו במה שבגידם כדון נכסי הגר כוי שפל הקודם בהן זכה. ותמהני, דאי הכי קרא למאי אצטרף כוי. ובגמרא אמר אבבי שמע מנה כסף מכפר מחצה, דאי לא מכפר הוה אמינא מהדר ליורשין, מאי טעמא, אדעתא דהכי (דלא תהוי ליה כפרה) לא יהיב ליה כוי. הא קמן דהטעם משום דמכפר מחצה. ולהך סברא בעינן קרא דלא הוה ידעינן דכפר מחצה. אלא הוה אמינא דאין כפרה עד שיביא קרבן : {מז} יצא. ולפינו ליה בגמרא מקרא : {מח} אין כוי. בגמרא יליף ליה : {מט} אינו מדקדק, דמשמע דאי לא נתן לבסוף עכב, וכבר פרש דהעכבה הינו על ההקרבה, וכיון שכבר קרבה אין עוד עכבה כוי. ואולי רצונו לומר דלא תימא דבדיעבד סגי ליה ויפטר מן החמש, להכי קאמר ולבסוף נתן, כלומר שלבסוף יתן ולא יפטר בכך. וקרי ביה נותן. ועין תוספות יום טוב : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נתן הכסף לאנשי משמר ומת אין היורשין כוי. כבר בארנו באחרון של סוכה כי משמרות כהונה כ"ד משמרות והיו עובדים בזה אחר זה כל משמרת שבת אחת ומכלל המשמרות יהויריב וידעיה והביא אותה עד"מ וכשנתן כסף ליהויריב ואשם לידעיה והיה המשמרת משמרת ידעיה בזה חולקין ר"י וחכמים ר' יהודה אומר משמרת יהויריב עברה כשנטלה הכסף כיון שאין לה במשמרתו שום דבר לפי שאינו שבתו לפיכך יחזיר כסף אצל אשם וישוב הכסף לידעיה שיש לו המשמרת וחכ"א משמרת ידעיה עברה כשנטלה האשם מבלי שתקבל הכסף והראוי שיתן הכסף קודם האשם ולפיכך יוקח האשם מאתו ויתן ליהויריב שנטל כסף ברישא כמו שראוי והוא יקריב האשם כשתהיה משמרתו. ולפי שאלו העקרים אמתיים ידועים אמר לנו מחבר המשנה במשנה זו כשנתן הכסף ליהויריב ואשם לידעיה והיה משמרת ידעיה אם הוא הלכה כחכמים שאומרים יצא אשם ליהויריב כמו שקדם וזה מבואר ואין שם ספק ואם הלכה כר"י שאמר ישיב הכסף לידעיה אם קיים האשם יקריבוהו בני ידעיה ואם לא שקפצה משמרת ידעיה והקריבה האשם קודם שתקח הכסף מן יהויריב זכו בני ידעיה בעור האשם אבל בשרו אינו ראוי לאכילה

לפי שהוא פסול ויחזור ויביא אשם אחר ליהויריב אשר בידו הכסף ויקריב אותו במשמרתו ומה שלמד רבינו הקדוש במשנה זו הוא איזה יתחייב על דעת ר' יהודה כשהקריבו בני ידעיה האשם וכך אמרה הברייתא בזה הדין כשהיתה המשמרת ליהויריב ונעשה מה שאמרנו א"ר לדברי ר' יהודה אם קדמו בני יהויריב והקריבו אשם יחזור ויביא אשם אחר ויקריבו בני ידעיה וזכו האחרים במה שבידם וזה הענין הוא מה שלמדנו בזאת המשנה והלכה כחכמים והרמז שראוי להיות הכסף קודם לקרבן הוא מה שנאמר באשם אשר יכפר בו וקבלנו בפ"י זה כי האשם הנאמר כאן כסף והוא מה שאמרו אשם זהו קרן וכבר בארנו בהלכה שקודם לו דרחמנא קרא הכסף אשם ואמרו יכפר בו והוא פועל עתיד ר"ל שכבר התחיל בכפרה שהוא נתן הכסף ותגמר כפרתו ולא ישאר עליו עון בקרבנו והוא איל האשם כמו שנאמר וכפר עליו הכהן באיל האשם וקבלנו בזה איל אשם מעכבים ואין החומש מעכב וכבר נתבאר כי האשם הוא הכסף ופירוש מעכבין את הכפרה: (רמב"ם)

פרק

פרק י - משנה א

הגֹזֵל וּמֵאֲכִיל אֶת בְּנָיו, וְהִנִּיחַ לְפָנֵיהֶם, פְּטוּרִין מִלְשָׁלִים. וְאִם הָיָה דָבָר שֵׁשׁ בּוֹ אַחֲרֵיכֵן, חֲתִיבִין לְשָׁלִים. אֵין פּוֹרְטִין **(ו)** לֹא מִתְּבַת הַמוֹכָסִין, וְלֹא מִכִּיס שֶׁל גִּבְאִין, וְאֵין נוֹטְלִין מֵהֶם צְדָקָה. אָבֵל נוֹטֵל הוּא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ אוֹ מִן הַשּׁוּק:

ר"ע מברטנורה הגוזל ומאכיל. וְהִנִּיחַ לְפָנֵיהֶם. אוֹ שֶׁהִנִּיחַ לְפָנֵיהֶם הַגֹּזֵל קִזְמַת: פְּטוּרִים מִלְשָׁלִים. אִם אֶכְלוּ אַחֵר מִיִּתְּ אָבִיהֶם וְלִיתָא בְּעֵינָהּ, פְּטוּרִים מִלְשָׁלִים, דְּהָא אֵינְהוּ לֹא גֹזֵל מִיָּדִי, וּמִטְּלִי לֹא מִשְׁעָבְדִי לְבַעַל חוֹב. וְאִם לֹא אֶכְלוּ וְהִיא בְּעֵינָהּ, חֲתִיבִים לְהַחְזִיר **(א)**: וְאִם הָיָה דָבָר שֵׁשׁ בּוֹ אַחֲרֵיכֵן. פְּלוּמֵר וְאִם הִנִּיחַ לְהֶם אָבִיהֶם דָּבָר שֵׁשׁ בּוֹ אַחֲרֵיכֵן, שֶׁהֶם קָרְקָעוֹת,

חִיבִים לְשֵׁלֶם אֶף עַל פִּי שְׁאֲכֻלוֹהָ כָּבֵר. הֵכִי מִתְרַצָּה מִתְנִיתִין בְּגַמְרָא. וְלַעֲנִן פְּסִק הֵלְכָה, הַגּוֹזֵל וּמֹאכִיל אֶת בְּנָיו, בֵּין שְׁאֲכֻלוֹ לְפָנָי יֹאוֹשׁ בֵּין שְׁאֲכֻלוֹ לְאַחַר יֹאוֹשׁ, חִיבִים לְשֵׁלֶם מִמָּמוֹן שֶׁהֵנִיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם, בֵּין מִנְכָּסִים שֵׁישׁ לָהֶם אַחֲרֵיכֵן בֵּין מִנְכָּסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרֵיכֵן **[ב]**, דְּהֵאִידְנָא מְטַלְטְלֵי מִשְׁתַּעֲבָדֵי לְבַעַל חוֹב. וְאִם לֹא הֵנִיחַ הַגּוֹזֵלֵן כְּלוּם, אִם אֲכָלוּ הַבָּנִים הַגּוֹזֵלָה לְפָנָי יֹאוֹשׁ, חִיבִים לְשֵׁלֶם מִשְׁלָהֶם **[ג]**. וְאִם לְאַחַר יֹאוֹשׁ אֲכָלוּ, אֵין חִיבִים לְשֵׁלֶם מִשְׁלָהֶם אֲלֵא אִם כֵּן **[ד]** הֵנִיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם: **אֵין פּוֹרְטִין**. אֵין מַחְלִיפִים סְלָעִים בְּפְרוּטוֹת **[ה]**: **מִתְבַּת הַמוֹכְסִין**. לְטַל פְּרוּטוֹת מִתְבַּתֵּן שְׁנוֹתָנִים בְּהַ מְעוֹת הַמְּכָס: **וְלֹא מַפִּיס שֶׁל גַּבְאִים**. גַּבְאֵי הַמְּלִךְ שְׁגוּבָה כְּסָף גְּלַגְלַת וְאַרְנוּנָא. לְפִי שֶׁהוּן שֶׁל גְּזֵל. וְדוֹקָא בְּמוֹכֵס נְכָרִי **[ז]** אוֹ מוֹכֵס יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ קֶצֶבָה, שְׁלוֹקֵחַ כְּמוֹ שֶׁהוּא רוֹצֵה. אֲבָל מוֹכֵס יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶעֱמִידוֹ אֶפְלוּ מְלִךְ נְכָרִי וְלוֹקֵחַ דְּבַר קֶצוּב בְּחֻק הַמְּלָכוּת, אֵינוֹ בְּחֻזְקַת גְּזֵלֵן, וּפּוֹרְטִין מִתְבַּתוֹ. וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׁאֲסוּר לְהַבְרִיחַ מִן הַמְּכָס שְׁלוֹ, דְּדִינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא: **מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ**. שֶׁל מוֹכֵס שֶׁהוּא בְּחֻזְקַת גְּזֵלֵן: **אוֹ מִן הַשּׁוֹק**. אִם יֵשׁ לוֹ מְעוֹת בְּבֵיתוֹ אוֹ בְּשׁוֹק שֶׁאֵינֶם בְּתֵבַת הַמְּכָס. וְאִם חֵיב אָדָם פְּרוּטוֹת לְמוֹכֵס בְּחֻזְקַת דִּינָר וְאֵין לוֹ פְּרוּטוֹת. נוֹתֵן לוֹ דִּינָר כְּסָף וּמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ פְּרוּטוֹת בְּשׁוֹהַ חֻצֵּי, וְאֵף עַל פִּי שְׁנוֹתֵן לוֹ מִתְבַּת הַמְּכָס, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדוֹ: (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט [א] דְּרָשׁוֹת יוֹרֵשׁ לָאוּ כְּרָשׁוֹת לוֹקֵחַ דְּמִי, וְיֹאוֹשׁ כְּדִי לֹא קֵנִי. רִש"י. וְהָא דְּדִיק הַר"ב לְכַתֵּב וְהִיא בְּעֵינָהּ, מְשׁוּם וְחִיבִים לְהַחֲזִיר דְּנִקְט, כְּלוּמַר דְּחִיבִים לְהַחֲזִיר הַגּוֹזֵלָה עֲצָמָה. אֲבָל כְּשֶׁאֵינָהּ בְּעֵינָהּ אֲלֵא נִשְׁתַּנֵּית בְּשִׁנּוּי דְּאִמְרוֹן בְּרִישׁ פְּרָקִין דְּלַעֲלֵל, אֵין חִיבִים אֲלֵא דְּמִי הַגּוֹזֵלָה, וְהָרִי דִּין הַבָּנִים כְּדִין אֲבִיהֶם: **[ב]** וְאֵף עַל גַּב דְּתַבִּיעָה בְּעַל פֶּה הִיא: **[ג]** בְּגִדּוּלִים אֵירִי, דְּקִטְנִים פְּגִיעַתָּן רָעָה: **[ד]** כְּפַל לְשׁוֹן הוּא, דְּהָא בְּהֵכִי אֵירִינָן: **[ה]** דְּאֵלוּ סְלָעִים בְּסָלַע דְּלֹא מִתְהַנֵּי בְּחֻלוֹף לִיכָא אֲסוּרָא. וְהָא דְּפִרְשׁ דָּאָם חֵיב אָדָם פְּרוּטוֹת כּוּי דְּשָׂרִי מְשׁוּם שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדוֹ, הֵינוּ לוֹמַר הֵיכָא דְּמִתְפָּוֵן לְתַת סָלַע כְּדִי לְקַבֵּל פְּרוּטוֹת, דְּמִתְהַנֵּי. שְׁלֵטִי גַבּוּרִים: **[ו]** **אֵין כּוּי**. לְשׁוֹן הַר"ש, כְּתִבּוּ הַתּוֹסְפוֹת דְּאֵתִי כְּרַבָּן דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן מִשְׁנָה ח' פְּרָק כ"ו דְּכָלִים דְּאִמְרֵי סְתָם גְּזֵלָה לָאוּ יֹאוֹשׁ בְּעֵלִים הִיא. וְלִי נִרְאָה דְּכָל מַה שֶׁהַמוֹכֵס וְהַגַּבְאֵי נוֹטֵל הוּי יֹאוֹשׁ בְּעֵלִים, וְאֶפְלוּ אֵין לוֹ קֶצֶבָה. וְאֶפְלוּ הֵכִי דְּבַר מְגִנָּה הוּא שֶׁיִּקְבֵּל אָדָם מִמּוֹן מִמְּקוֹם הַמִּיחָד לְגֵזֵל. עֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[ז]** אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד מִחֻמַּת הַמְּלִךְ הָרִי הוּא כְּמוֹכֵס שֶׁאֵין לוֹ קֶצֶבָה, שְׁסִתְמָא יוֹתֵר מִן הַדִּין הוּא נוֹטֵל. הַמְּגִיד: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הַגּוֹזֵל וּמֹאכִיל אֶת בְּנָיו וְהֵנִיחַ לְפָנֵיהֶם כּוּי: אֵין פּוֹרְטִין לֹא מִתְבַּת הַמוֹכְסִין כּוּי: זֹו הַמְּשַׁנָּה הִיא בְּנוּיָה עַל שְׁנֵי עֵקְרִין הָאֶחָד מְטַלְטְלֵי לְבַעַל חוֹב לֹא מִשְׁתַּעֲבָדֵי הַשְּׁנֵי מְלוּה עַל פֶּה אֵינוֹ גוּבָה מִן הַיּוֹרְשִׁים. וְשְׁנֵי הַעֲקָרִים הָאֵלֶּה אֵין הִלְכָה כֵּן אֲבָל מִן הַעֲקָרִים שְׁנִדוֹן עֲלֵיהֶם עֲכָשׁוּ מְטַלְטְלֵי לְבַעַל חוֹב מִשְׁעַבְדֵי מְלוּה עַל פֶּה גוּבָה מִן הַיּוֹרְשִׁין וְהָרָאוּי עַל הַגּוֹזֵלֵן לְשֵׁלֶם הוּא מְלוּה עַל פֶּה. לְפִיכֵךְ הַגּוֹזֵל וּמֹאכִיל לְבָנָיו חִיבִים לְשֵׁלֶם בְּאִיזָה פָּנִים שִׁיחִיָּה נִתְיִיאֲשׁוּ הַבְּעֵלִים אוֹ לֹא נִתְיִיאֲשׁוּ בֵּין שֶׁהֵנִיחַ מִקְרָקֵי אוֹ מְטַלְטְלֵי מִנְכָּסֵי יִקַּח עִכ"פ כֹּל מַה שֶׁגִּזֵּל וְאִם לֹא הֵנִיחַ אֲבִיהֶם שׁוּם דְּבַר אִם נִתְיִיאֲשׁוּ הַבְּעֵלִים אֵינֶם חִיבִין לְשֵׁלֶם וְאִם אֲכָלוּ מַה שֶׁאֲכָלוּ לְפָנָי יֹאוֹשׁ חִיבִין לְשֵׁלֶם. וְאִם הִיא הַמוֹכֵס כְּנַעֲנִי אִנִּס אוֹ מוֹכֵס יִשְׂרָאֵל אֲלֵא שֶׁאֵין לוֹ קֶצֶבָה אֲלֵא שְׁלֵקֵחַ רְשׁוֹת מִן הַמְּלִךְ שִׁיּוּכֵל לְהוֹסִיף עַל הַמְּכָס אִיזָה שִׁיעוֹר שִׁירְצָה עַל הַקֶּצֶבָה שֶׁקֶצַב לוֹ הַמְּלִךְ אוֹתוֹ שֶׁהוּא גִזֵּלֵן בְּכָל זֶה אֵין רָאוּי לְפְרוּט דְּבַר מִמָּה שֵׁישׁ לְפָנָיו מִן הַמְּעוֹת לְפִי שֶׁהוּא בְּחֻזְקַת גְּזֵלֵן וְאוֹתֵן הַמְּעוֹת כּוֹלֵם גִּזֵּלָה וְכִמוֹ כֵּן לֹא יִקַּחוּ צַדְקָה מֵאוֹתוֹ הַמוֹכֵס מִן הַמְּעוֹת שֶׁלְפָנָיו. אֲבָל אִם פִּרְט מִהַמְּעוֹת שֵׁישׁ לוֹ בְּבֵיתוֹ אוֹ נִטְלוּ מִמֶּנּוּ צַדְקָה כְּשֶׁהוּא בְּשׁוֹק וְאֵין תִּיבָה לְפָנָיו זֶה הוּא מוֹתֵר. וְזֶהוּ טַעַם מַה שֶׁאֵמַר מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ אוֹ

מן השוק וכמו כן אין פורטין ממה שלפני גבאי צדקה משום חשד שלא יחשדו אותו שהוא מנכסי הצדקה שיש עליו חוב כשיראה אותו שיתן מעות מי שלא ראה כשלקח הדינר. וכבר נתבאר לך מדבריו כי כשיהיה *מנכסי ישראל ואין מוסיף על כל מה שחקק לו המלך ולא יגרע אינו גזלן כי מן העקרים שלנו דינא דמלכותא דינא : (רמב"ם)

פרק י - משנה ב

נָטְלוּ מוֹכְסִין אֶת חֲמוּרוֹ וְנָתְנוּ לוֹ חֲמוּר אַחֵר, גָּזְלוּ לְסֹטִים אֶת כְּסוּתוֹ וְנָתְנוּ לוֹ כְּסוּת אַחֶרֶת, הָרִי אֱלוֹ שָׁלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִבְעֵלִים מִתִּיבְאֵשׁוֹ מֵהוֹן. הַמְצִיל מִן הַנְּהָר אוֹ מִן הַגֵּיס אוֹ מִן הַלְסֹטִים, אִם נִתְיָאֵשׁוּ הִבְעֵלִים, הָרִי אֱלוֹ שָׁלוֹ. וְכֵן נָחִיל שֶׁל דְּבוּרִים {ט}, אִם נִתְיָאֵשׁוּ הִבְעֵלִים, הָרִי אֱלוֹ שָׁלוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה, נֶאֱמַנְת אִשָּׁה אוֹ קָטָן לּוֹמֵר, מִכָּאן יֵצֵא {י} נָחִיל זֶה. וּמֵהֵלֶךְ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ לְהַצִּיל אֶת נָחִילוֹ. וְאִם הִזִּיק, מִשְׁלֵם מֵהִזִּיק. אֲבָל לֹא יִקַּץ אֶת סוּכּוֹ עַל מְנַת לִיתֵן אֶת הַדָּמִים. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בֶּנִּי שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמֵר, אִף קוֹצֵץ {יא} וְנוֹתֵן אֶת הַדָּמִים :

ר"ע מברטנורה הרי אלו שלו. דמסתמא נתיבאשו הבעלים מיד, וקננהו האיך בגאוש ושונוי רשות {ה}: אם נתיבאשו הבעלים. דשמעניהו דאיבאש, דאמרי וי לחסרון כיס. אבל סתמא לא. ורישא דנטלו לסטים את כסותו דמשמע דמסתמא מתיבאשו, מיירי בלסטים ישראל, דכיון דדיני ישראל אמרי הבא עדים הבא ראיה, מכי נטלו לו לסטים מיבאש. וסיפא בלסטים נכרים, שדיני נכרים דנין בגאונה ובזרוע ובאמון דעת בלא עדים ולא ראיה, והנגזל מהם לא מיבאש. ומשום הכי אי שמעניהו דאיבאוש אין, אבל סתמא לא: נחיל של דבורים. קבוץ שנקבצים עם המלך שלהם: לא יקץ את שוכו. נתישבבו דבורים [שלו] על שוכת חברו, וירא לטלן אחד אחד, שלא יברחו, לא יקץ את השוכה

כֵּלָה, וְאַפְלוּ עַל מְנַת לִתֵּן אֶת הַדְּמִים: **רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל כּוּי**. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ח) דְּשִׁנּוּי רְשׁוּת הֵינּוּ רְשׁוּת עֲצֻמוֹ דְּהֶאֱיֵד דְּמִקְבֵּל מֵהֶם, וּמִהֲנִי שְׁנׁוּי רְשׁוּתוֹ כִּיּוֹן שְׁבָא לְיָדוֹ אַחַר שְׁנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים כְּבָר. תּוֹסְפוֹת: **(ט) נְחִיל כּוּי**. הָא קָא מִשְׁמַע לֵן דְּאָף עַל גַּב דְּדְבוּרִים (שְׂאִינּוּ בְרִשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹ תְרַנְגוּלִים וְאַזְזִים. הַרְמַב"ם) וְקִנְיָן דִּידְהוּ אֵינּוּ אֶלָּא מִדְרַבְּנָן, אֶפְלוּ הֵכִי אִם נִתְיָאֲשׁוּ אִין, אִי לֹא לֹא. גְּמָרָא: **(י) מִכָּאן כּוּי**. כְּגוֹן שְׁהִיּוּ בְעָלִים מְרַדְּפִים אַחֲרֵיהֶם וְאִשָּׁה וְקִטָּן מְסִיחִים לְפִי תַמָּס וְאוֹמְרִים מִכָּאן יֵצֵא נְחִיל זֶה, הוּאִיל וְקִנְיָן דְּבוּרִים מִדְּבָרֵיהֶם הָאֲמִינוּם בּוּ. גְּמָרָא: **(יא) אָף כּוּי**. תִּנְיָא רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל כּוּי תִּנְיָא בֵּית דִּין הוּא שְׂיָהָא יוֹרֵד כּוּי וְקוֹצֵץ כּוּי, שְׁעַל מְנַת כּוּן הַנְּחִיל יְהוֹשֵׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נטלו מוכסין את חמורו ונתנו לו חמור אחר כו': אין אשה וקטן נאמנין בדין זה אלא כשהוא מסיח לפי תומו כמו שבארנו בעכו"ם לעדות אשה במסכת יבמות. ונחיל נקרא עדת דבורים הנקבצים על המלך שלהם כמו שזה מפורסם וידוע. ואין הלכה כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה: (רמב"ם)

פרק י - משנה ג

הַמְּכִיר כֵּלָיו וְסִפְרָיו בְּיַד אַחַר, וַיֵּצֵא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה בְּעִיר, יִשְׁבַּע לוֹ לֹקַח כִּמְהָ נָתַן, וַיִּטַּל. וְאִם לָאוּ, לֹא כָּל הַיָּמִינוּ, שְׂאֵנִי אוֹמֵר מִכָּרְוֹ לְאַחַר וּלְקַחְוֹ זֶה הַיָּמִינוּ:

ר"ע מברטנורה הַמְּכִיר כֵּלָיו וְסִפְרָיו וְכוּי. מִתְנַתִּין בְּאָדָם שְׂאֵינּוּ עֲשׂוּי לְמִכָּר כֵּלָיו, דְּכִיּוֹן דְּיֵצֵא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה בְּעִיר, וְאִיכָּא סְהַדֵּי שְׂאֵלוּ הַכֵּלִים וְהַסִּפְרִים שְׁלוֹ הִיּוּ, לֹא חִישִׁינּוּ דְלִמָּא אִיהוּ זְבִינְהוּ: **יִשְׁבַּע לֹקַח כִּמְהָ נָתַן וַיִּטַּל**. וַיִּחְזִיר לוֹ כֵּלָיו. וְלִפְנֵי יְאוּשׁ קַמְיָרִי **(יב)**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (יב) דָּאִי לְאַחַר יְאוּשׁ הָרִי קִנְיָנוּ בְּיָאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת, כְּמוֹ שְׁכַתְבַּת הָרִ"ב לְעִיל. וְאָף עַל גַּב דְּלִפְנֵי יְאוּשׁ הוּא (וּבְרִישׁ פְּרָקִין פֶּרֶשׁ הָרִ"ב לִפְנֵי יְאוּשׁ חֲנִיבִים לְשֵׁלָם), נוֹטַל הַדְּמִים מִפְּנֵי תַקְנַת הַשּׁוּק. פֶּרֶשׁ רִש"י עַל שְׁקִנְיָנוּ לֹקַח בְּשׁוּק בְּפִרְהֶסְיָא וְלֹא הִבִּין בּוּ שְׁגֵבָה, עֲשׂוּ לוֹ תַקְנָה שְׂיִשְׁלָם לוֹ בְּעַל הַבֵּית מַעוֹתָיו. וְאַפְלוּ לְמָאן דְּאָמַר סְתָם גְּנֵבָה יְאוּשׁ בְּעָלִים, מִיָּרִי בְּעָלִים מְרַדְּפִים אֶת הַגְּנֵבָה, וּבִסְפָרִים לִיכָּא יְאוּשׁ כָּלָל, שְׂיִוְדַע שְׂיָבִאוּ לְיַד יִשְׂרָאֵל. תּוֹסְפוֹת. וְנִרְאָה לִי דְלִהֲכִי תִנִּי סִפְרִים, לְגַלּוּי דְכֵלָיו לִפְנֵי יְאוּשׁ אֲרִי, וְהוּוּ דוֹמִיָּא דְסִפְרָיו. וְאִי לֹא תִנּוּ כֵּלָיו, הָוָה אֲמִינָא דְסִפְרָיו הֵינּוּ סִפְרֵי תוֹרָה דְאָסוּר לְמַכָּרִים. עֵינּוּ תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **(יג)** וְטַעֲמָא דְהָא מְאָבֵד אֶת שְׁלוֹ לְהַצִּיל אֶת שְׁלַ חֲבָרוֹ,

וּבְכִי הָא לֹא מַחִיב לְהִשִּׁיב אֲבֵדָה, דְּאֲבֵדְתוּ וְאֲבֵדַת חֲבֵרוֹ שְׁלוֹ קוֹדְמַת, כְּדַתְנָן סוּף פֶּרֶק ב' דְּבַבָּא מְצִיעָא. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עֵיקָר תּוֹי"ט).

רמב"ם המכיר כליו וספריו ביד אחר ויצא לו כו': זה הדין כשיהיה האיש ההוא אינו ידוע למכור אותן הדברים שהוא טוען עליהם שנגנבו לו ויצא לו שם גנבה בעיר וא"צ שנבאר שצריך שני עדים שיעידו שאלו הכלים היו שלו ושאלו הספרים שלו היו לפי שזה מבואר אבל אם דרכו שימכור כליו וספריו לא ידונו לו זה הדין אלא אם לנו עמו בני אדם ומצאו בבקר קירו חתור ואותם אנשים שלנו בביתו יצאו על אותו המחותרת וכליו וספריו של בעל הבית בידיהם באותה שעה ידונו לו דין זה כמו שכתבנו. וכבר בארנו פעמים כי בכ"מ שאמרו במשנה שבועה היא שבועה בתורה: (רמב"ם)

פרק י - משנה ד

זֶה בָּא בְּחִבּוּתוֹ שֶׁל יֵין וְזֶה בָּא בְּכֹדוֹ שֶׁל דְּבִשׁ. נִסְדָּקָה חֲבִית שֶׁל דְּבִשׁ, וְשִׁפְףָּהּ זֶה אֶת יֵינוֹ וְהִצִּיל אֶת הַדְּבִשׁ לְתוֹכוֹ, אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ {ד}. וְאִם אָמַר, אֲצִיל אֶת שְׁלֶף וְאֶתָּה נוֹתֵן לִי דְמֵי שְׁלִי, חִיב {ט} לִתֵּן לוֹ. שְׁטַף נָהָר חֲמורוֹ וְחֲמור חֲבֵרוֹ, שְׁלוֹ יָפָה מְנָה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מֵאֲתָיִם {יט}, הִנִּיחַ זֶה אֶת שְׁלוֹ וְהִצִּיל אֶת שְׁל חֲבֵרוֹ, אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ {יז}, אֲנִי אֲצִיל אֶת שְׁלֶף וְאֶתָּה נוֹתֵן לִי אֶת שְׁלִי, חִיב לִתֵּן לוֹ:

ר"ע מברטנורה אין לו אלא שכרו. שכר כלי ושכר פֶּעֶלָה {יג}: שְׁטַף נָהָר חֲמורוֹ. צְרִיקָא לְמַתְנֵי תְרֵי בְּבִי דְּמַתְנֵיתִין. דְּאִי תִנָּא רִישָׁא הָוָה אֲמִינָא הָתָם הוּא דְּכִי פְרִישׁ יְהִיב לִיה דְּמֵי כְּלָה מְשׁוּם דְּבִינְדִים קָא פְּסִיד, שְׁשִׁפְףָּהּ אֶת יֵינוֹ בִּינְדִים בְּשִׁבִילוֹ, אֲבָל סִיפָא דְּמַמִּילָא, אֵימָא אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ. וְאִי אֲשִׁמוּעֵינן סִיפָא, הִקָּא הוּא דְּבִסְתָמָא אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ מְשׁוּם דְּמַמִּילָא, אֲבָל הָתָם דְּבִינְדִים, אֵימָא אֲפִלוּ בְּסְתָמָא יְהִיב לִיה דְּמֵי כְּלָה. צְרִיקָא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יד} חֲבִית שֶׁל דְּבִשׁ כּוֹי שְׂכָרוֹ. גְּמָרָא, כְּשֶׁעֶקֶל בֵּית הַבַּד כָּרוּף עָלֶיהָ. פֶּרֶשׁ רְשׁוּי חֲבִית שֶׁל דְּבִשׁ קְשׁוּרָה בְּעֶקֶל וְלֹא יִשְׁפָּףָּהּ הַכֹּל אֶלָּא מְנִטָּף מְעַט מְעַט וְלִיכָּא הִפְקָר. עַד כָּאן. וְלֹא יָכוֹל לֹמַר מְהִפְקָרָא קָא זְכִינָא כְּהִנָּךְ דְּמִשְׁנָה ב': {טו} חִיב. מְלִשׁוֹן הַר"ב מְשִׁנָּה ט' פֶּרֶק ב' דְּבַבָּא מְצִיעָא מְשִׁמַּע שְׁצָרִיךְ שְׁיֵאמַר לוֹ שְׁיִצִּיל. וְדוּקָא

במקום שיש לו הפסד פי מתניתין. אבל כשאין לו הפסד איתא בגמרא דף קט"ז דאפלו אמר ליה בעל האבדה תציל ואתן לך כף וכף, אין לו אלא שָכרו, דיכול לומר משטה אני בך: **[יז]** מאתים. אורחא דמלתא נקט, דאי שניהם שונים למה יניח שלו ויציל של חברו. וכן כתב סמ"ע: **[יז]** אמר לו. הוא הדין בפני בית דין, כדתנן במשנה ט' פרק ב' דבבא מציעא. אלא משום דרישא מירי ודאי כשיש שם הוא, מחית לסיפא בחד מחתא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם זה בא בחבית של יין וזה בא בכדו של דבש כו': אילו השמיענו הדין בחבית של יין בלבד היינו אומרים כגון זה הוא שכשפירש עליו נותן לו דמי יינו אבל חמורו וחמור חברו שאינו עושה מעשה בידו לא ואם השמיענו הדין בחמורו וחמור חברו היינו אומרים בזה הוא שאין לו אלא שכרו כשלא פירש עליו לפי שאינו עושה מעשה בידיו אבל יינו ודבש חברו אפי' לא פי' נותן דמי יינו לפי שהתעסק באסוף הדבש בידו לפיכך הודיענו שהדין בשני המעשים אחד ושלא נאמר בזה משטה אני בך לפי שבבילו הניח ממונו ונתעסק בשלו לאסוף מה שאבד ולפיכך אם פירש עליו נותן לו דמי חמורו ודמי יינו: (רמב"ם)

פרק י - משנה ה

הגוזל שדה מחברו ונטלוהו מסיקין, אם מפת מדינה היא, אומר לו הרי שלך לפניך, ואם מחמת הגזלן **[יח]**, חייב להעמיד לו שדה אחרת. שטפה נהר **[יט]**, אומר לו, הרי שלך לפניך **[כ]**:

ר"ע מברטנורה נטלוהו מסיקין. אנסים גזלוהו מן הגזלן. תרגום צלצל, סקאה. שהארבה גזלן הוא, שאוכל בשדות אחרים: אם מפת מדינה היא. שאנסו קרקע של אחרים עם זו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[יח]** מחמת כו'. דיקינן בגמרא מדלא קתני ואם לאו כו', משום דהא מרישא שמעינן לה, והאי אם מחמת הגזלן מלתא אחריתא אשמעינן היכא דאנסוהו להראות כל מה שיש לו והראה שדה זו שגזל בכלל שדותיו, כיון דלא אנסוהו להראות אלא על שלו לא הנה ליה להראות אותה שדה שגזל שאינה שלו: **[יט]** שטפה כו'. שהיתה על שפת הנהר והגביה שפתו, והמים שוחקין וכורין תחת השפה ומתפשט בתוך השדה. רש"י: **[כ]** הרי כו'. בגמרא יליף מכיל ופרט וכיל, מה הפרט כו', יצאו קרקעות ועבדים ושטרות: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הגוזל שדה מחברו ונטלוהו מסיקין כו': השמיענו בהלכה זו כשתהיה מכה טבעית כוללת או אינה כוללת כמו ששטפה בנהר או נשקעה או ירדו עליה אבני

אלגביש שדינה דין מכת מדינה ולא יוכל לומר לו הרעה הזו באה בעונותיך וכאילו אתה הוא הסבה כדי שיהא חייב לשלם אבל יאמר לו הרי שלך לפניך : (רמב"ם)

פרק י - משנה ו

הגוזל את חברו, או שֶׁלֹּחַ הַיָּמֵנוּ, או שֶׁהִפְקִיד לוֹ. בְּיָשׁוּב, לֹא יִחְזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר {כא}. עַל מְנַת לְצִאת בַּמִּדְבָּר, יִחְזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר :

ר"ע מברטנורה על מְנַת לְצִאת בַּמִּדְבָּר. לֹא שֶׁיֵּאמַר לוֹ בְּפְרוּשׁ עַל מְנַת שֶׁתֵּצֵא בַּמִּדְבָּר וְתִפְרַעֲנִי, דִּהָא מְלֵתָא דְפְשִׁיטָא הִיא. אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ לְהוּי הָאֵי פְקֻדוֹן גָּבֵד, דִּיאָנָא לְמִדְבָּר נִפְקֵנָא. וְאָמַר לִיהּ אֵידֵד וְאָנָא נְמִי לְמִדְבָּר בְּעֵינָא לְמַפְק, וְהִשְׁתָּא אֵי בְּעֵי לְאִהְדוּרִינְהוּ בַּמִּדְבָּר מִהֲדַר לְהוּ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כא} לֹא כו'. אֵין זֶה יָכוֹל לְכוּפּוֹ לְקַבֵּל חוּבוֹ אוֹ פְקֻדוֹנוֹ בַּמִּדְבָּר, דְּלֹא מְקוּם שְׁמוּר הוּא. רְש"י. כְּלוּמַר אֶבֶל אִם הִחְזִיר וְקִבְּלוּ פְטוּר : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הגוזל את חברו או שלוח הימנו או שהפקיד לו כו' : תקנה היא זו לבעל הממון ולפיכך אם אמר בעל הממון לאשר הוא בידו תן לי מה שיש לי אצלך בכאן במדבר יש לו לפרעו ממונו : (רמב"ם)

פרק י - משנה ז

הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ, גִּזְלָתִיךָ, הִלּוּיתִנִּי, הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הִחְזַרְתִּי לָךְ אִם לֹא הִחְזַרְתִּי לָךְ, חַיֵּב

לְשֵׁלֶם. אָבֵל אִם אָמַר לוֹ, אֵינִי יוֹדֵעַ אִם גְּזַלְתִּיךָ, אִם הַלּוּיִתְנִי, אִם הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי, פָּטוּר **{כג}** מִלְשֵׁלֶם :

ר"ע מברטנורה האומר לחברו גזלתיך וכו'. וכגון שחברו טוענו ברי גזלתיך, והוא אומר אמת, גזלתיך, אבל איני יודע אם החזרתי לך, חייב לשלם. אבל אם חברו טוען שפא **{כב}** גזלתיך או הלוייתיך, והוא אומר אמת גזלתיך או הלוייתיך ואיני יודע אם החזרתי לך, פטור מדיני אדם. ואם בא לצאת ידי שמים, ישלם לו: איני יודע אם גזלתיך וכו' פטור מלשלם. ומיהו ישבע שאינו יודע שחייב לו, דלא עדיף שפא מברי, דהא אי נמי הנה טעין ליה אין לך בידי כלום, הנה משבעינן ליה שבועת הסת: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{כב}** נראה לי דלאו למימרא שצריך שיטען אותו דמה לי ליה ולטענתו דכיון דהלה מספק בפרעון אינו יוצא ידי שמים עד שיצא ידי ספקו והלכך אפלו אינו טוענו כלום. וכן בגמרא אמרו דלא תבע ליה ולא אמרו דטען שפא כו' אלא שאם אומר ברי לי שלא הלוייתיך הנה זה פטור אף לצאת ידי שמים, מידי דההו טענו חטין והודה לו בשערין דפטור אף מדמי שערים. (ומובן ממילא דאף כשהנתבע יודע בברי שחייב פטור כמו בטענו חטין כו'): **{כג}** פטור כו'. על פי בית דין. אבל לצאת ידי שמים חייב, כיון דמסתפק ויש כאן תובע בברי: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם האומר לחברו גזלתיך הלוייתי הפקדת אצלי כו': היה חייב לשלם כשטוענו חברו טענת ברי ואומר גזלת אותי והלוייתי אותך אבל אם היה חברו ג"כ מסופק ואמר איני יודע אם הלוייתי אותך ואם לא הלוייתי והוא אמר הלוייתי ודאי אבל איני יודע אם החזרתי או אם לא החזרתי אינו חייב לשלם אבל אם בא לצאת ידי שמים יתן לו כמו שהודה שהלוהו. ומה שאמר פטור ואפי' טענו חברו טענת ברי ויאמר הוא אינו יודע פטור ואינו חייב אלא שבועת היסת שהוא אינו יודע באמת שיש לו אצלו ממון: (רמב"ם)

פרק י - משנה ח

הגוֹנֵב טָלָה מִן הָעֵדָר וְהַחֲזִירוֹ, וּמֵת אוֹ נִגְנַב **{כד}**, חַיֵּב בְּאַחֲרֵיּוֹתָיו. לֹא יִדְעוּ בְּעָלִים לֹא בְּגִנְבָתוֹ וְלֹא בְּחֲזִירָתוֹ, וּמְנוֹ אֶת הַצֵּאֵן וְשִׁלְמָה הִיא, פָּטוּר :

ר"ע מברטנורה חייב באחרייותו. דמפי גנבה קם ליה ברשותיה, והשבה דעבד לאו השבה היא **{כה}**: ואם לא ידעו בו וכו'. מתניתין הכי מתרצא, חייב באחרייותו בין מנו בין לא מנו. אימתי, בזמן שלא ידעו בו הבעלים בגנבתו

וּבְחִזְרוֹתוֹ. אָבֵל יָדְעוּ הַבְּעָלִים בְּגִנְבָתוֹ וּמְנוּ אֶת הַצֶּאֱן וְהִיא שְׁלָמָה, פֶּטוֹר מִלְשָׁלָם. וְהָכִי פְרוּשָׁה, מֵת אוֹ נִגְנַב הַטְּלָה לְאַחַר שֶׁחִזְרוּ הַגִּנְבֵּי, חֵיב בְּאַחֲרֵיוֹתוֹ, בֵּין שֶׁמְנוּ הַבְּעָלִים הַצֶּאֱן וְהִיא שְׁלָמָה בֵּין שֶׁלֹּא מְנוּ הַצֶּאֱן. אֵימָתִי, בְּזִמְן שֶׁלֹּא יָדְעוּ הַבְּעָלִים בְּגִנְבַת הַטְּלָה, שֶׁכָּל צֶאֱן שֶׁהִיא רְגִילָה לְצֵאת חוּץ, צָרִיךְ לְזָהֵר בָּהּ בְּיוֹתֵר, וְזוֹ הוּאִיל וְלֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים בְּגִנְבָתָהּ וְשֶׁהִיִּתָּה לְמוֹדָה לְצֵאת וְלֹא נִזְהָרוּ בָּהּ, חֵיב הַגִּנְבֵּי לְשָׁלֵם, שֶׁבִּגְרָמָתוֹ נֶאֱבְדָה הַצֶּאֱן. אָבֵל אִם יָדְעוּ הַבְּעָלִים בְּגִנְבַת הַטְּלָה, וְאַחַר כֵּן מְנוּ הַצֶּאֱן וְנִמְצְאָת שְׁלָמָה, שֶׁחִזְרוּ הַטְּלָה הַגִּנְבוּב, אִם כֵּן כָּבֵר יָדְעוּ שֶׁיֵּשׁ צֶאֱן אַחַת שֶׁלְמוֹדָה לְצֵאת חוּץ, וְהִיא לָהֶם לְהִזְהֵר בָּהּ, וְאִם לֹא נִזְהָרוּ אֵינְהוּ דֹאֲפָסוּד, וּפְטוֹר הַגִּנְבֵּי מִלְשָׁלָם: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[כד]** **נגנב**. נראה לי דמשום סיפא דפטור תנא נגנב, דלא תימא דוקא מת מעצמו פטרינן ליה: **[כה]** והלכך אפלו מת חייב כדתנן במתניתין. ומה שכתב הר"ב שבגרמתו נאבדה, הוא הדין במת. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הגונב טלה מן העדר והחזירו ומת או נגנב כו': אמרו ומנו את הצאן והיא שלמה פטור מלשלם וכל הענין הראשון והוא כשגנב וידע בעל הצאן שגנב לו אבל אם לא ידעו הבעלים לא בגנבתו ולא בחזירתו אינו פוטר אלא אי"כ יחזיר וידעו הבעלים שהחזיר לפי שלמד זה הטלה דרך אחר זולתי דרך הצאן [שלו] ולכך צריך להודיע הבעלים כדי שישמרוהו כאשר יוכל ואז יפטר מאחריותו: (רמב"ם)

פרק י - משנה ט

אִין לֹוֹקָחִים מִן הָרוֹעִים צֶמֶר וְחֶלֶב וְגִדְיִים, וְלֹא מִשׁוֹמְרֵי פְרוֹת עֵצִים **[כו]** וּפְרוֹת. אָבֵל לֹוֹקָחִין מִן הַנְּשִׂים כָּלִי צֶמֶר בִּיהוּדָה, וְכָלִי פִּשְׁתָּן בְּגִלְלִיל, וְעֵגְלִים בְּשָׂרוֹן. וְכֵלֶן שֶׁאֲמָרוּ לְהִטְמִין, אָסוּר **[כז]**. וְלֹוֹקָחִין בִּיצִים וְתִרְנַגּוּלִים מִכָּל מְקוֹם **[כט]**:

ר"ע מברטנורה אין לוקחין מן הרועים. דאיכא למימר שפא גנבו מצאנו של בעל הבית המסור להם: צמר ביהודה ופשתן בגליל. מלאכת הנשים היא, והן עצמן עושות ומוכרות. ולדעת בעליהן הוא: ועגלים הרועים בשרון. שם מקום שפגדלין בו עגלים. ושלחן הן **[כז]**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[כו]** **עצים**. מיירי בשומרי פרות מחברין באילנות: **[כז]** וקאי על נשים. וזה לשון המגיד משנה, העגלים שם בזול, והאשה מגדלתן ומוכרתן: **[כח]** **אסור**.

מפגי שְׁהוּ בְּחִזְקַת גְּנֵבָה. הַרְמַבִּי"ם : [כט] **מִכַּל מְקוֹם**. מִכַּל אָדָם. וְאִם אָמַר הַטְּמוֹן, אָסוּר. הַרְמַבִּי"ם : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אין לוקחין מן הרועים צמר וחלב וגדיים כו' : אלו הדברים שהזהיר שלא לקנותן לפי שחזקתן גנבה בידם : (רמב"ם)

פרק - משנה י

מוכין שֶׁהַכּוֹבֵס מוֹצִיא, הֵרִי אֱלוֹ שָׁלוֹ. וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוֹצִיא, הֵרִי אֱלוֹ שָׁל בַּעַל הַבַּיִת. הַכּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁלֵשָׁה חוּטִין וְהוֹן שָׁלוֹ. יֵתֵר מִכֵּן, הֵרִי אֱלוֹ שָׁל בַּעַל הַבַּיִת [לא]. אִם הָיָה הַשְּׁחוֹר עַל גְּבִי הַלָּבָן, נוֹטֵל אֶת הַכֹּל וְהוֹן שָׁלוֹ. הַחֵיט שְׁשִׁיר מִן הַחוּט כְּדִי לְתַפֵּר בּוֹ, וּמִטְּלִית שֶׁהִיא שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ, הֵרִי אֱלוֹ שָׁל בַּעַל הַבַּיִת. מֵה שֶׁהַחֶרֶשׁ מוֹצִיא בַּמַּעֲצָד, הֵרִי אֱלוֹ שָׁלוֹ, וּבְכַשִּׁיל, שָׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת, אֵף הַנִּסְרֵת שָׁל בַּעַל הַבַּיִת :

ר"ע מברטנורה מוכין שֶׁהַכּוֹבֵס מוֹצִיא. מִלְּבַן הַצֶּמֶר מוֹצִיא מִן הַצֶּמֶר דָּבָר מֵעֵט עַל יְדֵי שְׁטִיפָה : הֵרִי אֱלוֹ שָׁלוֹ. שְׂאִין הַבַּעַל [הַבַּיִת] מִקְּפִיד. וְאִם הַקְּפִיד לֹא הָיוּ קְפִידָא : וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוֹצִיא. הַסּוֹרֵק אֶת הַצֶּמֶר וְהַמְּנַפֵּצוֹ [ל], מֵה שֶׁמוֹצִיא הָיוּ דָּבָר חָשׁוּב וְרִגְלִים לְהַקְּפִיד : הַכּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁלֵשָׁה חוּטִים. דָּרָךְ בְּגָדֵי צֶמֶר לְהַנִּיחַ בְּסוֹף אֲרִיגְתּוֹ שְׁלֵשָׁה חוּטִין מִמֵּין אַחַר. וְהַכּוֹבֵס נוֹטֵל וּמְשׁוּה הַבְּגָד וּמְנַפְּהוּ. וְאִם חוּטִין שְׁחוֹרִין הֵם אֲרוּגִים בְּבִגְד לָבָן, רִשְׁאֵי הַכּוֹבֵס לְטַל הַכֹּל, לְפִי שֶׁהַשְּׁחוֹר בְּלָבָן מְגַנֵּה אוֹתוֹ בְּיוֹתֵר : הַחֵיט שְׁשִׁיר מִן הַחוּט כְּדִי לְתַפֵּר בּוֹ. שֶׁהוּא כְּמֵלֵא אֲרָךְ הַמַּחַט [לב] : וּמִטְּלִית שֶׁהִיא שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ. גְּרָסִינָן. חֵיט שֶׁהִיא שְׁלֹשָׁה אֶת תְּפִירְתּוֹ וְקוֹצֵעַ מִמֶּנָּה מִטְּלִית קִטְנָה שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, חֵיב לְהַחֲזִיר לְבַעַל הַבְּגָד : מַעֲצָד. כְּלִי שֶׁמְחַלֵּק בּוֹ הַנֶּגֶר אֶת פְּנֵי הַלוּחַ. וְשֶׁפְּאִין שֶׁהוּא מוֹצִיא דָּקִין הוֹן : כַּשִּׁיל. קֶרֶדִים. וּמִפִּיל שְׁפְּאִין גָּסִין : אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת. כַּשְּׂכִיר יוֹם [לג] : אֵף הַנִּסְרֵת. דָּק דָּק הַיּוֹצֵא מִתַּחַת הַמַּקְדָּח שֶׁהֵם דָּקִים מְאֹד, שָׁל בַּעַל הַבַּיִת : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ל) שְׁהִסוּרְק מוּצִיא עַל יְדֵי הַקּוֹצִים. רַשִׁי. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (לא) יִתֵּר כּוֹי. כֵּלָן לְבַעַל הַבַּיִת. וְטַעַמָּא דְּבִקְפָּדָא תִּלְיָא מְלֵתָא, וְכִי הוּי מִיַּדִּי דְּלֹא חֲזִי לִיָּה לֹא קָפִיד אֲבָל בְּמִיַּדִּי דְּחֲזִי לִיָּה קָפִיד. וְיִתֵּר מִכָּאן חֲזִי לִיָּה וְקָפִיד אֲכַלָּה דְּהָא הַכֵּל חֲזִי לִיָּה, כְּדָא שְׂכַחַן בְּדִין הָאוֹנָאָה. טוֹר: (לב) בְּגַמְרָא מְסַקִּינָן כְּמֵלֵא מַחֲט וְחוּץ לְמַחֲט כְּמֵלֵא מַחֲט, דְּהִינוּ אַרְךְּ מְלֵא שְׁנֵי מַחֲטִין: (לג) אוֹרְחָא דְּמְלֵתָא נֶקֶט כּוֹי. וְהוּא הַדִּין גַּמְי אִיפְכָּא, שְׂקִבְלָן עֲשֵׂה אֲצֵל בַּעַל הַבַּיִת וּשְׂכִיר יוֹם בְּבֵיתוֹ, דְּהוּי דִּינָא אִיפְכָּא. דְּכֵלָּה מְלֵתָא תִּלְיָא בְּמִקּוּם הַמְּלֵאכָה, אִם הִיא אֲצֵל בַּעַל הַבַּיִת קָפִיד בַּעַל הַבַּיִת עַל הַכֵּל, לְפִי שְׂפִינָן שְׁהִיצִיאוֹת הֵם אֲצֵלוּ קָפִיד עֲלֵיהֶם. מַה שְּׂאִין כֹּן כְּשֵׂאִינָם אֲצֵלוּ לֹא קָפִיד עֲלֵיהוּ, דְּלֹא טָרַח בְּהוּ לְאִיתוּגִיָּה גְּבִיָּה. וְזֵה שְׂדֵקְדֵק הַר"ב לְכַתֵּב כְּשְׂכִיר יוֹם בְּכ"ף הַדְּמִיוֹן: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מוכין שהכובס מוציא הרי אלו שלו כו': כבר התבאר בשבת כי המוכין הם חתיכות צמר קטנים שממלאים בהם הכסתות והכרים וכיוצא בהם. וכובס הוא שמלבן את הצמר. וסורק הוא הסורקו והמנפצו. וכדי לתפור הוא כמו אורך מחט. ומעצד כלי הנגר שמחליק בו או כיוצא בו. וכשיל הוא כלי הנגר שמתקן בו העץ. ונסורת הוא (העץ) שחיקת העצים כשנוסרין העצים לעשות מהן לוחות:

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת בבא קמא (רמב"ם)

